

Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Διαχείριση Πληροφοριών σε Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία

Διπλωματική Εργασία

Ανάπτυξη μεθοδολογίας και δεικτών για την ανάλυση και οπτικοποίηση ιδιοτήτων δημοσιεύσεων ανοικτής πρόσβασης

ανοικτότητα, απήχηση, έμφυλα χαρακτηριστικά συγγραφέων

Αθανασία Σαλαμούρα (ΑΜ: 226682011)

Επιβλέπων: Σαράντος Καπιδάκης

Αθήνα, Μάρτιος 2024

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, τμήμα Αρχειονομίας Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης

Αθανασία Σαλαμούρα

Αυτό η εργασία χορηγείται με άδεια [Creative Commons Αναφορά Δημιουργού 4.0 Διεθνές](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Επιτροπή Εξέτασης

Σαράντος Καπιδάκης, Καθηγητής (Μέλος ΔΕΠ), στο Τμήμα Αρχειονομίας,
Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Δημήτριος Κουής, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος (Μέλος ΔΕΠ), στο
Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του
Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Ιωάννης Τριανταφύλλου, Αναπληρωτής Καθηγητής (Μέλος ΔΕΠ), στο Τμήμα
Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου
Δυτικής Αττικής

Δήλωση συγγραφέως διπλωματικής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη *Αθανασία Σαλαμούρα* με αριθμό μητρώου *226682011* φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Αθανασία Σαλαμούρα

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση αυτής της εργασίας καθώς και για την επιτυχή διεκπεραίωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα αγαπημένα μου πρόσωπα που βρίσκονταν δίπλα μου σε κάθε δύσκολη και αδύναμη στιγμή.

Η στήριξη της οικογένειάς μου καθ' όλη τη διάρκεια αυτών των ετών αν και δεν δύναται να ήταν έμπρακτη, ήταν με κάθε ευκαιρία συναισθηματική και ιδιαίτερα σημαντική για μένα, και τους ευχαριστώ όλους πολύ.

Θερμά ευχαριστώ και τους/τις συναδέλφους μου που όντας οι ίδιοι/ες βιβλιοθηκονόμοι ήταν σε θέση να μου παρέχουν χρήσιμες συμβουλές και κατευθύνσεις, ενώ περισσότερο απ' όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον διευθυντή της Βιβλιοθήκης της οποίας εργάζομαι, Γιάννη Τσάκωνα, που πέραν της ιδιαίτερα βοηθητικής καθοδήγησης που μου παρείχε όποτε την ζητούσα, ήταν και σε θέση να με βοηθήσει να αναδιοργανώσω τις ώρες εργασίας μου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται η παρακολούθηση όλων των διαλέξεων του Προγράμματος Σπουδών δυνατή και χωρίς ελλείψεις ως προς την εργασία μου.

Θα ήθελα φυσικά να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Σαράντο Καπιδάκη, για την υποστήριξη του καθ' όλη τη διάρκεια της διεκπεραίωσης της διπλωματικής μου εργασίας και για την πολύ ουσιαστική συμβολή του σε αυτήν, καθώς και τους εξεταστές αυτής, τον Ιωάννη Τριανταφύλλου και τον Δημήτριο Κουή για τα χρήσιμα σχόλια τους.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους μου τους φίλους για την υποστήριξη τους αυτά τα δύο χρόνια, και ιδιαίτερα τον Εμμανουήλ Παπούλα, χωρίς την ανιδιοτελή φιλοξενία του οποίου η διεκπεραίωση του ΠΜΣ δεν θα ήταν δυνατή.

4 Μαρτίου 2024

Αθανασία Σαλαμούρα

Περίληψη

Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών υλοποιεί από το 2019 και εφεξής το πρόγραμμα του για την Ανοικτή Πρόσβαση με τη μορφή οικονομικής υποστήριξης των συγγραφέων που προέρχονται από Ιδρύματα-Μέλη του ΣΕΑΒ. Παράλληλα, για να είναι αποδοτική η εργασία του και να υπάρχει η διαφάνεια που προωθεί ενάρετα παραδείγματα, έχει υλοποιηθεί ένα πρόγραμμα παρακολούθησης, καταγραφής, ανάλυσης και αναφοράς της προόδου του προγράμματος του. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται από τη Μονάδα Επιστημονικής Επικοινωνίας που έχει έδρα στο Παράρτημα του Συνδέσμου στο Πανεπιστήμιο Πατρών.

Στην παρούσα εργασία οι 443 επιστημονικές εργασίες που υποστηρίχθηκαν οικονομικά από τον ΣΕΑΒ, είτε με έκπτωση, είτε με πλήρη απαλλαγή στο τέλος δημοσίευσης, την πρώτη τριετία εφαρμογής 2019-2021, αναλύονται για να φανεί πως συνδέονται με το υπόλοιπο οικοσύστημα της ανοικτότητας. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται:

- Η προέλευση των αναφορών των εργασιών (cited references) με όρους ανοικτότητας, π.χ. εργασίες σε χρυσά περιοδικά, και με όρους τύπου, π.χ. άρθρο ή κεφάλαιο βιβλίου
- Η απήχηση των εργασιών αυτών με όρους αναφοράς (citations) και πως αυτή η απήχηση κατανέμεται στα επιστημονικά πεδία
- Η διαφοροποίηση ή μη έμφυλων χαρακτηριστικών των συγγραφέων και πως αυτή κατανέμεται στα επιστημονικά πεδία.

Η εργασία καταλήγει στην ανάπτυξη μιας μεθοδολογίας για την εξερεύνηση των ανωτέρω ιδιοτήτων και την οπτικοποίηση των δεικτών τους σε προηγμένα γραφήματα οπτικοποίησης της πληροφορίας, όπως steamgraphs και Sankey charts.

Λέξεις-κλειδιά

Αναφορές εργασιών, απήχηση εργασιών, οπτικοποίηση πληροφορίας, έμφυλα χαρακτηριστικά, ΣΕΑΒ

Abstract

The Hellenic Academic Libraries Link (HEAL-Link) has been implementing its Open Access program since 2019, providing financial support to authors coming from HEAL-Link's institutional members. To ensure efficiency and transparency, a monitoring, recording, analysis, and reporting program has been implemented to track the progress of the program. This program is conducted by the Scholarly Communication Unit based at the University of Patras, as a HEAL-Link branch.

In this study, the 443 scientific papers that received financial support from HEAL-Link during the first three years of the Open Access agreements' implementation (2019-2021) are analyzed to examine their connection to the broader openness ecosystem. Specifically, the following aspects are examined:

- The origin of the cited references in the papers in terms of openness, such as works published in gold open-access journals, and in terms of type, such as articles or book chapters.
- The impact of these papers in terms of citations and how this impact is distributed across scientific fields.
- The differentiation or lack thereof in terms of gender characteristics of the authors and how this is distributed across scientific fields.

The study concludes with the development of a methodology for exploring these properties and visualizing their indicators through advanced information visualization graphs, such as steamgraphs and Sankey charts.

Keywords

HEAL-Link, gender study, visualization, citation count, publication impact.

Περιεχόμενα

<i>Ευχαριστίες – Αφιερώσεις.....</i>	<i>5</i>
<i>Περίληψη.....</i>	<i>6</i>
<i>Abstract</i>	<i>7</i>
<i>Πίνακας Πινάκων.....</i>	<i>10</i>
<i>Πίνακας Γραφημάτων.....</i>	<i>11</i>
<i>Πρόλογος</i>	<i>12</i>
1. Εισαγωγή	14
1.1. Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι της διπλωματικής εργασίας	14
1.2. Μεθοδολογία.....	15
1.3. Περιορισμοί	16
1.4. Ορισμοί.....	18
2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση και Θεωρητικό Υπόβαθρο	22
2.1. Συμφωνίες ΑΠ του ΣΕΑΒ	25
2.2. Θεωρητικό μέρος – Βιβλιογραφική έρευνα.....	28
2.2.1. Τεκμηρίωση χρήσης των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν	29
2.2.2. Τεκμηρίωση μεταβλητών.....	30
2.3. Σχετικές έρευνες.....	35
3. Σχέδιο εργασιών και μεθοδολογία έρευνας.....	42
3.1. Σχέδιο εργασιών.....	42
3.2. Στόχος της έρευνας.....	42
3.3. Συγκρότηση συνόλου και συλλογή δεδομένων.....	43
3.4. Μέθοδοι στατιστικής ανάλυσης.....	45
4. Αποτελέσματα – Ευρήματα	48
4.1. Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία	53
4.1.1. Κόστος	53
4.1.2. Συγγραφικές ομάδες	56

4.1.3.	Απήχηση των δημοσιεύσεων	58
4.2.	Ανάλυση των μεταβλητών ως προς τις συσχετίσεις τους	59
4.3.	Κυριότερα ευρήματα.....	73
5.	<i>Συζήτηση – Συμπεράσματα – Μελλοντικές επεκτάσεις</i>	79
5.1.	Συζήτηση/Συμπεράσματα.....	79
5.2.	Συνοπτική παρουσίαση των δυσκολιών που αντιμετωπίστηκαν	83
5.3.	Αξιοποίηση/ Πρακτικές προεκτάσεις της έρευνας	84
	<i>Δεδομένα γραφημάτων.....</i>	<i>86</i>
	<i>Βιβλιογραφικές Αναφορές</i>	<i>89</i>

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1 Βασικά στοιχεία συμφωνιών ΑΠ του ΣΕΑΒ ανά εκδοτικό οίκο	28
Πίνακας 2 Βιβλιογραφική επισκόπηση - Βασικά στοιχεία (1).....	37
Πίνακας 3 Βιβλιογραφική επισκόπηση - Ανοικτή Πρόσβαση.....	41
Πίνακας 4 Μεταβλητές ανά κατηγορία παρεχόμενων πληροφοριών.....	45
Πίνακας 5 Ιδρύματα με αριθμό δημοσιεύσεων άνω του Μέσου Όρου	49
Πίνακας 6 Κατανομή δημοσιεύσεων ανά εκδότη.....	49
Πίνακας 7 Τα πρώτα 10 περιοδικά σε αριθμό δημοσιεύσεων	51
Πίνακας 8 Επιστημονικοί κλάδοι με αριθμό δημοσιεύσεων άνω του Μέσου Όρου	52
Πίνακας 9 Στατιστικά δεδομένα κόστους.....	53
Πίνακας 10 Στατιστικά δεδομένα διάρθρωσης συγγραφικών ομάδων	56
Πίνακας 11 Αριθμός συγγραφέων ανά θεματική ενότητα.....	58
Πίνακας 12 Στατιστικά στοιχεία δεδομένων αναφοράς.....	58
Πίνακας 13 Κυριότερα ευρήματα	78
Πίνακας 14 Αριθμός δημοσιεύσεων ανά έτος.....	79
Πίνακας 15 Κατανομή άδειας creative commons ανά εκδοτικό οίκο	86
Πίνακας 16 Κατανομή άδειας creative commons ανά τύπο κάλυψης.....	86
Πίνακας 17 Σχέση αριθμού συγγραφέων με απήχηση του άρθρου.....	87
Πίνακας 18 Έμφυλη κατανομή συγγραφέων ανά εκδοτικό οίκο	88

Πίνακας Γραφημάτων

<i>Γράφημα 1 Κατανομή άδειας Creative Commons ανά εκδοτικοί οίκο</i>	61
<i>Γράφημα 2 Κατανομή των αδειών Creative Commons κατά τον τρόπο κάλυψης από τον ΣΕΑΒ</i>	63
<i>Γράφημα 3 Κατανομή του συνόλου των κύριων συγγραφέων ως προς το φύλο ανά εκδοτικό οίκο</i>	67
<i>Γράφημα 4 Κατανομή του συνόλου των κύριων συγγραφέων ως προς το φύλο ανά εκδοτικό οίκο, σε ποσοστά</i> ...	68
<i>Γράφημα 5 Διακύμανση αριθμού αναφορών κάθε δημοσίευσης, ανά του αριθμού των μελών της συγγραφικής ομάδας</i>	72

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια εκτενή μελέτη των βασικών χαρακτηριστικών ενός συγκεκριμένου συνόλου δημοσιεύσεων σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, και συγκεκριμένα εκείνων που καλύφθηκαν από τις συμφωνίες Ανοικτής Πρόσβασης (ΑΠ) του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ). Οι εν λόγω συμφωνίες – ή αλλιώς προγράμματα ΑΠ – του ΣΕΑΒ αποτέλεσαν μια πρωτοβουλία του οργανισμού να εντάξει το κομμάτι της ΑΠ στις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες αυτού με τους διάφορους εκδοτικούς οίκους.¹ Στην εν λόγω μελέτη, αναλύονται τα χαρακτηριστικά των εργασιών που καλύφθηκαν κατά την πρώτη τριετία λειτουργίας των συμφωνιών, 2019-2021, αν και πολλές από τις συμβάσεις/συμφωνίες με τον εκδότη δεν άρχισαν να τίθενται σε ισχύ παρά μόνο από τον Οκτώβριο του 2020.

Στόχος της έρευνας είναι η όσο το δυνατόν πιο καθαρή παρουσίαση των χαρακτηριστικών αυτών των δημοσιεύσεων, των σχέσεων που μπορεί να έχουν οι διάφορες μεταβλητές μεταξύ τους και η ανακάλυψη τάσεων που υπάρχουν εντός της εκδοτικής παραγωγής της χώρας όσον αφορά τους ερευνητές και τις ερευνήτριες που επέλεξαν – ή έτυχε – να δημοσιεύσουν μέσω των προγραμμάτων ΑΠ του ΣΕΑΒ. Για την εξέταση αυτού, γίνεται παρουσίαση των αποτελεσμάτων σε δύο επίπεδα. Πρώτα, κάποια από τα δεδομένα παρουσιάζονται με τη μορφή πινάκων, οι οποίοι στη συνέχεια αναλύονται. Οι πίνακες αυτοί παρουσιάζουν κυρίως περιγραφικά δεδομένα, που αφορούν το κόστος των δημοσιεύσεων, την κατανομή των συγγραφικών ομάδων, την απήχηση των δημοσιεύσεων και την κατανομή των δημοσιεύσεων ανά εκδότη. Έχουν επίσης προστεθεί δύο πίνακες με σκοπό την ανάδειξη ιδιαίτερα επιτυχημένων προσπαθειών, όπως είναι ο πίνακας με όλα τα Ιδρύματα τα οποία συνέλεξαν αριθμό δημοσιεύσεων άνω του Μέσου Όρου,² και τα πρώτα δέκα περιοδικά (σε αριθμό δημοσιεύσεων).

Στη συνέχεια, γίνεται μια εξέταση των μεταβλητών και το πώς αυτές σχετίζονται ή όχι μεταξύ τους. Οι βασικές μεταβλητές προς μελέτη είναι ο εκδοτικός οίκος, τα έμφυλα και ποσοτικά χαρακτηριστικά των συγγραφικών ομάδων, και η απήχηση των δημοσιεύσεων σε δεδομένα αναφοράς. Σκοπός ήταν ο εντοπισμός τάσεων και η θεωρητική ερμηνεία αυτών. Για παράδειγμα,

¹ Περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τους όρους των συμφωνιών, τους τύπους κάλυψης, τους εκδότες κτλ, αναφέρονται αναλυτικά στην σχετική ενότητα (Συμφωνίες ΑΠ του ΣΕΑΒ)

² Σύμφωνα με το Ίδρυμα του κύριου/της κύριας συγγραφέα (corresponding author). Σε περίπτωση διπλού Ιδρύματος, λαμβανόταν υπόψη είτε το πρώτο αναγραφόμενο Ίδρυμα (αν και τα δύο – ή παραπάνω – αποτελούσαν Ιδρύματα-Μέλη του ΣΕΑΒ), ή λαμβανόταν υπόψη το Ίδρυμα εκείνο το οποίο αποτελούσε Ίδρυμα-Μέλος του ΣΕΑΒ.

εξετάζεται η επίδραση του φύλου των συγγραφέων ως προς την απήχηση, τις αναφορές και την κατανομή αυτών των χαρακτηριστικών στα διάφορα επιστημονικά πεδία των δημοσιεύσεων. Εξετάζεται επίσης το ενδεχόμενο ύπαρξης στατιστικά σημαντικής σχέσης μεταξύ του φύλου των συγγραφέων και των παραπάνω παραμέτρων, προσδιορίζοντας τυχόν πρότυπα που μπορεί να προκύψουν. Διερευνάται αναλυτικά η σχέση μεταξύ των αναφορών και των μεταβλητών που μπορεί να τις επηρεάζουν – από τα μεταδεδομένα εκείνα τα οποία έγινε δυνατόν να συλλεχθούν – και συνακόλουθα, την απήχηση των εργασιών. Παραδείγματα τέτοιων μεταβλητών, περιλαμβάνουν τον αριθμό των συγγραφέων της κάθε δημοσίευσης, τη θεματική ενότητα, το περιοδικό στο οποίο δημοσιεύθηκε, ο τύπος της άδειας χρήσης που έχει εφαρμοστεί, ο τύπος του άρθρου κ.ά.

Μέσω της εκτενούς ανάλυσης διαφόρων παραμέτρων, επιδιώχθηκε η ανάδειξη τυχόν στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων και τάσεων, προσφέροντας πολύτιμες εισηγήσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο διάφοροι παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν την ανοικτότητα, και την επιστημονική απήχηση των δημοσιεύσεων. Επίσης, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της έρευνας, παρουσιάζονται στοιχεία τάσεων και φαινομένων που παρατηρούνται στον ευρύτερο ακαδημαϊκό χώρο και τον χώρο της επιστημονικής δημοσίευσης.

1. Εισαγωγή

1.1. Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Πριν οριστούν ο σκοπός και οι στόχοι της εργασίας, είναι σημαντικό να εξεταστεί το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται η έρευνα. Ο όρος "ανοικτή δημοσίευση" αναφέρεται σε μια δημοσίευση που βρίσκεται υπό το καθεστώς της Ανοικτής Πρόσβασης, είτε αυτή πραγματοποιείται μέσω επιστημονικού περιοδικού με ή χωρίς τέλη, είτε με την ανάρτηση αυτής σε κάποιο θεματικό ή Ιδρυματικό αποθετήριο ταυτόχρονα με τη δημοσίευση ή αφού περάσει ένα εύλογο χρονικό διάστημα το οποίο τις περισσότερες φορές καθορίζεται από τους όρους του εκάστοτε περιοδικού (γνωστό ως «embargo period»). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στην παρούσα έρευνα, περιορίζουμε τη μελέτη μας σε δημοσιεύσεις που έχουν καλυφθεί από τον ΣΕΑΒ εντός ενός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου. Στο πλαίσιο αυτό, ορίζουμε την ανοικτή δημοσίευση ως επιστημονικό άρθρο που έχει αναρτηθεί σε επιστημονικό περιοδικό με τέλη, είτε δημοσιεύεται αποκλειστικά υπό το καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, είτε δημοσιεύεται ταυτόχρονα και υπό τα δύο καθεστώτα (συνδρομητικές και ανοικτές δημοσιεύσεις).³ Αυτό καθιστά όλες τις εργασίες σαν δημοσιεύσεις του Χρυσού δρόμου της ΑΠ.

Συνεχίζοντας, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η έρευνα δεν μπορεί να περιοριστεί στον ορισμό της ως και μόνο την εξέταση των ανοικτών δημοσιεύσεων που κάλυψε ο ΣΕΑΒ κατά ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Κάτι τέτοιο, αν και τυπικά ορθό, δεν δύναται να αναδείξει το φάσμα της πραγματικής μελέτης, η οποία είναι στην ουσία της η ανάλυση των δημοσιεύσεων που καλύφθηκαν από την πρώτη συστηματική παρέμβαση της χώρας σε αυτό τον τομέα της έρευνας. Αυτό σημαίνει ότι ξεκίνησε μια παρέμβαση για την οποία το μεγαλύτερο μέρος του ερευνητικού κοινού και του βιβλιοθηκονομικού προσωπικού δεν ήταν εξοικειωμένο. Όσον αφορά τα μέλη της ερευνητικής κοινότητας, με εξαίρεση τους ωφελούμενους και τις ωφελούμενες από Ευρωπαϊκά Προγράμματα το ίδιο ή λίγο προηγούμενο διάστημα, ενδεχομένως να μην είχαν το κατάλληλο πλαίσιο της ανάπτυξης ερωτημάτων που να αφορούσαν παράγοντες όπως η ανοικτότητα κατά την επιλογή του μέσου δημοσίευσης, ή για το ποιο είναι ακριβώς το αντίκτυπο αυτής της επιλογής τους, εφόσον υπάρχει. Φυσικά, υπήρξαν επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμοι και ερευνητές/τριες που είχαν καλή ενημέρωση για το συγκεκριμένο μοντέλο δημοσίευσης, χωρίς ωστόσο να έχουν τη δυνατότητα να το εξετάσουν εκτενώς εκτός του πλαισίου του Ιδρύματός τους και των ευκαιριών

³ Δηλαδή Χρυσά vs Υβριδικά περιοδικά, περισσότερες πληροφορίες για τα οποία δίνονται στη συνέχεια στην ενότητα των ορισμών (Ορισμοί).

που τους παρείχε αυτό. Η παρέμβαση του ΣΕΑΒ διασφάλισε ίσες ευκαιρίες για το ερευνητικό προσωπικό όλων των Ιδρυμάτων της χώρας.

Για αυτόν τον λόγο, η ανάλυση των δημοσιεύσεων που καλύφθηκαν αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τη διαμόρφωση μελλοντικών προσπαθειών υιοθέτησης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι μια τέτοια ανάλυση όχι μόνο μπορεί να βοηθήσει μεγάλο αριθμό του βιβλιοθηκονομικού προσωπικού της χώρας να αποκτήσουν μια βαθύτερη οπτική στις ανάγκες και τις τάσεις που παρατηρούνται, αλλά μπορεί να φανεί χρήσιμη ή ενδιαφέρουσα και σε άλλους φορείς, ιδιαίτερα χρηματοδοτικούς φορείς και οργανισμούς υποστήριξης της έρευνας.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, κύριος στόχος της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη και ανάλυση της συσχέτισης που μπορεί να υπάρχει μεταξύ των δημοσιεύσεων Ανοικτής Πρόσβασης με διάφορες ιδιότητες των ίδιων αυτών δημοσιεύσεων. Τέτοιες ιδιότητες μπορεί να είναι η προέλευση των αναφορών αυτών των εργασιών, η απήχηση τους με όρους αναφοράς, καθώς και η διαφοροποίηση ή μη με έμφυλα χαρακτηριστικά και άλλες κοινές ιδιότητες του δείγματος των δημοσιεύσεων που επιλέχθηκε.

1.2. Μεθοδολογία

Αρχικά, για τη διεξαγωγή της μελέτης, έγινε μια ανάλυση των διαθέσιμων δεδομένων προκειμένου να γίνει κατανοητή η φύση τους και οι πληροφορίες που περιείχαν. Αυτά τα δεδομένα είναι υψηλής ακρίβειας, καθώς είχαν συλλεχθεί καθ' όλη τη διάρκεια των συμφωνιών και συγκεκριμένα κατά τον χρόνο της έγκρισης των άρθρων για κάλυψη από τον ΣΕΑΒ, και με συστηματικό έλεγχο μέχρι και το τέλος του κάθε ημερολογιακού έτους με διασταυρώσεις. Αυτό πραγματοποιούνταν με πληροφορίες που συλλέγονταν μέσω των συστημάτων των εκδοτικών οίκων τα οποία χρησιμοποιούνταν για τη διαχείριση των αιτημάτων χρηματοδότησης, μέσω των μηνιαίων, τριμηνιαίων, εξαμηνιαίων ή ετησίων αναφορών, και μέσω πληροφοριών που είχαν συλλεχθεί διαδικτυακά και χειροκίνητα από τη δημοσιευμένη έκδοση του εκάστοτε άρθρου.⁴

Έπειτα, έγινε εκτίμηση των δυνατοτήτων ανάλυσης και της εξαγωγής συμπερασμάτων από τα δεδομένα. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, έγινε και μια εκτενής μελέτη των τεκμηριωμένων τάσεων και των ζητημάτων της παγκόσμιας ερευνητικής κοινότητας, μέσω δημοσιευμένων ερευνών. Στη συνέχεια εξετάστηκαν οι πιθανές πηγές και μέθοδοι απόκτησης επιπλέον δεδομένων, προκειμένου να ενισχυθεί η ανάλυση και να επιτευχθεί ένα πιο εκτενές

⁴ Για την χρήση των εν λόγω δεδομένων έχει ληφθεί άδεια από τα αρμόδια όργανα του ΣΕΑΒ.

αποτέλεσμα. Ακολούθησε η συλλογή, ο καθαρισμός και η ομογενοποίηση όλων των δεδομένων και μεταδεδομένων.

Τέλος, έγινε μια σειρά στατιστικών αναλύσεων στα εν λόγω δεδομένα, περισσότερα για την οποία αναφέρονται στη συνέχεια στη σχετική ενότητα (Μέθοδοι στατιστικής ανάλυσης).

1.3. Περιορισμοί

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, παρουσιάστηκαν ορισμένοι περιορισμοί τόσο σε σχέση με τα μέσα διεξαγωγής, όσο και όσον αφορά τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων στο σύνολο του ακαδημαϊκού πληθυσμού της χώρας. Η εν λόγω έρευνα δεν αποτελεί έρευνα με δειγματοληψία,⁵ αλλά μια αναλυτική έρευνα, στην οποία χρησιμοποιούνται ήδη δεδομένα για τη μελέτη, την ανάλυση ή την ερμηνεία ενός φαινομένου ή ενός θέματος, και σκοπό έχει την ανακάλυψη νέων πληροφοριών, τη διεξαγωγή συγκρίσεων κτλ.

Η επιστημονικά έγκυρη γενίκευση των δεδομένων απαιτεί τον υπολογισμό διαφόρων παραγόντων, όπως θα ήταν ο αριθμός των ενεργών ερευνητών/τριών ανά τμήμα, Ίδρυμα, επιστημονικό κλάδο κτλ. Τα αποτελέσματα της εν λόγω έρευνας αφορούν κατ' αποκλειστικότητα το εν λόγω δείγμα – δηλαδή όλες τις δημοσιεύσεις οι οποίες καλύφθηκαν μερικώς ή εξ ολοκλήρου από τον ΣΕΑΒ την τριετία 2019-2021 – και η κατανομή τους οφείλεται σε άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία αυτή. Τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να παρέχουν μια οπτική για το πώς αυτά μπορεί να επηρεάσουν μελλοντικές αντίστοιχες προσπάθειες και την επιστημονική παραγωγή της χώρας, αποτελώντας μόνο μια ένδειξη των τάσεων.

Ως προς την διεξαγωγή της έρευνας, υπήρξαν κάποιοι περιορισμοί ως προς κάποιες από τις μεταβλητές και τον τρόπο ταυτοποίησης τους.

Στην μεταβλητή του φύλου, ένα ζήτημα αποτελεί η περιορισμένη ακρίβεια, λόγω περιπτώσεων όπου το μικρό όνομα των συγγραφέων δεν αναγραφόταν κι έτσι δεν μπορούσε να ταυτοποιηθεί το φύλο, καθώς η ταυτοποίηση αυτού έγινε κατ' αποκλειστικότητα με το πρώτο όνομα του/της συγγραφέως, και με την βοήθεια ενός συνόλου δεδομένων που παρείχε αυτόν τον έμφυλο διαχωρισμό για τα ονόματα. Επίσης, ο προσδιορισμός του φύλου κάποιου/ας με βάση μόνο το μικρό του/της όνομα μπορεί να είναι ανακριβής, καθώς τα ονόματα μπορεί να είναι ουδέτερα ως

⁵ Έρευνα με δειγματοληψία (Survey Research): σε μια έρευνα με δειγματοληψία, επιλέγεται ένα υποσύνολο (δείγμα) από τον γενικό πληθυσμό, το οποίο αντιπροσωπεύει τον πληθυσμό.

προς το φύλο⁶ ή πολιτισμικά διαφορούμενα.⁷ Ενδέχεται ακόμη να υπάρχουν παραλλαγές ονομάτων, ή ψευδώνυμα, που μπορεί να μην ευθυγραμμίζονται απαραίτητα με το φύλο που παραδοσιακά σχετίζεται με το όνομα τους.⁸ Από κοινωνικής άποψης, βασιζόμενοι αποκλειστικά στα μικρά ονόματα, μπορεί αποκλείονται άτομα τα οποία ενδεχομένως να έχουν επιλέξει να αλλάξουν το φύλο τους, ή που δεν συμμορφώνονται με τους παραδοσιακούς κανόνες φύλου. Η ταυτότητα φύλου δεν είναι πάντα δυαδική και τα άτομα μπορεί να προσδιορίζονται ως μη συμμορφούμενα με τον δυαδικό έμφυλο διαχωρισμό, ή ως ρευστόφουλα. Καθώς δεν ήταν δυνατή η συλλογή πληροφοριών ως προς το βιολογικό ή το κοινωνικό φύλο, δεν γίνεται διάκριση στην εργασία ως προς καμία από τις δύο κατηγορίες.⁹

Ένας ακόμη σημαντικός περιορισμός είναι αυτός της μεταβλητής του τεταρτημόριου ποιότητας (quartile ή γνωστότερο ως Q) στο οποίο ανήκουν τα περιοδικά. Καθώς ένα περιοδικό μπορεί να έχει παραπάνω από μία θεματικές ενότητες εντός του Journal Citations Report – το σύστημα το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή αυτής της πληροφορίας – μπορεί επίσης να συγκαταλέγεται σε ένα τεταρτημόριο εντός της μιας επιστημονικής κατηγοριοποίησης, και σε άλλο τεταρτημόριο εντός μίας άλλης. Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το τεταρτημόριο της πρώτης αναγραφόμενης επιστημονικής κατηγορίας, κάτι το οποίο μπορεί να επηρεάσει τα αποτελέσματα της έρευνας, ίσως περισσότερο ως προς τις συσχετίσεις. Αυτή η μέθοδος εφαρμόστηκε λαμβάνοντας υπόψη την ιεραρχική προσέγγιση του συστήματος, όπου εμφανίζει τις θεματικές κατηγορίες από τις πιο γενικές στις πιο ειδικές.

⁶ Παρ' όλο που στην ελληνική γλώσσα δεν υπάρχουν πολλές τέτοιες περιπτώσεις, μπορεί να υπάρξουν ως προς την μεταγραφή του ονόματος στην λατινική αλφάβητο. Για παράδειγμα, το ανδρικό όνομα Αρτέμης και το γυναικείο όνομα Άρτεμις, θα μπορούσαν αν έχουν μεταγραφεί και τα δύο ως «Artemis» στην λατινική αλφάβητο. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις οι συγγραφικές ομάδες δεν αποτελούνταν μόνο από Έλληνες και Ελληνίδες συγγραφείς, ή με ελληνικά ονόματα.

⁷ Για παράδειγμα, το όνομα Andrea στην ελληνική γλώσσα παραπέμπει σε ανδρικό όνομα, αλλά σε γυναικείο όνομα στην ιταλική γλώσσα. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί το όνομα Kim, που παραπέμπει σε ανδρικό όνομα στην κορεατική γλώσσα, αλλά σε γυναικείο όνομα στην αγγλική γλώσσα.

⁸ Ένα τυχαίο παράδειγμα είναι η χρήση του υποκοριστικού «Alex» το οποίο μπορεί να προέρχεται από τα θηλυκά ονόματα Alexa, Alexie, Alexia, Alexandra, Alexina, Alexena, ή από τα αρσενικά ονόματα Alexandros, Alexei κτλ.

⁹ Παρ' όλο που το όνομα με το οποίο υπογράφει κάποιου/ας συχνά ανταποκρίνεται στο κοινωνικό του/της φύλο, στον επιστημονικό χώρο κάτι τέτοιο μπορεί να μην είναι απόλυτα ακριβές, καθώς ενδέχεται να υπάρχουν νομικοί περιορισμοί.

1.4. Ορισμοί

Παρακάτω αναγράφονται κάποιοι βασικοί όροι που αναφέρονται καθ' όλη την έκταση της εργασίας καθώς και οι ορισμοί τους, ενώ επίσης αναφέρονται κάποιοι βασικοί οργανισμοί. Όλοι οι όροι/οργανισμοί σημειώνονται με αλφαβητική σειρά.

Άδειες Creative Commons:¹⁰ Οι άδειες πνευματικών δικαιωμάτων που εφαρμόζονται στις περιπτώσεις ανοικτών δημοσιεύσεων, και έχουν εκδοθεί από τη μη κερδοσκοπική οργάνωση «Creative Commons».

Ανοικτή Επιστήμη:¹¹ Ως «Ανοικτή Επιστήμη» αναφέρεται το κίνημα εκείνο που καθιστά την επιστημονική έρευνα προσιτή στο ευρύ κοινό, προάγοντας τη διαφάνεια και την αναπαραγωγικότητα. Περιλαμβάνει διάφορες πτυχές, όπως την ανοικτή πρόσβαση, τα ανοικτά δεδομένα και το λογισμικό ανοικτού κώδικα. Η ανοικτή επιστήμη στοχεύει στην επιτάχυνση της επιστημονικής προόδου (Zharinova & Yaroshenko, 2023). Πρακτικές ανοικτής επιστήμης περιλαμβάνουν την πρόωμη και ανοικτή κοινή χρήση της έρευνας, τη διαχείριση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, μέτρα για τη διασφάλιση της αναπαραγωγικότητας των ερευνητικών αποτελεσμάτων και παροχή Ανοικτής Πρόσβασης για αυτά, συμμετοχή σε ανοικτή αξιολόγηση από ομότιμους, και την συμπερίληψη όλων των παραγόντων γνώσης όπως είναι οι πολίτες, η κοινωνία, οι τελικοί χρήστες και τελικές χρήστριες κτλ.¹²

Ανοικτή Πρόσβαση:¹³ Αναφέρεται στην ελεύθερη και απεριόριστη διαδικτυακή πρόσβαση αποτελεσμάτων έρευνας, όπως είναι η επιστημονική δημοσίευση, τα ερευνητικά δεδομένα, ή άλλα κατασκευασμένα αποτελέσματα και διαδικασίες (πχ.: λογισμικά, μοντέλα, αλγόριθμοι, πρωτόκολλα και ηλεκτρονικά σημειωματάρια). Μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις μορφές της δημοσιευμένης έρευνας, συμπεριλαμβανομένων άρθρων πριν ή μετά την ομότιμη κρίση, διδακτορικές διατριβές, κεφάλαια βιβλίων, μονογραφίες, πρακτικά συνεδρίων κ.ά. Οι δημοσιεύσεις σε καθεστώς ανοικτής πρόσβασης φέρουν λιγότερα εμπόδια πνευματικών δικαιωμάτων και αδειοδότησης σε σχέση με τις συνδρομητικές δημοσιεύσεις (Nazim & Ali, 2023).

¹⁰ Αγγλικός όρος: Creative Commons licenses

¹¹ Αγγλικός όρος: Open Science

¹² Τέτοιες πρακτικές αναφέρονται συχνά σαν προαιρετικές ή υποχρεωτικές από διάφορους οργανισμούς χρηματοδότησης. Παράδειγμα αποτελεί το Horizon Europe, στο οποίο αναφέρονται ρητά οι παραπάνω πρακτικές και μπορεί να βρεθεί το πλήρες κείμενο στον εξής σύνδεσμο: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/programme-guide_horizon_en.pdf

¹³ Αγγλικός όρος: Open Access

Επιλεξιμότητα:¹⁴ Το να έχεις το δικαίωμα να κάνεις ή να αποκτήσεις κάτι μέσω της ικανοποίησης των κατάλληλων συνθηκών. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, σημαίνει ότι το περιοδικό, ο τύπος του άρθρου, και το Ίδρυμα του/της κύριου/ας συγγραφέα, πληροί τις προϋποθέσεις για ολική ή μερική κάλυψη από τον ΣΕΑΒ.

Επιστημονική Επικοινωνήση:¹⁵ Ως επιστημονική επικοινωνήση ορίζεται η διαδικασία μεταφοράς και διάδοσης των επιστημονικών γνώσεων, ευρημάτων και ιδεών στην ευρύτερη επιστημονική κοινότητα. Σκοπός είναι η κατανόηση, η αξιολόγηση και η προώθηση της επιστημονικής γνώσης, καθώς και η ενθάρρυνση του διαλόγου και της ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των μελετητών και του ευρύτερου κοινού.

Μετά-δημοσίευση:¹⁶ Έτσι ονομάζεται η εκδοχή αυτή ενός άρθρου ερευνητικού περιοδικού αφού έχει αξιολογηθεί από ομότιμους και έχει γίνει αποδεκτό για δημοσίευση, αλλά προτού στοιχειοθετηθεί και μορφοποιηθεί από το περιοδικό.

Μετασηματικές συμφωνίες:¹⁷ Οι μετασηματικές συμφωνίες είναι συμβάσεις που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ Ιδρυμάτων και εκδοτών, και μετατρέπουν το επιχειρηματικό μοντέλο στο οποίο βασίζεται η επιστημονική δημοσίευση, σε ένα μοντέλο πλήρους Ανοικτής Πρόσβασης.

Μονάδα Επιστημονικής Επικοινωνήσης:¹⁸ Αποτελεί Παράρτημα του ΣΕΑΒ και έχει έδρα το Πανεπιστήμιο Πατρών, για την υποστήριξη των αναγκών επιστημονικής επικοινωνήσης των μελών των Ιδρυμάτων του ΣΕΑΒ.¹⁹

Ομότιμη Κρίση:²⁰ Η αξιολόγηση από ομότιμους έχει σχεδιαστεί για να αξιολογεί την εγκυρότητα, την ποιότητα και συχνά την πρωτοτυπία των άρθρων προς δημοσίευση. Ο απώτερος σκοπός του είναι να διατηρεί την ακεραιότητα της επιστήμης φιλτράροντας μη έγκυρα ή κακής ποιότητας άρθρα.²¹

Πράσινος Δρόμος:²² Ο «Πράσινος Δρόμος» αναφέρεται στο μέσο υλοποίησης της Ανοικτής Πρόσβασης, και συγκεκριμένα στην αυτό-αρχαιοθέτηση ενός άρθρου (στην τελική μορφή του, ή

¹⁴ Αγγλικός όρος: Eligibility

¹⁵ Αγγλικός όρος: Scholarly Communication

¹⁶ Αγγλικός όρος: Postprint

¹⁷ Αγγλικός όρος: Transformative Agreements

¹⁸ Στα αγγλικά EESC, ή Scholarly Communication Unit

¹⁹ <https://scholarly.heal-link.gr/about/>

²⁰ Αγγλικός όρος: Peer review

²¹ <https://authorservices.wiley.com/Reviewers/journal-reviewers/what-is-peer-review/index.html>

²² Αγγλικός όρος: Green Open Access

αυτή πριν από την ομότιμη κρίση) από τα μέλη της συγγραφικής ομάδας, σε κάποιο ανοικτό αποθετήριο, Ιδρυματικό ή θεματικό.

Προ-δημοσίευση:²³ Η έκδοση εκείνη μιας επιστημονικής εργασίας, που προηγείται της επίσημης αξιολόγησης από ομότιμους και της δημοσίευσης σε επιστημονικό περιοδικό.

Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ):²⁴ Ο ΣΕΑΒ (Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών) είναι μια οργάνωση που συνδέει ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες με σκοπό την προώθηση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ τους. Η δραστηριότητα του ΣΕΑΒ εστιάζει στη βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχονται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα, καθώς και στην προώθηση της πρόσβασης στην επιστημονική πληροφορία. Ο ΣΕΑΒ συμμετέχει σε εθνικά και διεθνή εγχειρήματα, προωθεί τη χρήση νέων τεχνολογιών στον τομέα των βιβλιοθηκών και παρέχει υπηρεσίες όπως ο συντονισμός της διαμοιρασμένης χρήσης ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης στον ακαδημαϊκό χώρο.

Συνδρομητικά άρθρα:²⁵ Άρθρα των οποίων η δημοσίευση και ανάγνωση χρηματοδοτείται από πληρωμές που πραγματοποιούνται από συνδρομές ιδιωτών ή Ιδρυμάτων. Στην εν λόγω εργασία ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για την δήλωση/επισημάνση των άρθρων που δεν είναι δημοσιευμένα σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.

Υβριδικό Περιοδικό:²⁶ Ως «Υβριδικά» αναφέρονται τα περιοδικά τα οποία δημοσιεύουν άρθρα και σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, αλλά και συνδρομητικά, σύμφωνα με την επιθυμία των μελών της εκάστοτε συγγραφικής ομάδας.

Χρεώσεις Επεξεργασίας Άρθρων:²⁷ Οι Χρεώσεις Επεξεργασίας Άρθρων – γνωστές και ως «τέλη δημοσίευσης» - χρεώνονται στους/στις συγγραφείς επιστημονικών άρθρων κατά τη διαδικασία δημοσίευσης. Συνήθεστερα, εμπλέκεται στη διάθεση μιας ακαδημαϊκής εργασίας ως Ανοικτής Πρόσβασης, είτε σε Χρυσά είτε σε Υβριδικά περιοδικά.

Χρυσό Περιοδικό:²⁸ Ως «Χρυσά» ονομάζονται τα περιοδικά τα οποία δημοσιεύουν άρθρα κατ' αποκλειστικότητα σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.

²³ Αγγλικός όρος: Preprint

²⁴ Στα αγγλικά αναφέρεται συνήθως με τη συντόμηση HEAL-Link

²⁵ Αγγλικός όρος: Closed access, ή, Access Through Subscription

²⁶ Αγγλικός όρος: Hybrid Journal, ή, Supports Open Access Journal

²⁷ Αγγλικός όρος: Article Processing Charges (APC)

²⁸ Αγγλικός όρος: Gold Journal, ή, Fully Open Access Journal

Χρυσός Δρόμος:²⁹ Ο «Χρυσός Δρόμος» αναφέρεται στο μέσο υλοποίησης της Ανοικτής Πρόσβασης, και συγκεκριμένα όταν αυτό αφορά τη δημοσίευση ενός επιστημονικού άρθρου σε κάποιο περιοδικό το οποίο υποστηρίζει την δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχει και ένα κόστος δημοσίευσης το οποίο αναλαμβάνει κάποιος φορέας, τα μέλη της συγγραφικής ομάδας, κάποιο από τα Ιδρύματα αυτών, ή άλλοι χρηματοδοτικοί φορείς.

²⁹ Αγγλικός όρος: Gold Open Access

2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση και Θεωρητικό Υπόβαθρο

Οι επιστημονικές δημοσιεύσεις επικρατούσαν μέσω των παραδοσιακών καναλιών, όπως η δημοσίευση σε ακαδημαϊκά περιοδικά, βιβλία ή διατριβές. Η πρόσβαση σε ερευνητικές εργασίες και άρθρα είχε συχνά περιορισμένη διαθεσιμότητα, περιορίζοντας την πρόσβαση σε όσους/ες μπορούσαν να ανταποκριθούν οικονομικά σε συνδρομές περιοδικών ή είχαν πρόσβαση μέσω ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Με την εμφάνιση του Διαδικτύου κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, ήρθε μια επανάσταση στον τρόπο διάδοσης της πληροφορίας, καθιστώντας ευκολότερη και πιο οικονομική την ηλεκτρονική διανομή ακαδημαϊκού περιεχομένου. Είναι σημαντικό να αναφερθεί, ότι η ανάγκη για ανοικτή δημοσίευση ξεκίνησε ήδη από τη δεκαετία του 1990, με την εμφάνιση του Διαδικτύου και την παγκόσμια ανταλλαγή γνώσης, κάτι το οποίο σύντομα οδήγησε στη διαθεσιμότητα και την προσβασιμότητα επιστημονικών μέσων, συμπεριλαμβανομένων των ηλεκτρονικών περιοδικών (Mering & Hoeve, 2020). Το πρώτο περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης ήταν το *Dermatology Online Journal*, το οποίο δημιουργήθηκε αρχές της δεκαετίας του 1990 (Huesmann, 2023). Εκείνη την περίοδο ξεκίνησαν και οι συγγραφείς να αυτό-αρχειοθετούν τα άρθρα τους αφού έχουν περάσει από τη διαδικασία της ομότιμης κρίσης, να δημιουργούν λογισμικό ανοικτού κώδικα για Ίδρυματικά αποθετήρια και να παρουσιάζονται τα πρώτα στοιχεία τα οποία ανέφεραν το πλεονέκτημα που μπορεί να έχει η δημοσίευση χωρίς χρηματικούς ή νομικούς περιορισμούς (Sukhov κ.ά., 2016).

Το 2002 υπογράφηκε η Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης, η οποία όρισε την ανοικτή πρόσβαση ως «δωρεάν διαθεσιμότητα στο δημόσιο διαδίκτυο, που επιτρέπει σε κάθε ενδιαφερόμενο ή ενδιαφερόμενη να διαβάζει, να κατεβάζει, να αντιγράφει, να διανέμει, να εκτυπώνει, να αναζητεί ή να συνδέει τα πλήρη κείμενα αυτών των άρθρων». Παρακάτω παρατίθεται το κείμενο του BOAI αυτολεξεί:

By “open access” to this [research] literature, we mean its free availability on the public internet, permitting any users to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of these articles, crawl them for indexing, pass them as data to software, or use them for any other lawful purpose, without financial, legal, or technical barriers other than those inseparable from gaining access to the internet itself. The only constraint on reproduction and distribution and the only role for copyright in this domain should be to give authors control over the integrity of their work and the right to be properly acknowledged and cited.

Επόμενο ήταν η ανάπτυξη αποθετηρίων Ανοικτής Πρόσβασης από Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Ιδρύματα, στα οποία οι ερευνητές και οι ερευνήτριες μπορούσαν να καταθέσουν τις προδημοσιεύσεις ή τις μετά-δημοσιεύσεις τους – ή άλλες επιστημονικές εργασίες τους – καθιστώντας τις ελεύθερα διαθέσιμες στο κοινό. Εκτός από τα αποθετήρια, τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης άρχισαν επίσης να αυξάνονται σημαντικά. Αυτά τα περιοδικά έκαναν το περιεχόμενο τους δωρεάν διαθέσιμο στο Διαδίκτυο και συχνά βασίζονταν σε διάφορα μοντέλα χρηματοδότησης, συμπεριλαμβανομένων των χρεώσεων επεξεργασίας άρθρων (APC). Σε συνέχεια, πολλοί φορείς χρηματοδότησης και Πανεπιστήμια σε όλο τον κόσμο άρχισαν να εφαρμόζουν πολιτικές υποχρέωσης Ανοικτής Πρόσβασης (mandates), όπου απαιτούσαν από τους επωφελούμενους να κάνουν την χρηματοδοτούμενη έρευνα τους ανοικτή, είτε μέσω θεσμικών αποθετηρίων είτε μέσω περιοδικών Ανοικτής Πρόσβασης.

Διάφοροι οργανισμοί, όπως η Public Library of Science (PLOS), έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της Ανοικτής Πρόσβασης, δημοσιεύοντας περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης αποδεικνύοντας ότι η έρευνα υψηλής ποιότητας δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των συνδρομητικών δημοσιεύσεων. Η ανοικτή πρόσβαση κέρδισε επίσης αναγνώριση και υποστήριξη από διεθνείς φορείς όπως είναι η UNESCO και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, για να διεξάγουν αποτελεσματικά και αποδοτικά την έρευνα που σχετίζεται με παγκόσμια ζητήματα, όπως η δημόσια υγεία.

Η υψηλή οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγεται η πρόσβαση σε επιστημονικά περιοδικά έθεσε σοβαρά εμπόδια στη διαδικασία έρευνας. Το ασυμβίβαστα υψηλό κόστος αυτών των περιοδικών ουσιαστικά εξαιρεί ένα μεγάλο τμήμα της ακαδημαϊκής κοινότητας από τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτόνομα έργα έρευνας. Επιπλέον, αυτή η αδυναμία πρόσβασης δεν αφορά μόνο τον φοιτητικό και ερευνητικό πληθυσμό, αλλά και την ευρύτερη κοινότητα, στερώντας τη δυνατότητα ενημέρωσης και εμπλουτισμού γνώσης σε επίπεδο ολόκληρου του ακαδημαϊκού φάσματος. (Harnad κ.ά., 2004). Το αυξανόμενο κόστος των συνδρομών στα περιοδικά οδήγησε σε ακυρώσεις συνδρομών από βιβλιοθήκες και ιδρύματα, ωθώντας τους να εξετάσουν την ανοικτή πρόσβαση ως εναλλακτική λύση (Piwowar κ.ά., 2018). Το ζήτημα αυτό ονομάστηκε serials crisis, και περιγράφει το πρόβλημα της αύξησης του κόστους συνδρομής των σειριακών εκδόσεων, ιδιαίτερα των επιστημονικών περιοδικών, που ξεπερνούν τους προϋπολογισμούς των βιβλιοθηκών των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και περιορίζουν την ικανότητα τους να καλύψουν τις ανάγκες της ερευνητικής κοινότητας. Η αύξηση των τιμών των συνδρομών σε επιστημονικά περιοδικά από ιδρύματα και βιβλιοθήκες παρουσιάζει ανησυχητικές τάσεις, υπερβαίνοντας κατά πολύ τον πληθωρισμό για δεκαετίες. Ταυτόχρονα, τα διαθέσιμα κεφάλαια στις βιβλιοθήκες παραμένουν στάσιμα ή έχουν μειωθεί σημαντικά. Αυτή η κατάσταση επιφέρει τον αναγκαστικό ακύρωσης

συνδρομών περιοδικών από ακαδημαϊκές και ερευνητικές βιβλιοθήκες, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι αυξήσεις των τιμών.

Παράλληλα, η άνοδος της Ανοικτής Πρόσβασης έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στα μοντέλα έκδοσης (Dudley, 2021). Άρχισε να παρατηρείται μια ολοένα και αυξανόμενη προτίμηση για περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης, μαζί με την άνοδο της ανάγκης για πρόσβαση σε ελεύθερο από οικονομικούς περιορισμούς υλικό, ειδικά για ερευνητές και ερευνήτριες σε αναπτυσσόμενες χώρες (Maddi, 2021). Το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης αμφισβήτησε έντονα το παραδοσιακό μοντέλο το οποίο βασιζόταν και βασίζεται στις συνδρομές, οδηγώντας στην ανάπτυξη νέων οικονομικών μοντέλων από τους εκδοτικούς οίκους (Naim κ.ά., 2021). Οι πρακτικές ανοικτής έρευνας, συμπεριλαμβανόμενης της Ανοικτής Πρόσβασης, άρχισαν να κερδίζουν δημοτικότητα και να συμβάλουν στην πρόοδο της επιστήμης, διευκολύνοντας την ανταλλαγή και διάδοση της γνώσης (McKiernan κ.ά., 2016). Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η φύση της Ανοικτής Πρόσβασης έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου, με εμπορικά, θεσμικά και πολιτικά συμφέροντα να οδηγούν πλέον την ανάπτυξή της. Αυτή η στροφή μπορεί να έχει επιπτώσεις για τους/τις επιστήμονες και θα μπορούσε να δημιουργήσει νέα εμπόδια και ψηφιακά χάσματα.

Το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης στην επιστημονική δημοσίευση έχει αποκτήσει δυναμική τα τελευταία χρόνια, με τους φορείς και τα προγράμματα χρηματοδότησης συχνά να επιβάλλουν τη δημοσίευση σε αυτό το καθεστώς στους επωφελούμενους και τις επωφελούμενες (Piwowar κ.ά., 2018), και καθοδηγείται από πολιτικές που εφαρμόζονται κυρίως από ακαδημαϊκούς και μη κερδοσκοπικούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς έρευνας. Αυτοί οι οργανισμοί απαιτούν ολοένα και περισσότερο η έρευνα που χρηματοδοτούν να δημοσιεύεται σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, με ορισμένους να επιμένουν και στη δημοσίευση με την άδεια CC BY,³⁰ για να επιτρέπεται η ευρύτερη δυνατή χρήση (Snijder & Mosterd, 2022) και (Ellison κ.ά., 2019).

Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) ανέλαβε την υλοποίηση ενός προγράμματος για την Ανοικτή Πρόσβαση, το οποίο παρέχει οικονομική υποστήριξη στους/στις συγγραφείς των Ιδρυμάτων-Μελών του ΣΕΑΒ, με σκοπό να διευκολύνει την ανοικτή διάθεσή των έργων τους. Στην παρούσα φάση, όλες οι συμφωνίες με πρόβλεψη για δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης στηρίζουν τη δημοσίευση εργασιών κατ' αποκλειστικότητα σε επιστημονικά ηλεκτρονικά περιοδικά.

³⁰ Creative Commons Attribution License, ή αλλιώς «Αναφορά στον αρχικό δημιουργό». Αυτή η άδεια παρέχει τη δυνατότητα σε τυχόν ενδιαφερόμενους/ες να αναδιανέμουν, να προβαίνουν σε τροποποιήσεις, να δημιουργούν παράγωγα έργα, και ακόμη και να εκμεταλλεύονται εμπορικά το έργο, εφόσον αναφέρουν ρητά τον/την δημιουργό του αρχικού έργου. Η προτεινόμενη χρήση αυτής της άδειας έχει ως στόχο τη μέγιστη διάχυση και χρήση του υλικού που είναι αδειοδοτημένο.

2.1. Συμφωνίες ΑΠ του ΣΕΑΒ

Τον Ιούνιο του 2018, το Συμβούλιο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) εξέδωσε τη Διακήρυξη για την Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα, με στόχο να προωθήσει μια διεθνή πρωτοβουλία για τη μετατροπή των επιστημονικών περιοδικών σε Ανοικτής Πρόσβασης (δηλαδή από Συνδρομητικά ή Υβριδικά, σε Χρυσά). Οι κύριοι άξονες δράσης περιλαμβάνουν τη μετατροπή των περιοδικών από συνδρομητικά σε Ανοικτής Πρόσβασης, τη στήριξη νέων προτάσεων ή μοντέλων έκδοσης για ανοικτές δημοσιεύσεις, την έκκληση προς όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς να συμμετάσχουν ενεργά στη διαδικασία μετάβασης, και την προτροπή προς τα Ιδρύματα να υιοθετήσουν πολιτικές Ανοικτής Πρόσβασης, καθώς επίσης και το διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό να καταθέτει τις επιστημονικές του εργασίες σε Ιδρυματικά αποθετήρια αμέσως μετά την έγκριση αυτών.

Κατά τις διαπραγματεύσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2018 για την ανανέωση των συμφωνιών για την περίοδο 2019-2021 με εκδοτικούς οίκους, προέκυψαν προτάσεις για νέες συμφωνίες που περιλάμβαναν στοιχεία Ανοικτής Πρόσβασης (ΑΠ) ή μετασχηματισμό υπαρχουσών συμφωνιών.

Στην περίπτωση των συμφωνιών μετασχηματισμού, παρέχεται πρόσβαση στο πλήρες κείμενο των περιοδικών των εκδοτών, με ταυτόχρονη κάλυψη των τελών για έναν αριθμό δημοσιεύσεων σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Προβλέπεται πλήρης απαλλαγή από τα τέλη για τη συγγραφική ομάδα ή τον οργανισμό τους. Στις συμφωνίες που αναθεωρήθηκαν με την προσθήκη της Ανοικτής Πρόσβασης, προστέθηκε έκπτωση 10% από το τελικό κόστος δημοσίευσης για τον χρηματοδοτούμενο φορέα ή τους/τις συγγραφείς.

Υπήρξαν δύο συμφωνίες Read & Publish για την τριετία 2019-2021, με τους εκδότες Royal Society of Chemistry και Cambridge University Press. Οι συμφωνίες Read and Publish συνδυάζουν την πρόσβαση στην συνδρομή του περιοδικού και τις χρεώσεις επεξεργασίας άρθρου που ισχύουν στην περίπτωση της ανοικτής δημοσίευσης, σε μία συμφωνία. Λόγω της φύσης της συμφωνίας αυτής, σε αυτήν περιλαμβάνονται κυρίως Υβριδικά περιοδικά, αλλά ενδεχομένως να εντάσσονται και Χρυσά περιοδικά, ανά περίπτωση. Παρόμοιοι ήταν και οι όροι της συμφωνίας με τον Oxford University Press, η οποία περιλάμβανε έναν προπληρωμένο λογαριασμό για τη δημοσίευση εργασιών χωρίς κόστος για τους/τις συγγραφείς ή τον οργανισμό τους, με το ποσό να καθορίζεται βάσει της συμφωνίας με τον εκδότη.

Υπήρξαν και τέσσερις συμφωνίες με τους εκδοτικούς Elsevier, Emerald, IEEE και Wiley, οι οποίες περιλάμβαναν έκπτωση 10% από τον αρχικό κόστος δημοσίευσης.

Για να μπορέσει μία εργασία να «ενταχθεί» στη συμφωνία λαμβάνοντας την ολική ή μερική κάλυψη, ήταν απαραίτητη προϋπόθεση ο κύριος ή η κύρια συγγραφέας να διατηρεί ενεργή εργασιακή σχέση ή να φοιτά σε ένα από τα Ιδρύματα-Μέλη του ΣΕΑΒ, εκτός από εξαιρέσεις όπου η σχέση εργασίας τους είχε μόλις πρόσφατα πάψει να ισχύει, κι έτσι οι συγγραφείς ήταν σε θέση να διατηρήσουν την επιλεξιμότητα τους για ένα εύλογο χρονικό διάστημα.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως,³¹ ένα σημαντικό κομμάτι της εργασίας είναι η εύρεση συσχετίσεων μεταξύ των δεδομένων, με κάποιες από αυτές τις συσχετίσεις να αφορούν τους εκδότες και τις άδειες που επιλέχθηκαν, το μέσο δημοσίευσης κ.ά. Προτού γίνει η περαιτέρω ανάλυση, είναι σημαντικό να γίνει μια συνοπτική αναφορά των όρων ανά εκδότη ως προς αυτές τις μεταβλητές, καθώς σε κάποια σημεία ενδέχεται να συμβάλλει στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

- [Cambridge University Press](#)

Συμφωνία "Read & Publish", και καλύπτει το κόστος της δημοσίευσης για 70 άρθρα σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, ανά έτος. Η συμφωνία ισχύει για διαθεματικό επιστημονικό πεδίο και επιτρέπει τη δημοσίευση των τύπων άρθρων research, review, και rapid communication. Τα επιλέξιμα περιοδικά περιλαμβάνουν όλα τα χρυσά και υβριδικά περιοδικά του εκάστοτε έτους. Οι άδειες που επιτρέπονται είναι BY, BY-NC-SA, και BY-NC-ND. Επιπλέον, παρέχεται το δικαίωμα αυτοαρχειοθέτησης, με δυνατότητα προδημοσίευσης στο Ιδρυματικό αποθετήριο. Η αποδεκτή μορφή μπορεί να κατατεθεί στο Ιδρυματικό αποθετήριο μετά τη δημοσίευση.

- [Elsevier](#)

Η συμφωνία παρέχει πρόσβαση σε ολόκληρη τη συλλογή περιοδικών του εκδότη, μαζί με έκπτωση 10% στο αρχικό κόστος δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Καλύπτει διαθεματικό επιστημονικό πεδίο και περιλαμβάνει διάφορους τύπους άρθρων, όπως case reports, full-length articles, microarticles κ.ά. Οι επιλέξιμοι τίτλοι περιλαμβάνουν όλα τα χρυσά και υβριδικά περιοδικά, εκτός από τους τίτλους Cell και Lancet. Οι άδειες που επιτρέπονται είναι οι BY και BY-NC-ND. Όσον αφορά τη διαδικασία δημοσίευσης, η προδημοσίευση (preprint) μπορεί να κατατίθεται άμεσα στο ιδρυματικό αποθετήριο. Σημειώνεται πως ορισμένα περιοδικά ενώσεων (society-owned) μπορεί να εφαρμόζουν διαφορετική πολιτική, οπότε προτείνεται η επαλήθευση των κανόνων από τα συγκεκριμένα περιοδικά.

- [Emerald](#)

³¹Βλ.: Πρόλογος, σελ.: 13

Παρέχεται πρόσβαση σε όλη τη συλλογή περιοδικών του εκδότη, συνοδευόμενη από 10% έκπτωση στο κόστος δημοσίευσης εργασιών σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης για τους/τις συγγραφείς. Επιλέξιμα είναι όλα τα χρυσά και υβριδικά περιοδικά. Η άδεια που επιτρέπεται είναι η BY. Όσον αφορά το δικαίωμα αυτοαρχειοθέτησης (πράσινος δρόμος), μόλις δημοσιευτεί ένα άρθρο, ο/η συγγραφέας έχει το δικαίωμα να αυτοαρχειοθετήσει την αποδεκτή μορφή του άρθρου (Author Accepted Manuscript) σε προσωπικό, θεματικό ή ιδρυματικό αποθετήριο, καθιστώντας το προσβάσιμο για μη εμπορικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς με πλήρη αναφορά (full attribution).

- **IEEE**

Παρέχεται πρόσβαση στα πακέτα τίτλων ASPP και POP ALL, συνοδευόμενη από 10% έκπτωση στο κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς ΑΠ για τους/τις συγγραφείς. Επιλέξιμοι για δημοσίευση είναι όλοι οι τύποι άρθρων, ενώ τα περιοδικά που καλύπτονται περιλαμβάνουν όλα τα χρυσά και υβριδικά περιοδικά του εκάστοτε έτους. Η άδεια που επιτρέπεται είναι η BY και BY-NC-ND. Όσον αφορά το δικαίωμα αυτοαρχειοθέτησης, ο/η συγγραφέας έχει τη δυνατότητα να μοιραστεί ή να αναρτήσει το υποβληθέν άρθρο του/της στο Ιδρυματικό αποθετήριο, με την προϋπόθεση να αναγνωρίζεται ο εκδοτικός οίκος ως κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων περιλαμβάνοντας την κατάλληλη δήλωση.

- **Oxford University Press**

Παρέχεται πρόσβαση σε όλη τη συλλογή περιοδικών του εκδότη, συνοδευόμενη από τη δυνατότητα δημιουργίας προπληρωμένου λογαριασμού ορισμένου ποσού ετησίως, για την κάλυψη του κόστους δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, σε όλα τα Υβριδικά περιοδικά του εκδότη. Οι άδειες που επιτρέπονται είναι οι BY, BY-NC και BY-NC-ND. Σχετικά με το δικαίωμα αυτό-αρχειοθέτησης, ο/η συγγραφέας μπορεί να αναρτά την αποδεκτή μορφή σε Ιδρυματικό αποθετήριο, με περίοδο αποκλεισμού 12 μηνών μετά την πρώτη ηλεκτρονική δημοσίευση, περιλαμβάνοντας τη σχετική δήλωση και τον σύνδεσμο (url) της δημοσίευσης.

- **Royal Society of Chemistry**

Παρέχεται πρόσβαση σε 40 τίτλους περιοδικών και 63 δημοσιεύσεις Ανοικτής Πρόσβασης ανά έτος, χωρίς κόστος δημοσίευσης για τους/τις συγγραφείς, σε όλα τα Υβριδικά περιοδικά του εκδότη. Οι άδειες που επιτρέπονται είναι BY και BY-NC. Επιπλέον, ως προς το δικαίωμα τα αυτοαρχειοθέτησης, υπάρχει μια περίοδος αποκλεισμού 12 μηνών, μετά το πέρας της οποίας οι συγγραφείς μπορούν να αναρτούν την αποδεκτή μορφή του άρθρου μόνο στο Ιδρυματικό τους αποθετήριο.

- **Wiley**

Παρέχεται πρόσβαση σε όλη τη συλλογή περιοδικών του εκδότη, με έκπτωση 10% στο κόστος δημοσίευσης εργασιών σε καθεστώς ΑΠ, σε όλα τα χρυσά και υβριδικά περιοδικά του εκδότη. Οι άδειες που επιτρέπονται είναι οι BY, BY-NC και BY-NC-ND. Όσον αφορά το δικαίωμα αυτοαρχειοθέτησης, η υποβληθείσα προδημοσίευση μπορεί να αναρτηθεί στο Ιδρυματικό αποθετήριο χωρίς περίοδο αποκλεισμού, ενώ η αποδεκτή μορφή του άρθρου υπόκειται σε περίοδο αποκλεισμού 12 μηνών για περιοδικά Θετικών Επιστημών, Ιατρικής και Τεχνολογίας, και 24 μηνών για περιοδικά Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών περιοδικών.

Οι παραπάνω πληροφορίες μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην κατανόηση των εξελίξεων που ακολούθησαν, ιδίως όσον αφορά τις άδειες που εφαρμόστηκαν και την πορεία του πράσινου δρόμου για αυτές τις δημοσιεύσεις.

Παρακάτω (Πίνακας 1 Βασικά στοιχεία συμφωνιών ΑΠ του ΣΕΑΒ ανά εκδοτικό οίκο) αναγράφονται συνοπτικά οι βασικοί όροι των συμφωνιών όπως αναγράφονται παραπάνω, με πληροφορίες όπως τον τύπο κάλυψης, τις επιλέξιμες άδειες και τα επιλέξιμα περιοδικά, καθώς και το τι ίσχυε ως προς την αυτό-αρχειοθέτηση.

Εκδότης	Τύπος κάλυψης	Άδειες	Τύπος περιοδικού	Αυτό-αρχειοθέτηση
Elsevier	Έκπτωση 10%	BY	Χρυσά	Προδημοσίευση (άμεσα)
		BY-NC-ND		
Emerald		BY	Χρυσά	Μεταδημοσίευση
IEEE	Έκπτωση 10%	BY	Χρυσά	Προδημοσίευση
		BY-NC-ND	Υβριδικά	
Wiley		BY	Χρυσά	Προδημοσίευση (12μηνη ή 24μηνη περίοδος αποκλεισμού)
	BY-NC			
	BY-NC-ND			
Cambridge University Press	Πλήρη απαλλαγή	BY	Χρυσά	Προδημοσίευση (μετά τη δημοσίευση του άρθρου)
		BY-NC-ND		
		BY-NC-SA	Υβριδικά	
Oxford University Press	Πλήρη απαλλαγή	BY	Υβριδικά	Προδημοσίευση (12μηνη περίοδος αποκλεισμού)
		BY-NC		
		BY-NC-ND		
Royal Society of Chemistry	Πλήρη απαλλαγή	BY	Υβριδικά	Μετα-δημοσίευση (12μηνη περίοδος αποκλεισμού)
		BY-NC		

Πίνακας 1 Βασικά στοιχεία συμφωνιών ΑΠ του ΣΕΑΒ ανά εκδοτικό οίκο

2.2. Θεωρητικό μέρος – Βιβλιογραφική έρευνα

2.2.1. Τεκμηρίωση χρήσης των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν

Για την εκτέλεση της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκαν συγκεκριμένα εργαλεία, τόσο για την εξαγωγή και επικύρωση των δεδομένων, όσο και για τη στατιστική ανάλυση τους.

Όσον αφορά την στατιστική ανάλυση των δεδομένων, το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι το Excel. Άλλα εργαλεία στατιστικής ανάλυσης δεδομένων (όπως το RapidMiner, το SPSS κ.ά.) θα μπορούσαν ενδεχομένως να το αντικαταστήσουν, θεωρήθηκε προτιμότερο να χρησιμοποιηθεί ένα εργαλείο το οποίο είναι πιο πιθανό για έναν οργανισμό να έχει συνδρομή σε αυτό, δεδομένου ότι η εν λόγω έρευνα πέραν της ανάδειξης των αποτελεσμάτων στόχο έχει και την καθιέρωση μιας πρώτης μεθοδολογίας για τέτοια μελέτη. Επίσης, ακόμη και αν κάποιες από τις αναλύσεις γίνονταν μέσω άλλων προγραμμάτων, το Excel θα χρησιμοποιούταν και πάλι για τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ακόμη και οι προηγμένες στατιστικές αναλύσεις που δεν γίνονται αυτοματοποιημένα όπως σε άλλα συστήματα (όπως για παράδειγμα η παλινδρόμηση, η παραγοντική ανάλυση, τεστ ANOVA κ.ά.) μπορούν να εκτελεστούν με επιτυχία και περισσότερη διαφάνεια στη διαδικασία, το οποίο το κάνει πιο εύκολο να εντοπισθούν λάθη. Τέλος, στην παρούσα εργασία δεν πραγματοποιούνται τεχνικές μηχανικής μάθησης ή άλλες εξειδικευμένες εργασίες ανάλυσης δεδομένων, για τα οποία πράγματι θα ήταν προτιμότερο το να χρησιμοποιηθεί ένα εξειδικευμένο λογισμικό όπως το RapidMiner. Δεδομένου του συνόλου των δεδομένων ως προς το μέγεθος, την μορφοποίηση και τον σκοπό, το Excel είναι μια λογική επιλογή για στατιστική ανάλυση.

Σχετικά με τη διαδικασία εξόρυξης και επικύρωσης δεδομένων, χρησιμοποιήθηκαν τα εργαλεία Web of Science, Journal Citations Report και Scopus. Επιπλέον, για την αναζήτηση πρόσθετων πληροφοριών, αξιοποιήθηκε η βάση δεδομένων OpenAlex, με την πρόσβαση σε αυτήν να εκτελείται μέσω της αντίστοιχης API και μέσω του Postman, καθώς κατά τον χρόνο διεξαγωγής της εργασίας η επίσημη και πρώτη έκδοση του OpenAlex δεν είχε τεθεί ακόμη σε κυκλοφορία. Το OpenAlex χρησιμοποιήθηκε στην αναζήτηση τυχόν χρηματοδοτικών οργανισμών σε επιλεγμένα άρθρα.

Το Web of Science προσφέρει ένα ευρύ φάσμα ακαδημαϊκών κλάδων, καθιστώντας το επωφελές για έρευνα που εκτείνεται σε πολλαπλά πεδία, για διερεύνηση συνδέσεων μεταξύ διαφορετικών κλάδων. Ευρετηριάζει αναφορές, ενώ παρέχει πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας ακαδημαϊκή και επιστημονική βιβλιογραφία. Παρόμοιο εργαλείο του Web of Science είναι το Scopus – το οποίο επίσης χρησιμοποιούταν καθ' όλη τη διάρκεια της συλλογής δεδομένων.

Για μετρήσεις που αφορούν την θεματική και το τεταρτημόριο των περιοδικών, χρησιμοποιήθηκε το Journal Citation Reports (JCR) το οποίο είναι επίσης εργαλείο της Clarivate. Το JCR παρέχει πολύτιμες μετρήσεις και χαρακτηριστικά συμπεριλαμβανομένου του Journal Impact Factor (JIF), προσδιορίζοντας περιοδικά με μεγάλη απήχηση, συγκρίνοντας και ταξινομώντας περιοδικά, παρακολουθεί τάσεις, αξιολογεί συγγραφείς και ιδρύματα, κατηγοριοποιεί περιοδικά, βοηθά στη χρηματοδότηση και τις αιτήσεις επιχορήγησης, διευκολύνει τεκμηριωμένες αποφάσεις.

2.2.2. Τεκμηρίωση μεταβλητών

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου κεφαλαίου, εξετάζεται η σημασία της ενσωμάτωσης διαφόρων μεταβλητών στην έρευνα, όπως το κόστος, το μέγεθος, και τα φύλα των συγγραφικών ομάδων, καθώς και η απήχηση των δημοσιεύσεων σε αναφορές και άλλα σημαντικά κριτήρια. Είναι σημαντικό να τονιστεί προηγουμένως ότι η σπουδαιότητα αυτών των μεταβλητών στην γενικότερη αξιολόγηση των επιστημονικών δημοσιεύσεων δεν παραλείπεται. Η προσέγγιση αυτή δεν έχει ως στόχο να καθορίσει απαραίτητα κριτήρια για την επίτευξη υψηλού αριθμού αναφορών, ενώ επίσης δεν εστιάζει στον συγκριτικό αντίκτυπο μεταξύ δημοσιεύσεων σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης και κλειστών δημοσιεύσεων, καθώς κάτι τέτοιο δεν θα ήταν δυνατόν να εξετασθεί εντός του συγκεκριμένου συνόλου δεδομένων. Στόχος της είναι η ανάλυση δεδομένων, η ανάδειξη συσχετίσεων και η κατανόηση της εξέλιξης των μεταβλητών σε υπάρχουσες δημοσιεύσεις, με σκοπό τη διατύπωση ερωτημάτων για το πώς μπορούν πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, κοινοπραξίες και χρηματοδοτικοί φορείς να βελτιώσουν την απόδοσή τους στο μέλλον.

Παρ' όλα αυτά, η εμβάθυνση στη μελέτη ορισμένων μεταβλητών, όπως η άδεια χρήσης που χρησιμοποιήθηκε, σε σύγκριση με άλλες, όπως η θεματική κατανομή του άρθρου, οφείλεται στον εύρος μελέτης που υπάρχει για αυτές τις συγκεκριμένες μεταβλητές. Ένας ολόκληρος κλάδος έρευνας αφιερώνεται στην ανάλυση αυτών των παραμέτρων και των παραγόντων που επηρεάζουν ή επηρεάζονται από αυτές. Ο σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να επισημάνει τη σημασία της διερεύνησης, μελέτης και του αναλογισμού αυτών των μεταβλητών, επικεντρώνοντας στις μεταβλητές της απήχησης των δημοσιεύσεων σε δεδομένα αναφορών, και των έμφυλων χαρακτηριστικών της συγγραφικής ομάδας.

Όσον αφορά στην μελέτη της απήχησης των επιστημονικών δημοσιεύσεων, είναι μάλλον γνωστό ότι σχεδόν όλοι/ες οι ερευνητές/τριες κατά τη δημοσίευσή τους στοχεύουν σε υψηλό αριθμό αναφορών, σε όσο το δυνατόν πιο σύντομο χρονικό διάστημα. Κάτι τέτοιο οφείλεται στο γεγονός πως η μέτρηση της απήχησης είναι το κύριο μέσο αξιολόγησης όχι μόνο των ερευνητών/τριων,

αλλά και των Ιδρυμάτων τους και της προόδου της εκάστοτε επιστήμης. (Chen & Song, 2017) Κοινές μετρήσεις, όπως οι παραπομπές, ο συντελεστής επιρροής περιοδικών και δείκτες όπως ο δείκτης H (H-index) χρησιμοποιούνται για την καταγραφή της συνεισφοράς των επιστημόνων στον τομέα τους (Büttner κ.ά., 2021). Τέτοιες μετρήσεις μπορούν να επηρεάσουν την πρόσληψη ή την προαγωγή διδακτικού προσωπικού, την κατάταξη των αιτήσεων χρηματοδότησης επιχορηγήσεων και τη σύγκριση της παραγωγικότητας των ερευνητών/τριών (Ram & Rameshwar, 2017), παρά το γεγονός πως υπάρχουν έρευνες οι οποίες αποδεικνύουν ότι αυτές οι μετρήσεις μπορεί να μην αποτυπώνουν τον πραγματικό αντίκτυπο της έρευνας, να μην ευθυγραμμίζονται με την πραγματικότητα, και να οδηγήσουν τους επιστήμονες να παραμελήσουν άλλους σημαντικούς τομείς (Anauati κ.ά., 2016). Για παράδειγμα, στις κλινικές μελέτες, η καταμέτρηση των δημοσιεύσεων ως μέτρο της συνεισφοράς των επιστημόνων στον τομέα τους ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζει με ακρίβεια τον πραγματικό αντίκτυπο της έρευνας τους στους ασθενείς, την πολιτική, την οικονομία ή την κοινωνία (Büttner κ.ά., 2021).³²

Η χρήση του αριθμού παραπομπών ως εργαλείου για την αξιολόγηση της επιστημονικής παραγωγής έχει καθιερωθεί στο πλαίσιο της επιστημονικής πολιτικής. Αυτή η πρακτική εφαρμόζεται σε διάφορα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών σύνταξης, της αξιολόγησης ερευνητικών ομάδων και της χορήγησης υποτροφιών και ακαδημαϊκών θέσεων. Παρά τις κριτικές που μπορεί να υποστεί, η αξιολόγηση της επιστημονικής έρευνας παραμένει ουσιώδης, λαμβάνοντας υπόψη τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα της έρευνας και τους περιορισμούς των διαθέσιμων μετρικών παραγόντων.

Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό να ελέγχεται το τι μπορεί να επηρεάσει τον αριθμό των αναφορών που λαμβάνει ένα άρθρο, καθώς όπως προαναφέρθηκε οι αναφορές χρησιμοποιούνται ως αντικειμενικό μέτρο υποτροφίας και μπορούν να επηρεάσουν διάφορες πτυχές, όπως η πρόσληψη, η θητεία, το κύρος του περιοδικού και την χρηματοδότηση της έρευνας (Jamali & Nikzad, 2011). Αρκετοί παράγοντες έχουν βρεθεί ότι επηρεάζουν τον αριθμό των αναφορών που λαμβάνει ένα άρθρο. Κάποιοι μπορεί να είναι σχετικοί με την ποιότητα της έρευνας, όπως η συνάφεια της, η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων, η ποιότητα των τυπικών πτυχών και το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης. Μπορεί όμως και να οφείλονται σε μη σχετικούς με την επιστήμη παράγοντες, όπως η προσβασιμότητα, η διάδοση, η επιστημονική αυθεντία, η προηγούμενη παραγωγή των συγγραφέων, το δομικό πλαίσιο της εργασίας, οι επιστημονικές τάσεις και τα είδη της εργασίας (Repiso κ.ά., 2020). Επιπλέον, παράγοντες όπως η φήμη των συγγραφέων, ο

³² Στην έρευνα δεν αναφέρονται συγκεκριμένα σύνολα δεδομένων ή εμπειρικά δεδομένα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση.

αντίκτυπος του περιοδικού και το έτος έκδοσης του άρθρου μπορεί να συμβάλλουν στον αριθμό των αναφορών που αυτό θα λάβει (J. Xie κ.ά., 2019).

Ένα παράδειγμα μη σχετικών με την έρευνα και τα αποτελέσματα αυτής μεταβλητών, αναφέρεται στην έρευνα των Stremersch κ.ά., η οποία ανέδειξε ότι τα άρθρα με τίτλο σε μορφή ερώτησης, τείνουν μεν να έχουν μικρότερο αριθμό λήψεων, αλλά υψηλότερο αριθμό αναφορών (Stremersch κ.ά., 2007).³³ Άλλες έρευνες υπογραμμίζουν το γεγονός πως, παράγοντες όπως ο IF του περιοδικού, ο αριθμός των συγγραφέων, η προβολή, η διεθνής συνεργασία και η φήμη του/της συγγραφέα μπορούν να επηρεάσουν τον αριθμό των αναφορών (Shahbazi-Moghadam κ.ά., 2015). Η κατανόηση αυτών των παραγόντων μπορεί να βοηθήσει τους ερευνητές και τις ερευνήτριες να εντοπίσουν άρθρα υψηλής ποιότητας, και μεγάλης απήχησης, και να βελτιώσουν τη διάδοση και την ανάπτυξη της επιστήμης (Sun & Xia, 2016), αλλά μπορούν επίσης να ερμηνεύσουν τις τάσεις ενός συγκεκριμένου κλάδου ή περιοδικού.

Μια ακόμη μεταβλητή η οποία συμπεριλαμβάνεται στην εργασία, είναι αυτή του φύλου. Η παρούσα εργασία παρ' όλο που δεν αποτελεί προϊόν ανάλυσης κοινωνικών ζητημάτων, σκοπεύει στην ανάλυση δεδομένων για την εξαγωγή ουσιαστικών πληροφοριών, τη διερεύνηση τάσεων και τον εντοπισμό και την ταυτοποίηση ζητημάτων εντός της ακαδημαϊκής κοινότητας. Για τις ανάγκες της έρευνας εξετάζονται διάφορες μεταβλητές, όπως τα περιοδικά στα οποία δημοσιεύονται τα άρθρα, οι τύποι των περιοδικών, η θεματική κατηγορία κ.ά.. Μία από αυτές είναι και το φύλο.

Το φύλο αντιπροσωπεύει μια σημαντική κοινωνική και πολιτισμική μεταβλητή³⁴ που συχνά συνδέεται με πολλά κοινωνικά φαινόμενα, όπως η διακριτή μεταχείριση και οι ανισότητες στον εργασιακό χώρο. Η συμπερίληψη του κοινωνικού και του βιολογικού φύλου³⁵ ως μεταβλητή στον σχεδιασμό της έρευνας είναι μια σημαντική πρακτική για τη διασφάλιση της ερευνητικής και επιστημονικής ακεραιότητας.

³³ Αν και δεν δίνεται έμφαση σε αυτόν τον τομέα στην παρούσα εργασία, πραγματοποιήθηκε μια ανάλυση t-test για να εξεταστεί εάν η μορφή του τίτλου, καθώς και το εάν αποτελεί ερώτηση ή όχι, μπορεί να επηρεάσει τον αριθμό των αναφορών που λαμβάνει μια εργασία. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης έδειξαν ότι το p-value ήταν 0.537158885, υποδηλώνοντας έλλειψη στατιστικής σημαντικότητας στη σχέση αυτή.

³⁴ Στην παρούσα έρευνα, έχει γίνει εστίαση στο φύλο ως σχετική μεταβλητή, ενώ δεν έχουν εξεταστεί άλλοι κοινωνικοί ή βιολογικοί παράγοντες. Αυτό οφείλεται τόσο στην περιορισμένη εφαρμογή των εν λόγω παραγόντων στο πεδίο της έρευνας όσο και στην αναγνώριση ότι, για την πλειονότητα των μελών του ΣΕΑΒ (Ιδρυματικά-Μέλη), αυτοί οι παράγοντες δεν αναμένεται να έχουν σημαντική επίδραση στα αποτελέσματα της έρευνας. Αν και υπάρχουν εξαιρέσεις, δεν αποτελούν τον κανόνα στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

³⁵ Στην παρούσα εργασία δεν γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ του κοινωνικού και του βιολογικού φύλου. Η ανάλυση του φύλου γίνεται βάσει του πρώτου ονόματος του/της συγγραφέως, το οποίο μπορεί να ταυτίζεται φυλετικά είτε με το κοινωνικό φύλο, είτε με το βιολογικό φύλο, είτε και με τα δύο.

Επιπλέον, επιτρέπει την ανίχνευση πιθανών διακυμάνσεων στα δεδομένα που σχετίζονται με το φύλο, ενισχύοντας έτσι την ακρίβεια και την επιστημονική αξιοπιστία της έρευνας. Κατά τη μελέτη του φύλου ως σχετικής μεταβλητής, αποκαλύπτονται πρότυπα και ανισότητες που ενδέχεται να υφίστανται. Ενσωματώνοντας το φύλο στην ανάλυση των δεδομένων, παρέχεται μια πιο πλήρη εικόνα των αποτελεσμάτων της έρευνας. Αυτό ενισχύει την εγκυρότητα της έρευνας και δίνει τη δυνατότητα μιας πιο ακριβούς και συγκεκριμένης ερμηνείας των αποτελεσμάτων (Gaudet κ.ά., 2022). Αντίθετα, η το να μην συμπεριλαμβάνεται το φύλο στην μελέτη ως σχετική μεταβλητή, μπορεί να οδηγήσει σε ανακρίβειες, έλλειψη ερευνητικής αξιοπιστίας και δυσκολία στη γενίκευση των αποτελεσμάτων (Tannenbaum κ.ά., 2019). Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία του πληθυσμού που μελετάται, εξασφαλίζεται η ολοκληρωμένη και ακριβής απεικόνιση των ευρημάτων, καθιστώντας την έρευνα πλήρη και σχετική για όλα τα άτομα του αναλυθέντος πληθυσμού (Tannenbaum κ.ά., 2019). Συχνά, η αμέλεια στην ενσωμάτωση τέτοιων μεταβλητών οδηγεί στο να χάνονται σημαντικές ευκαιρίες για την παροχή πολύτιμης επιστημονικής πληροφορίας σχετικά με την ανθρώπινη σκέψη και συμπεριφορά. Για παράδειγμα, σε μια ανάλυση που διενεργήθηκε στη νευροεπιστήμη των ζώων το 2014, παρατηρήθηκε ότι μόνο το 14% από τα δημοσιευμένα επιστημονικά άρθρα περιλάμβαναν το φύλο ως βιολογική μεταβλητή (Will κ.ά., 2017).³⁶

Πέραν της διασφάλισης της ερευνητικής εγκυρότητας της μελέτης, μια τέτοια πρακτική μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην αντιμετώπιση της προκατάληψης και της αόρατης διάκρισης (Robinson κ.ά., 2022), ενώ συνεισφέρει στην προσπάθεια του να μην παραλείπονται και να διαιωνίζονται τέτοιες ανισότητες μεταξύ των φύλων (Robinson κ.ά., 2022). Το φύλο επηρεάζει τη θέση, τους ρόλους και τις ευκαιρίες που έχουν οι άνθρωποι στην κοινωνία. Η σημείωση και επιστημονική τεκμηρίωση ενός τέτοιου ζητήματος, βοηθά στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο αυτές οι κοινωνικές επιπτώσεις επηρεάζουν το αποτέλεσμα της έρευνας, και μπορεί να προσφέρει μια αντικειμενική άποψη, από την οποία μπορούν να σχεδιαστούν αποτελεσματικά μέτρα για την προώθηση της ισότητας (Tannenbaum κ.ά., 2019).

Στο περιβάλλον εργασίας, όπως είναι ο ακαδημαϊκός χώρος, ο εντοπισμός προκαταλήψεων αποτελεί ένα ουσιαστικό βήμα προς τη δημιουργία πιο συμπεριληπτικών κοινοτήτων (Robinson κ.ά., 2022). Μέσω τέτοιων μελετών, είμαστε σε θέση να εμβαθύνουμε στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνικές προκαταλήψεις επηρεάζουν την σταδιοδρομία και την πρόοδο των εργαζομένων, ειδικά εντός του ακαδημαϊκού χώρου (Gaudet κ.ά., 2022). Τέτοιες αναλύσεις

³⁶ Η εργασία ανέλυσε 6.636 άρθρα νευροεπιστήμης που δημοσιεύθηκαν σε 6 περιοδικά (Neurosci., J. Neurophysiol., Nat. Neurosci., Neuron, Nature, and Science.) από το 2010 έως το 2014, εστιάζοντας συγκεκριμένα σε άρθρα που χρησιμοποιούν ποντίκια ή αρουραίους ως ζωικά μοντέλα.

επιτρέπουν επίσης την καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το φύλο επηρεάζει την κατανομή του ακαδημαϊκού έργου και του κοινωνικού κεφαλαίου, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών στις αμοιβές, των ανισορροπιών ανάμεσα στα φύλα, της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ των φύλων και της ανάγκης να ενσωματωθούν οι προοπτικές του φύλου στη διδασκαλία και την έρευνα (Rosa & Clavero, 2022). Αυτή η διαδικασία διαδραματίζει έναν κρίσιμο ρόλο στην προώθηση της επιστημονικής ακεραιότητας και της συνεχούς ανάπτυξης του ακαδημαϊκού πεδίου.

Ένας επιπλέον λόγος που υποστηρίζει την ένταξη της ανάλυσης του φύλου στην παρούσα έρευνα είναι η προώθηση της διαθεματικότητας. Το φύλο αλληλοεπιδρά με άλλες κοινωνικές κατηγορίες, όπως η φυλή, η εθνικότητα, η κοινωνική τάξη, η σεξουαλικότητα και η αναπηρία. Αυτό δημιουργεί ένα πλούσιο πεδίο διερεύνησης που επιτρέπει την αντίληψη των πολυσύνθετων δυναμικών που επηρεάζουν την κοινωνία και την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Τέλος, η ανάδειξη των ευρημάτων και των πιθανών ανισοτήτων που συνδέονται με το φύλο μπορεί να παράσχει πολύτιμες γνώσεις για τους υπεύθυνους της πολιτικής διαμόρφωσης, τους επαγγελματίες, τους υποστηρικτές και τις υποστηρίκτριες που ασχολούνται με την προώθηση της ισότητας των φύλων. Συμβάλλει στην καθοδήγηση της ανάπτυξης και της εφαρμογής στοχευμένων παρεμβάσεων, πολιτικών και πρωτοβουλιών που στοχεύουν στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων και στην προώθηση πρακτικών χωρίς αποκλεισμούς.

Συνολικά, η συμπερίληψη του φύλου ως σχετικής μεταβλητής στην έρευνα είναι σημαντική, για να προωθήσουμε την αντικειμενικότητα, την ισότητα, και την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει στους ερευνητές και τις ερευνήτριες να αναλύουν τα δεδομένα τους με πιο πλήρη και ενδελεχή τρόπο, δημιουργώντας πιο αξιόπιστες και χρήσιμες ερευνητικές εκθέσεις. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η τεκμηρίωση της σπουδαιότητας που έχει η συμπερίληψη του φύλου στην έρευνα, έχει συμβάλει στο να αλλάξουν την πολιτική τους πολλοί από τους μεγάλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Παράδειγμα αποτελούν οι σχετικές αλλαγές από το Canadian Institutes of Health Research το 2010, το US National Institutes of Health το 2016, το German Research Foundation το 2020, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2014 κ.ά.. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ιδρύσει ειδική ομάδα εργασίας για την ένταξη μεθόδων μελέτης του κοινωνικού και του βιολογικού φύλου σε πρωτόκολλα ειδικού πεδίου. Σαν αποτέλεσμα, πολλά επιστημονικά περιοδικά έχουν προσθέσει στις κατευθυντήριες αρχές τους σαν κριτήριο, την μελέτη του φύλου σαν σχετική μεταβλητή, για την αποδοχή των εργασιών προς δημοσίευση (Tannenbaum κ.ά., 2019).

2.3. Σχετικές έρευνες

Καθώς αυτή είναι η πρώτη συστηματική προσπάθεια της χώρας να εντάξει τον τομέα της Ανοικτής Πρόσβασης για όλα τα πανεπιστήμια και ιδρύματα, δεν έχει πραγματοποιηθεί παρόμοια έρευνα η οποία να στοχεύσει στην εύρεση συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών για δημοσιεύσεις Ανοικτής Πρόσβασης στην Ελλάδα. Ωστόσο, άλλες ερευνητικές προσπάθειες που εξετάζουν συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών για δημοσιεύσεις Ανοικτής Πρόσβασης έχουν πραγματοποιηθεί. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών σημειώνονται στη συνέχεια, προσφέροντας έτσι πληροφορίες και προοπτικές για την εξέλιξη της Ανοικτής Πρόσβασης στο ερευνητικό πεδίο της χώρας.

Η μελέτη ως προς την ανάπτυξη μεθοδολογίας και δεικτών για την ανάλυση και οπτικοποίηση ιδιοτήτων δημοσιεύσεων Ανοικτής Πρόσβασης, τίθεται σε διάφορες εργασίες. Σε μια πρόσφατη μελέτη ο/η Altman συζητά την ανάγκη για τυποποιημένους δείκτες, με σκοπό την μέτρηση του όγκου και των τύπων του ρυθμού παραγωγής της ανοικτής επιστήμης, καθώς και το πώς αυτοί οι δείκτες μπορούν αν προωθήσουν την κατανόηση της υιοθέτησης τέτοιων πρακτικών (Altman, 2022). Άλλη μια πρόσφατη μελέτη εξετάζει τον αντίκτυπο της Ανοικτής Πρόσβασης στους επιστημονικό-μετρικούς δείκτες των ρωσικών οικονομικών περιοδικών, διαπιστώνοντας ότι τα περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης έχουν υψηλότερους δείκτες σε σύγκριση με τα συνδρομητικά περιοδικά (Chernova, 2022). Με τις περισσότερες από τις έρευνες όσον αφορά το εν λόγω θέμα να επικεντρώνονται σε αυτή τη πτυχή της Ανοικτής Πρόσβασης, επισημαίνεται η σημασία της Ανοικτής Πρόσβασης στην εξέλιξη της επιστήμης και της αξιολόγησης αυτής.

Επίσης, κατά τη διάρκεια της έρευνας, ένα σημαντικό στοιχείο που τονίζεται είναι ο καθοριστικός ρόλος των χρηματοδοτικών φορέων στις επιστήμες. Αποδεικνύεται ότι επηρεάζουν τις τάσεις της έρευνας και συμβάλλουν στον σχηματισμό δικτύων συνεργασίας, διαμορφώνοντας τη χρηματοδότηση και χρηματοδοτώντας έργα (Ma κ.ά., 2015). Ακόμη, οι οργανισμοί Ανοικτής Πρόσβασης έχουν αναλύσεις που επικεντρώνονται σε διάφορα χαρακτηριστικά των ερευνητικών δημοσιεύσεων. Αυτές οι αναλύσεις εξετάζουν την παραγωγή δημοσιεύσεων, τον αντίκτυπο των αναφορών, τα πρότυπα συγγραφής και τη διεπιστημονική συνεργασία.

Όσον αφορά την απήχηση των δημοσιεύσεων σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, φαίνεται ότι τείνουν να έχουν υψηλότερο ποσοστό αναφερόμενων άρθρων, υποδεικνύοντας τη χρησιμότητα τους στην αύξηση της προβολής και του αντικτύπου (Morillo, 2020). Αυτό είναι κάτι όμως το οποίο δεν μπορεί να γενικευθεί ως προς τα περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης (δηλ.: τα Χρυσά περιοδικά), τα οποία φαίνεται να έχουν ένα πλεονέκτημα αναφορών σε πολύ λίγους θεματικούς τομείς, ενώ το κατά πόσο είναι προσβάσιμα ή όχι, ευθύνεται ελάχιστα για τον αριθμό των αναφορών που συγκεντρώνει ένα άρθρο (Basson κ.ά., 2021). Υπάρχουν έρευνες μάλιστα που

υποστηρίζουν ότι τα άρθρα σε Ανοικτής Πρόσβασης σε υβριδικά περιοδικά, αναφέρονται κατά μέσο όρο διπλάσια από αυτά σε χρυσά περιοδικά (Dorta-González & Dorta-González, 2022). Η χρήση αποθετηρίων Ανοικτής Πρόσβασης, αυξάνει επίσης σημαντικά τις αναφορές που λαμβάνονται, ειδικά για άρθρα χωρίς χρηματοδοτήσεις.

Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις όπου μελετήθηκε η απήχηση της συνεργατικής και της χρηματοδοτούμενης έρευνας, όπου βρέθηκε να έχει υψηλότερο ποσοστό αναφερόμενων άρθρων (F. Xie κ.ά., 2022), (Thelwall κ.ά., 2023), το ποσοστό αυτό αυξάνεται περαιτέρω στην περίπτωση των δημοσιεύσεων Ανοικτής Πρόσβασης (Vadhwa κ.ά., 2022). Η χρήση αποθετηρίων Ανοικτής Πρόσβασης αυξάνει επίσης σημαντικά τις αναφορές που λαμβάνονται, ειδικά για άρθρα χωρίς χρηματοδότηση (Nishioka & Färber, 2020). Ως εκ τούτου, η συνεργατική και χρηματοδοτούμενη έρευνα, ιδιαίτερα όταν δημοσιεύεται ανοικτά, έχει υψηλότερο ποσοστό αναφερόμενων άρθρων, γεγονός που δείχνει μεγαλύτερο αντίκτυπο και προβολή στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 2 Βιβλιογραφική επισκόπηση - Βασικά στοιχεία (1)) γίνεται συνοπτική παρουσίαση των βασικών στοιχείων που αναγράφονται παραπάνω, με χρονολογική σειρά, και στη συνέχεια αλφαβητικά ως προς την μέθοδο. Παρακαλώ σημειώστε ότι ο πίνακας περιλαμβάνει μόνο μερικές από τις βασικές πληροφορίες και τα αποτελέσματα από τις μελέτες που παρατίθενται.

Θεματική	Μέθοδος	Ευρήματα	Αναφορά
Αναφορές και δημοσιεύσεις ανοικτής πρόσβασης	Ανάλυση της απήχησης των δημοσιεύσεων	Οι δημοσιεύσεις ανοικτής πρόσβασης τείνουν να έχουν υψηλότερο ποσοστό αναφερόμενων άρθρων	(Morillo, 2020)
Χρήση αποθετηρίων ανοικτής πρόσβασης και αναφορές	Ανάλυση της απήχησης λόγω της ανοικτής πρόσβασης μέσω της χρήσης αποθετηρίων	Η αυτό-αρχαιοθέτηση αυξάνει σημαντικά τις αναφορές που λαμβάνονται για άρθρα χωρίς χρηματοδότηση	(Nishioka & Färber, 2020)
Επίδραση της πρόσβασης στις αναφορές περιοδικών	Ανάλυση της απήχησης λόγω της πρόσβασης	Τα χρυσά περιοδικά φαίνεται να έχουν πλεονέκτημα αναφορών μόνο σε λίγους θεματικούς τομείς	(Basson κ.ά., 2021)
Ανάγκη για τυποποιημένους δείκτες στην ανοικτή επιστήμη	Ανάλυση της ανάγκης για τυποποιημένους δείκτες	Οι τυποποιημένοι δείκτες μπορούν να προωθήσουν την κατανόηση της υιοθέτησης της ανοικτής πρόσβασης στην επιστημονική κοινότητα	(Altman, 2022)
Αντίκτυπος της ΑΠ στις αναφορές περιοδικών	Ανάλυση της απήχησης λόγω της ανοικτής πρόσβασης	Τα άρθρα σε Υβριδικά περιοδικά αναφέρονται ΜΟ διπλάσια από αυτά σε Χρυσά περιοδικά	Dorta-González & Dorta-González, 2022)

Αναφορές σε συνεργατικές και χρηματοδοτούμενες δημοσιεύσεις	Ανάλυση της απήχησης σε συνεργατικές δημοσιεύσεις	Η συνεργατική και χρηματοδοτούμενη έρευνα έχει υψηλότερο ποσοστό αναφερόμενων άρθρων	(F. Xie κ.ά., 2022), (Thelwall κ.ά., 2023),
Αντίκτυπος των επιστημονικών μετρικών	Ανάλυση των επιστημονικών μετρικών	Τα περιοδικά ΑΠ έχουν υψηλότερους επιστημονικούς δείκτες σε σύγκριση με τα συνδρομητικά περιοδικά	(Vadheda κ.ά., 2022)

Πίνακας 2 Βιβλιογραφική επισκόπηση - Βασικά στοιχεία (1)

Η δημοσίευση σε καθεστώς ΑΠ

Η δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, σχετίζεται με υψηλές χρεώσεις επεξεργασίας άρθρου (APC) (Clark κ.ά., 2022), ιδιαίτερα για συγγραφείς αναπτυσσόμενες χώρες (Natarajan & Nair, 2016). Η δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης έχει βρεθεί να έχει πολλά πλεονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένων αυξημένων λήψεων, παραπομπών και διαδικτυακών αναφορών, καθώς και εκτεταμένη διεθνή απήχηση και βελτιωμένες προοπτικές για ερευνητική χρήση και επαναχρησιμοποίηση. Υπάρχουν μελέτες που υποστηρίζουν ότι τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης τείνουν να έχουν πλεονέκτημα αναφορών σε σχέση με τα άρθρα μη Ανοικτής Πρόσβασης (συνδρομητικά). Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης είναι πιο εύκολα ανιχνεύσιμα και προσβάσιμα σε ένα ευρύτερο κοινό, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερες αναφορές (Mammola κ.ά., 2022). Εκτός από το πλεονέκτημα της αναφοράς³⁷ η μελέτη διαπίστωσε επίσης ότι τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης τείνουν να έχουν υψηλότερο αριθμό λήψεων και προβολών σε σχέση με τα συνδρομητικά άρθρα (Mammola κ.ά., 2022).

Μελέτες που αφορούσαν την μελέτη της επιρροής που μπορεί να έχει δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης στον αριθμό αναφορών που μπορεί να συλλέξει μια επιστημονική δημοσίευση, άρχισαν να γίνονται ήδη από την αρχή του κινήματος της Ανοικτής Πρόσβασης. Ένα παράδειγμα αποτελεί η μελέτη του Eysenbach που δημοσιεύθηκε ήδη το 2006, μόλις τέσσερα χρόνια μετά την Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης.³⁸ Τα ευρήματα αυτής της μελέτης δείχνουν ότι τα άρθρα σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης είναι πιο πιθανό να λάβουν αναφορές, και έχουν υψηλότερο μέσο όρο αναφορών, από τα άρθρα συνδρομητικής δημοσίευσης. Η εργασία υπογραμμίζει επίσης τη διαφορά μεταξύ της άμεσης Ανοικτής Πρόσβασης (μέσω του

³⁷ Αγγλικός όρος: citation advantage

³⁸ Η Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (Budapest Open Access Initiative – BOAI), είναι μια δημόσια δήλωση των αρχών, σχετικά με την ανοικτή πρόσβαση, η οποία κυκλοφόρησε στο κοινό στις 14 Ιανουαρίου 2002. Μπορείτε να δείτε περισσότερες πληροφορίες σχετικά, στην επίσημη ιστοσελίδα: <https://web.archive.org/web/20121005074349/http://www.soros.org/openaccess>

Χρυσού δρόμου) σε σχέση με την αυτό-αρχαιοθέτηση (Πράσινος δρόμος), ή με άλλον τρόπον όπου τα καθιστά ανοικτά προσβάσιμα. Τέλος, τα μοντέλα λογιστικής παλινδρόμησης έδειξαν ότι τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης όχι μόνο ήταν πιο πιθανό να αναφέρονται σε σύγκριση με τα άρθρα που δεν ήταν σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, με τις πιθανότητες να λάβουν περισσότερες αναφορές να αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου (Eysenbach, 2006).³⁹

Επόμενες μελέτες εξακολουθούσαν να κάνουν παρόμοιες έρευνες, και να φέρουν παρόμοια αποτελέσματα. Ένα παράδειγμα αποτελεί η μελέτη των Björk και Solomon, τα ευρήματα της οποίας αναφέρουν ότι οι δημοσιεύσεις σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης λαμβάνουν περισσότερες αναφορές σε σχέση με τις συνδρομητικές, ενώ αναφέρεται ότι ορισμένες μελέτες έχουν αναφέρει μια συνολική παγκόσμια επίδραση οκτώ ακόμη αναφορών για άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης, με το υψηλότερο επίπεδο να είναι γύρω στις 20, στις αναπτυσσόμενες χώρες (Björk & Solomon, 2012). Στην έρευνα αναφέρεται επίσης ότι τα άρθρα που δημοσιεύονται σε Χρυσά περιοδικά, ενδέχεται να έχουν ένα επιπλέον πλεονέκτημα αναφορών, πέρα από την ποιότητα της έρευνας ή της διαθεσιμότητάς τους (Björk & Solomon, 2012).⁴⁰

Ένα βασικό ερώτημα των ερευνητών/τριων, είναι το κατά πόσο η διευρυμένη πρόσβαση στην δημοσίευσή τους, σημαίνει και υψηλότερο αριθμό αναφορών, ειδικά σε ερευνητές/τριες με περιορισμένους διαθέσιμους χρηματικούς πόρους, που μπορεί να προτιμήσουν έναν διαφορετικό δρόμο Ανοικτής Πρόσβασης, όπως τον Πράσινο δρόμο (Clark κ.ά., 2022). Ένα ενδιαφέρον εύρημα σε κάποιες έρευνες, ήταν ότι τα άρθρα τα οποία ήταν δημοσιευμένα σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης μέσω της αυτό-αρχαιοθέτησης (Πράσινος δρόμος), δεν διέφεραν από αυτά του Χρυσού δρόμου ως προς τις αναφορές τους (Nishioka & Färber, 2020).⁴¹ Ερευνητικά έργα

³⁹ Η έρευνα αφορά άρθρα που δημοσιεύθηκαν μεταξύ 8 Ιουνίου 2004 και 20 Δεκεμβρίου 2004, στο περιοδικό Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS). Συνολικά αναλύθηκαν 1.492 άρθρα (212 άρθρα ΑΠ και 1.280 συνδρομητικά άρθρα). Τα δεδομένα αναφορών συγκρίθηκαν σε τρία διαφορετικά χρονικά σημεία: 1. 0-6 μήνες μετά τη δημοσίευση, 2. 4-10 μήνες μετά τη δημοσίευση, και 3. 10-16 μήνες μετά τη δημοσίευση. Η ανάλυση προσαρμόστηκε επίσης για πιθανές συγχυτικές μεταβλητές, συμπεριλαμβανομένου του αριθμού των συγγραφέων, το impact factor των συγγραφέων, της χώρας του κύριου ή της κύριας συγγραφέως κ.ά.. Επίσης στο άρθρο δεν αναφέρεται κάποια συγκεκριμένη πηγή για τα δεδομένα των αναφορών.

⁴⁰ Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε το impact factor 2 ετών, για την μελέτη του επιστημονικού αντικτύπου, με δεδομένα που λήφθηκαν από το Web of Science και το Scopus. Η μελέτη συνέκρινε συνολικά 610 Χρυσά περιοδικά και 7.609 συνδρομητικά περιοδικά από το Web of Science, και 1.327 Χρυσά περιοδικά και 11.124 συνδρομητικά περιοδικά από το Scopus. Όλα τα Χρυσά περιοδικά ταυτοποιήθηκαν μέσω του DOAJ. Καθώς η ανάλυση πραγματοποιήθηκε σε επίπεδο περιοδικού και όχι σε επίπεδο άρθρου, τα αποτελέσματα σταθμίζονται με τον αριθμό των άρθρων που δημοσιεύονται σε κάθε περιοδικό. Ο αριθμός όλων των άρθρων που έλαβαν μέρος στην μελέτη δεν είναι ακριβής.

⁴¹ Στην συγκεκριμένα έρευνα από τους Nishioka & Färber, αναφέρεται ότι ο μέσος αριθμός αναφορών για τα άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης μέσω του Πράσινου δρόμου, είναι υψηλότερος σε σύγκριση με άλλους τύπους Ανοικτής Πρόσβασης. Είναι σημαντικό όμως να σημειωθεί, ότι τα άρθρα του Πράσινου δρόμου είναι πιο πιθανό να καλύπτονται από το Altmetric (ένα από τα τρία εργαλεία τα οποία χρησιμοποίησαν, μαζί με το Unpaywall και το COCI), γεγονός που μπορεί να συμβάλει στον υψηλότερο αριθμό αναφορών τους.

παρουσιάζουν ευρήματα που δείχνουν ότι τα αποθετήρια Ανοικτής Πρόσβασης, λαμβάνουν 50% περισσότερες αναφορές από ότι τα συνδρομητικά άρθρα (Dorta-González & Dorta-González, 2023a).⁴² Αυτό το πλεονέκτημα αναφοράς ισχύει ανεξάρτητα από τη χρηματοδότηση, υποδεικνύοντας ότι η πράσινη Ανοικτή Πρόσβαση μπορεί να ωφελήσει τους ερευνητές και τις ερευνήτριες ακόμη και χωρίς οικονομική υποστήριξη (Dorta-González & Dorta-González, 2023b).⁴³

Ορισμένοι εκδότες επιτρέπουν στους συγγραφείς να αυτό-αρχειοθετούν την προ-δημοσίευση της εργασίας τους σε ανοικτά αποθετήρια, ακόμη και αν το περιοδικό δεν το υποστηρίζει επίσημα. Οι συγγραφείς μπορούν επίσης να διαπραγματευτούν τους όρους των συμφωνιών δημοσίευσής τους για να διατηρήσουν τα δικαιώματα για δημοσίευση σε ανοικτό αποθετήριο (McKiernan κ.ά., 2016). Βασισμένοι σε πρώιμες μελέτες που αναφέρουν τεράστια οφέλη από τη δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης (έως και 300%), άρχισαν να εκδίδονται επιδοτήσεις και εντολές για δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, εξέδωσε εντολή Ανοικτής Πρόσβασης για τους αποδέκτες επιχορηγήσεων του προγράμματος «Horizon 2020», συνολικού ύψους άνω των 80 δισεκατομμυρίων ευρώ κατά τη διάρκεια του προγράμματος (McCabe & Snyder, 2020).

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, υπάρχουν αρκετές μελέτες που ισχυρίζονται ότι τα άρθρα σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης λαμβάνουν περισσότερες αναφορές σε σύγκριση με τα συνδρομητικά άρθρα (Nishioka & Färber, 2020), (Clayson κ.ά., 2021). Για παράδειγμα, στον τομέα της ανθρώπινης ηλεκτροφυσιολογίας, τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης έδειξαν 9 έως 21% περισσότερες αναφορές από τα συνδρομητικά (Wassef κ.ά., 2022). Επιπλέον, άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης στον καρδιαγγειακό τομέα συσχετίστηκαν με αυξημένους αριθμούς αναφορών (Malicke & Markovac, 2018).

Μια έρευνα των White κ.ά. ενώ παρουσιάζει πλεονέκτημα ως προς τον αριθμό αναφορών για δημοσιεύσεις σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, αναφέρει επίσης ότι το πλεονέκτημα της αναφοράς δεν κατανέμεται ομοιόμορφα σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους και τους τύπους Ανοικτής Πρόσβασης. Ορισμένες μελέτες έχουν βρει ακόμη και μειονέκτημα αναφοράς για τις δημοσιεύσεις σε Χρυσά περιοδικά (White κ.ά., 2021). Άλλοι παράγοντες – όπως η επιλογή

⁴² Η έρευνα ανέλυσε ερευνητικά άρθρα και τις αναφορές τους στη βάση δεδομένων Scopus σε 40 θεματικές κατηγορίες. Η ανάλυση επικεντρώθηκε σε άρθρα που δημοσιεύτηκαν το 2016 και στις αναφορές που έλαβαν από το 2016 έως το 2020.

⁴³ Για τις ανάγκες της έρευνας μελετήθηκαν περισσότερα από 128 χιλιάδες ερευνητικά άρθρα από 40 τυχαία επιλεγμένες θεματικές κατηγορίες το έτος 2016. Αναφορές που ελήφθησαν από αυτά τα άρθρα από την περίοδο 2016-2020 στη βάση δεδομένων Scopus.

περιοδικού, ή ο επιστημονικός κλάδος – μπορούν να δημιουργήσουν αβεβαιότητα σχετικά με την άμεση σχέση μεταξύ της Ανοικτής Πρόσβασης, και τον αριθμό των αναφορών (White κ.ά., 2021).

Οι πρακτικές ανοικτής επιστήμης, όπως είναι η δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, τα ανοικτά δεδομένα και ο ανοικτός κώδικας, ενώ είναι αρκετά δημοφιλή δεν έχουν ακόμη υιοθετηθεί ευρέως. Παρ' όλα αυτά, τέτοιες πρακτικές έχουν αποδειχθεί ότι αποφέρουν και άλλα σημαντικά οφέλη σε ερευνητές και ερευνήτριες – πέραν του αυξημένου αριθμού αναφορών που αναφέρθηκε – όπως είναι επιπλέον προβολή σε μέσα μαζικής ενημέρωσης, περισσότερες ευκαιρίες πιθανών συνεργασιών, εργασίας, και χρηματοδότησης (McKiernan κ.ά., 2016).

Επισημαίνεται και πάλι ότι στην εν λόγω έρευνα δεν είναι δυνατόν να εξετασθεί η σχέση μεταξύ της δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης και της μεγαλύτερης απήχησης, καθώς το δείγμα αποτελείται μόνο από δημοσιεύσεις Ανοικτής Πρόσβασης.

Κάποια από τα βασικά στοιχεία της παραπάνω ανάλυσης, αναγράφονται συνοπτικά στον πίνακα που παρατίθενται στη συνέχεια (Πίνακας 3 Βιβλιογραφική επισκόπηση - Ανοικτή Πρόσβαση)

Αναφορά άρθρου	Απήχηση	Ευρήματα
(Eysenbach, 2006)	-	Τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης πιθανότατα λαμβάνουν περισσότερες αναφορές.
(Björk & Solomon, 2012)	Οκτώ παγκόσμιες επιπτώσεις, υψηλότερο επίπεδο γύρω στις 20 στις αναπτυσσόμενες χώρες	Τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης λαμβάνουν περισσότερες αναφορές. Τα άρθρα σε Χρυσά περιοδικά ενδέχεται να έχουν ένα επιπλέον πλεονέκτημα αναφορών.
(McKiernan κ.ά., 2016)	Αυξημένο ενδιαφέρον και υποστήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση	Εκδίδονται επιδοτήσεις και εντολές για δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης με σημαντική χρηματοδοτική στήριξη από την ΕΕ.
(Malicke & Markovac, 2018).	Αύξηση των αναφορών σε καρδιαγγειακό τομέα	Τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης σχετίζονται με αυξημένους αριθμούς αναφορών σε καρδιαγγειακό τομέα.
(White κ.ά., 2021)	-	Τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης τείνουν να έχουν περισσότερες αναφορές. Υπάρχει όμως αβεβαιότητα σχετικά με τη σχέση μεταξύ της Ανοικτής Πρόσβασης και του αριθμού των αναφορών.
(Mammola κ.ά., 2022)	Πολλαπλά πλεονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένων αυξημένων λήψεων και παραπομπών	Τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης τείνουν να έχουν περισσότερες αναφορές και υψηλότερο αριθμό λήψεων.
(Wassef κ.ά., 2022)	Αύξηση των αναφορών σε ανθρώπινη ηλεκτροφυσιολογία	Τα άρθρα Ανοικτής Πρόσβασης στην ανθρώπινη ηλεκτροφυσιολογία δείχνουν αύξηση 9 έως 21% στις αναφορές.

(Dorta-González & Dorta-González, 2023a)	Αποθετήρια Ανοικτής Πρόσβασης	Τα αποθετήρια Ανοικτής Πρόσβασης λαμβάνουν 50% περισσότερες αναφορές από ότι τα συνδρομητικά άρθρα.
--	-------------------------------	---

Πίνακας 3 Βιβλιογραφική επισκόπηση - Ανοικτή Πρόσβαση

Ο αριθμός των συγγραφέων

Αν και υπάρχουν έρευνες που υποδηλώνουν ότι ο αριθμός των συγγραφέων μπορεί να έχει θετική επίδραση στον αριθμό των αναφορών που μπορεί να συλλέξει μια εργασία, η γενική και επικρατούσα αντίληψη είναι πως τα άρθρα με μεγάλο αριθμό συγγραφέων δεν λαμβάνουν απαραίτητα περισσότερες αναφορές. Ως προς την πρώτη αντίληψη, οι έρευνες που υποστηρίζουν ότι κάτι τέτοιο μπορεί να φέρει περισσότερες αναφορές, το βασίζουν στο γεγονός ότι αυτές οι εργασίες είναι πιθανό να έχουν περισσότερες διαφορετικές προοπτικές και εμπειρογνομosύνη, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε έρευνα υψηλότερης ποιότητας και περισσότερες αναφορές (Mammola κ.ά., 2022).

Υπάρχουν επίσης στοιχεία που υποστηρίζουν ότι μεγάλες κοινοπραξίες με τουλάχιστον 20 συγγραφείς και υψηλή κοινή συγγραφική δραστηριότητα, τείνουν να έχουν αντίκτυπο στις αναφορές άνω του μέσου όρου, αλλά αυτό δεν ισχύει για όλες τις κοινοπραξίες, ειδικά για τις νεότερες (Smith, 2011).

3. Σχέδιο εργασιών και μεθοδολογία έρευνας

3.1. Σχέδιο εργασιών

Η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει τον τρόπο αλληλεπίδρασης των δεδομένων, με εστίαση στην εξέλιξη του κινήματος της Ανοικτής Πρόσβασης στη χώρα μέσω των δράσεων του ΣΕΑΒ. Τα ερευνητικά ερωτήματα επικεντρώνονται στην ανάλυση σχέσεων και παραμετροποιήσεων μεταξύ των διαφόρων στοιχείων.

Σε συνέχεια της σχολαστικής βιβλιογραφικής επισκόπησης όσον αφορά τις τάσεις που έχουν παρατηρηθεί στην ευρύτερη ακαδημαϊκή κοινότητα, γίνεται ανάλυση των δεδομένων που αφορούν συγκεκριμένα τις συμφωνίες του ΣΕΑΒ κατά τα έτη 2019-2021. Έχει γίνει ποσοτική έρευνα, με στατιστική ανάλυση για την κατανόηση του μεγέθους και των τάσεων των δεδομένων, καθώς και των συσχετίσεων μεταξύ τους. Η έρευνα δεν είναι δειγματοληπτική, λόγω της περιορισμένης ποσότητας τους, περιλαμβάνοντας όλες τις δημοσιεύσεις σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης οι οποίες καλύφθηκαν εξ ολοκλήρου ή μερικώς από τον ΣΕΑΒ.

Με αυτόν τον τρόπο, η έρευνα αποσκοπεί στην ανάδειξη παραγόντων που επηρεάζουν την εξέλιξη του κινήματος, προσφέροντας εισηγήσεις για μελλοντικές πολιτικές και πρακτικές στον συγκεκριμένο τομέα.

3.2. Στόχος της έρευνας

Η έρευνα έχει ως πρωταρχικό στόχο την κατανόηση των τάσεων που παρατηρούνται εντός της επιστημονικής/ακαδημαϊκής κοινότητας, με εστίαση στον τομέα της δημοσίευσης. Εξετάζονται πτυχές της Ανοικτής Πρόσβασης και οι δυναμικές επιδράσεις της στην εξέλιξη των ερευνητικών δημοσιεύσεων, καθώς και άλλοι παράγοντες όπως το φύλο, ο αριθμός των συγγραφέων και το κόστος της δημοσίευσης. Η συγκρότηση του δείγματος, η ανάλυση των τάσεων, και η ποσοτική ανάλυση των δεδομένων αποσκοπούν στην αποκαλυπτική παρουσίαση του τρόπου λειτουργίας των συμφωνιών, αποκαλύπτοντας στοιχεία όπως τους εκδοτικούς οίκους με τις περισσότερες δημοσιεύσεις και ο τρόπος κατανομής του χρηματικού ποσού.

Παράλληλα, επιδιώκεται η ανακάλυψη σχέσεων μεταξύ των δεδομένων, όπως η επίδραση του αριθμού των συγγραφέων στις αναφορές και η σχέση μεταξύ της χρήσης διαφορετικών αδειών και των εκδοτών. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν παρουσιάζονται με έμφαση στη συνολική

συζήτηση, αξιολογώντας την γενικευσιμότητά τους και τον δυνητικό τους ρόλο στη λήψη αποφάσεων για την πορεία της επιστημονικής δραστηριότητας.

3.3. Συγκρότηση συνόλου και συλλογή δεδομένων

Για τις ανάγκες της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενή ποσοτικά δεδομένα τα οποία συλλέγονταν κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης των προγραμμάτων Ανοικτής Πρόσβασης του ΣΕΑΒ κατά την τριετία 2019-2021. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των δημοσιεύσεων στην έρευνα ήταν η ένταξή τους στις συμφωνίες ΑΠ του ΣΕΑΒ, λαμβάνοντας είτε έκπτωση είτε πλήρη απαλλαγή από το αρχικό κόστος δημοσίευσης του άρθρου, ενώ τα δεδομένα που λήφθηκαν κατά την παρακολούθηση, συλλέγονταν και αποθηκεύονταν ταυτόχρονα με την αίτηση για κάλυψη του κόστους, ή σε επικοινωνία με τους εκδότες όχι περισσότερο από ένα έτος μετά την ένταξη της κάθε δημοσίευσης στη συμφωνία.

Για την πραγματοποίηση των αναλύσεων, χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά δεδομένα από τη βιβλιογραφική βάση του Web of Science. Συγκεκριμένα, εξήχθησαν τα ονόματα των συγγραφέων, επιτρέποντας τον εντοπισμό εμφυλίων χαρακτηριστικών, τον αριθμό των αναφορών (citations) και τις αναφερόμενες εργασίες, ειδικότερα αυτές που διαθέτουν μόνιμο και σταθερό αναγνωριστικό (DOI). Το αναγνωριστικό αυτό χρησιμοποιήθηκε για την ανάκτηση πληροφοριών σχετικά με τις ιδιότητες Ανοικτής Πρόσβασης μέσω του Unpaywall. Κατά τη διαδικασία αυτή, παρήχθησαν γενικοί ποσοτικοί δείκτες (όπως αθροίσματα, μέσοι όροι, ποσοστά, κλπ). Σημειώνεται ότι δεν συμπεριλαμβάνονται στην ανάλυση οι δημοσιεύσεις από συμμετοχικά προγράμματα.

Οι παρεχόμενες πληροφορίες για τις αναλύσεις χωρίζονται σε έξι βασικές κατηγορίες.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι βασικές πληροφορίες του άρθρου, όπως είναι ο τίτλος αυτού, το DOI του, το αν το άρθρο έχει δημοσιευθεί και μέσω της αυτό-αρχειοθέτησης ή όχι (Πράσινος δρόμος Ανοικτής Πρόσβασης), ο τύπος και το θέμα του άρθρου και η ημερομηνία δημοσίευσης αυτού. Οι πληροφορίες αυτές είναι κρίσιμες για την κατανόηση και την αξιολόγηση της επιστημονικής έρευνας. Ο τίτλος και το DOI αποτελούν μοναδικά αναγνωριστικά, επιτρέποντας την ακριβή ταυτοποίηση των άρθρων. Η ημερομηνία δημοσίευσης και η διαθεσιμότητα μέσω της αρχειοθέτησης μπορεί να μας δώσει πληροφορίες για το πότε το άρθρο έγινε διαθέσιμο το άρθρο. Το θέμα του άρθρου, σε τέσσερις κλίμακες (πολύ γενικό, γενικό, ειδικό, συγκεκριμένο). Οι μελέτες έγιναν κυρίως με την μελέτη του πολύ γενικού και του γενικού επιστημονικού πεδίου του κάθε άρθρου. Τέλος, ο τύπος του άρθρου εξυπηρετεί την κατηγοριοποίηση του περιεχομένου, επιτρέποντας την αναζήτηση και το φιλτράρισμα ανά τύπο έρευνας.

Στην δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι πληροφορίες που αφορούν την απήχηση των επιστημονικών δημοσιεύσεων, και αποτελούν ουσιαστικό μέρος της αξιολόγησης της επιστημονικής εργασίας. Πρώτον, υπάρχει ο αριθμός αναφορών που έχει συλλέξει η κάθε δημοσίευση, και αντιπροσωπεύει το επίπεδο ενδιαφέροντος και την επίδραση που έχει στην επιστημονική κοινότητα. Ο αριθμός αναφορών μετريέται και ως προς την τιμή που μετριέται από το Web of Science, αλλά και από όλες τις διαθέσιμες βάσεις δεδομένων που περιέχει η ίδια υπηρεσία, δίνοντας έναν ευρύτερο δείκτη της επιρροής του άρθρου. Επιπλέον, υπολογίζονται οι τιμές «Highly cited» και «Hot paper». Η τιμή Highly Cited υποδεικνύει ότι το άρθρο έχει λάβει εξαιρετικά πολλές αναφορές, ενώ η τιμή Hot paper υποδεικνύει ότι το άρθρο προσελκύει έντονο ενδιαφέρον σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι πληροφορίες που αφορούν τα περιοδικά, που μπορούν να προσφέρουν σημαντική κατανόηση για το περιβάλλον στο οποίο δημοσιεύονται τα επιστημονικά άρθρα. Σε αυτά τα στοιχεία συγκαταλέγονται ο εκδότης στον οποίο ανήκει το κάθε περιοδικό, ο τίτλος του περιοδικού, η κατηγοριοποίηση αυτού ως «Χρυσό» ή «Υβριδικό», αντιπροσωπεύοντας την πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης του περιοδικού. Τέλος, παρέχονται πληροφορίες ως προς το τεταρτημόριο στο οποίο ανήκε το περιοδικό ως προς την θεματική του ενότητα και τον αριθμό αναφορών που συλλέγει, το έτος πριν από αυτό της δημοσίευσης του κάθε άρθρου. Οι πληροφορίες σχετικά με τα περιοδικά είναι κρίσιμες για την αξιολόγηση της ποιότητας, της προσβασιμότητας και της συνολικής επίδρασης των επιστημονικών δημοσιεύσεων.

Στην τέταρτη κατηγορία ανήκουν τα δεδομένα που αφορούν στοιχεία της συγγραφικής ομάδας. Τέτοια στοιχεία είναι το πλήρες όνομα όλων των συγγραφέων της κάθε δημοσίευσης, το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί μόνο για την ταυτοποίηση του φύλου των συγγραφέων. Επίσης, παρέχονται πληροφορίες για τα Ιδρύματα στα οποία ανήκουν όλα τα μέλη της συγγραφικής ομάδας, στοιχείο το οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε, παρά μόνο το Ίδρυμα στο οποίο ανήκει ο κύριος ή κύρια συγγραφέας. Παρέχονται οι διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των συγγραφέων, αλλά για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε μόνο η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του κύριου συγγραφέα, και συγκεκριμένα το αν είχε κάνει χρήση του ιδρυματικού ή του προσωπικού του λογαριασμού.

Ως προς το φύλο όλων των συγγραφέων, ιδιαίτερη βάση δόθηκε ως προς το φύλο του κύριου ή της κύριας συγγραφέως, του πρώτου ή της πρώτης συγγραφέως, και του τελευταίου ή της τελευταίας συγγραφέας.

Στην πέμπτη κατηγορία ανήκουν τα δεδομένα που αφορούν το τύπο άδειας, και συγκεκριμένα την άδεια creative commons που έχει εφαρμοστεί σε κάθε περίπτωση.

Στην έκτη και τελευταία κατηγορία, συγκαταλέγονται δεδομένα που αφορούν την παρακολούθηση που γίνεται από την Μονάδα Επιστημονικής Επικοινωνίας του ΣΕΑΒ, και συγκεκριμένα την ημερομηνία κατά την οποία το άρθρο έγινε αποδεκτό για κάλυψη από τον ΣΕΑΒ, και τον τύπο της κάλυψης (αν έγινε με έκπτωση ή πλήρη απαλλαγή από το κόστος δημοσίευσης). Παρέχεται επίσης το κόστος της δημοσίευσης σε ευρώ, το κόστος το οποίο χρηματοδότησε ο ΣΕΑΒ – ολόκληρο το κόστος στις περιπτώσεις της πλήρους απαλλαγής, το 10% του τελικού APC προ ΦΠΑ στις περιπτώσεις της έκπτωσης – και η ημερομηνία μετατροπής του νομίσματος, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις οι συμφωνίες και η τιμολόγηση γινόταν σε άλλο νόμισμα.

Κατηγορία παρεχόμενων πληροφοριών	Μεταβλητή
1. Βασικές πληροφορίες άρθρου	Τίτλος
	DOI
	Πράσινος δρόμος (Ναι/Όχι)
	Τύπος άρθρου
	Ημερομηνία δημοσίευσης
	Επιστημονικό πεδίο
2. Απήχηση	Αριθμός αναφορών
	Highly cited (Ναι/Όχι)
	Hot paper (Ναι/Όχι)
3. Περιοδικό	Εκδοτικός οίκος
	Τίτλος περιοδικού
	Τύπος (Χρυσό/Υβριδικό)
	Q περιοδικού
4. Συγγραφική ομάδα	Πλήθος
	Φύλο
	Δηλωθέν Ίδρυμα/Πανεπιστήμιου του/της κύριου/ας συγγραφέα
	Χρήση ιδρυματικής διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (Ναι/Όχι)
5. Άδειες	Τύπος άδειας
6. Διαδικασία έγκρισης	Ημερομηνία έγκρισης για κάλυψη από τον ΣΕΑΒ
	Τύπος κάλυψης
	Κόστος δημοσίευσης
	Ημερομηνία συναλλάγματος

Πίνακας 4 Μεταβλητές ανά κατηγορία παρεχόμενων πληροφοριών

3.4. Μέθοδοι στατιστικής ανάλυσης

Αφού γίνεται η πρώτη αναφορά στις μεταβλητές προς ανάλυση και στην σημασία τους για το αντικείμενο της έρευνας, το αμέσως επόμενο βήμα ήταν η πραγματοποίηση μιας περιγραφικής ανάλυσης των δεδομένων με τη χρήση περιγραφικών στατιστικών στοιχείων. Τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία περιλαμβάνουν τον μέσο, το τυπικό σφάλμα, τον διάμεσο, την επικρατούσα τιμή, την μέση απόκλιση τετραγώνου, τη διακύμανση, την κύρτωση, την ασυμμετρία, το εύρος, το ελάχιστο, το μέγιστο, το άθροισμα και το πλήθος. Τέτοια περιγραφικά στοιχεία φάνηκαν χρήσιμα

στην παροχή μιας γρήγορης επισκόπησης των δεδομένων και της κατανομής τους, επιτρέποντας στους αναγνώστες και τις αναγνώστριες να κατανοήσουν εύκολα τις βασικές πληροφορίες και τον τρόπο κατανομής των δεδομένων. Επίσης, μπόρεσαν να αποκαλύψουν ανωμαλίες ή εξαιρέσεις στα δεδομένα τα οποία χρειάστηκαν και περαιτέρω εξέταση, και βοήθησαν στη σύγκριση διαφορετικών ομάδων, παρέχοντας μια σαφή εικόνα των διαφορών τους. Τέλος, τέτοιες πληροφορίες βοήθησαν στην κατανόηση του βαθμού διακύμανσης των δεδομένων και της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων. Κάποια από τα πιο ενδιαφέροντα ή πιο περίπλοκα περιγραφικά δεδομένα πέραν των πινάκων και των κειμένων που χρησιμοποιήθηκαν, παρουσιάζονται και οπτικά με την μορφή γραφημάτων.

Για τον έλεγχο της ανεξαρτησίας μεταξύ δύο κατηγορικών μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο χ . Η εν λόγω στατιστική μέθοδος επιλέχθηκε καθώς κρίθηκε η καταλληλότερη για την ανάλυση σχέσεων ανάμεσα σε δύο – ή περισσότερες – κατηγορικές μεταβλητές, ενώ είναι σε θέση να «υποθέσει» και ανεξάρτητες παρατηρήσεις, κάτι το οποίο είναι φυσικά απαραίτητο για την χρήση της συγκεκριμένης ανάλυσης. Καθ' όλη τη διάρκεια της ανάλυσης ήταν δυνατό και απλό να διατηρηθούν πληροφορίες σχετικά με τις συχνότητες εμφάνισης κάθε συνδυασμού των κατηγοριών.

Επίσης, εκτός του ότι έχει απλή εφαρμογή και εύκολη στο να κατανοηθεί και να υλοποιηθεί, η εν λόγω ανάλυση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ακόμη και σε περιπτώσεις όπου ο αριθμός των παρατηρήσεων είναι σχετικά μικρός, όπως ισχύει και στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Η ανάλυση έγινε μέσω του εργαλείου excel, με την αντίστοιχη φόρμουλα, με μη αυτοματοποιημένο τρόπο ως προς την δημιουργία των πινάκων του αναμενόμενου εύρους σε σχέση με το πραγματικό. Πρώτα δημιουργήθηκε ο πίνακας με τις τιμές που υπήρχαν σε κάθε περίπτωση και στη συνέχεια υπολογίστηκε το σύνολο της κάθε στήλης και της κάθε σειράς. Επόμενο βήμα ήταν η δημιουργία δεύτερου πίνακα, αυτού με τις αναμενόμενες τιμές των δεδομένων. Για τη δημιουργία αυτού, ο υπολογισμός έγινε ως εξής:

$$\text{Αναμενόμενη τιμή} = \frac{(\text{σύνολο σειράς} \times \text{σύνολο στήλης})}{\text{γενικό σύνολο}}$$

Όταν και οι δύο πίνακες ήταν έτοιμοι, πραγματοποιούταν η ανάλυση του στατιστικού κριτηρίου χ με την φόρμουλα: =CHISQ.TEST(πραγματικό εύρος; αναμενόμενο εύρος. Αυτή η διαδικασία πραγματοποιήθηκε για όλες τις μεταβλητές που αναλύθηκαν ως προς αυτή την περίπτωση.

Υπήρξε η πρόβλεψη για τις περιπτώσεις όπου θα υπήρξαν πιο περίπλοκες σχέσεις, ή όταν οι προϋποθέσεις του στατιστικού κριτηρίου χ δεν πραγματοποιούνταν, να χρειαστεί να

χρησιμοποιηθούν και άλλες μέθοδοι, όπως η λογιστική παλινδρόμηση ή άλλα μοντέλα. Παρ' όλα αυτά εν τέλει κάτι τέτοιο δεν κρίθηκε απαραίτητο για την επιτυχή διεκπεραίωση των στόχων της εργασίας.

4. Αποτελέσματα – Ευρήματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται σε διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένων γραφημάτων και πινάκων. Τα γραφήματα παρέχουν μια οπτική αναπαράσταση των αποτελεσμάτων, ενώ οι πίνακες παρέχουν περισσότερες λεπτομέρειες για τους αριθμούς και τις μετρήσεις που χρησιμοποιήσαμε. Κάθε γράφημα συνοδεύεται από έναν πίνακα στο τέλος της διπλωματικής εργασίας, για την καλύτερη σύγκριση των δεδομένων στις δύο μορφές και την κατανόηση του αποτελέσματος.

Κατά την περίοδο 2019-2021, συνολικά δημοσιεύτηκαν 442 δημοσιεύσεις.⁴⁴ Αυτές κατανέμονται σε επτά διαφορετικούς εκδότες και δημοσιεύονται σε 196 περιοδικά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το περιοδικό "IEEE Access," που ανήκει στον εκδοτικό οίκο IEEE, ξεχωρίζει με το μεγαλύτερο ποσοστό δημοσιεύσεων. Συγκεκριμένα, από τις 442 δημοσιεύσεις, 44 από αυτές καλύφθηκαν από τη συμφωνία Ανοικτής Πρόσβασης του ΣΕΑΒ και δημοσιεύθηκαν στο "IEEE Access." Οι δημοσιεύσεις ανήκουν σε δύο κύριους τύπους περιοδικών, τα Χρυσά και τα Υβριδικά. Οι τύποι αυτοί λαμβάνουν υπόψη την κατάσταση των περιοδικών κατά την περίοδο δημοσίευσης, καθώς τα άρθρα τα οποία δημοσιεύθηκαν αρχικά σε Υβριδικά περιοδικά τα οποία μπορεί στο μέλλον να μετατράπηκαν σε πλήρως Ανοικτής Πρόσβασης, δεν υπολογίζονται ως Χρυσά.

Οι τύποι κάλυψης που υποστηρίζονταν ήταν είτε πλήρη απαλλαγή από το κόστος της δημοσίευσης – όπως ίσχυε για 213 δημοσιεύσεις – και έκπτωση 10% από το αρχικό κόστος δημοσίευσης, όπως ίσχυε για 229 δημοσιεύσεις. Το κόστος κυμαίνεται μεταξύ 252€ και 4.190€ ανά δημοσίευση, ενώ οι περισσότερες δημοσιεύσεις είχαν κόστος 1.776€, λόγω της συμφωνίας του ΣΕΑΒ με την Royal Society of Chemistry.⁴⁵

Για την ανάλυση και παρουσίαση των δημοσιεύσεων, χρησιμοποιήθηκαν 28 διευρυμένες κατηγορίες, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις κατηγορίες του Web of Science. Αυτό βοηθά στη διευκόλυνση της ανάλυσης και παρουσίασης των αποτελεσμάτων, επιτρέποντας την πιο λεπτομερή εξέταση του περιεχομένου των δημοσιεύσεων.

⁴⁴ Τυχόν διαφοροποιήσεις με την αναφορά των συμφωνιών Ανοικτής Πρόσβασης του ΣΕΑΒ, της Μονάδας Επιστημονικής Επικοινωνήσεως, οφείλονται στο γεγονός πώς για την ανάλυση για την παρούσα εργασία διατηρήθηκαν μόνο εκείνες οι δημοσιεύσεις που ευρετηριάζονται και από το Web of Science, και όχι όλες οι δημοσιεύσεις που κάλυψε ο ΣΕΑΒ για την τριετία. Επίσης, δεν υπολογίστηκαν στην ανάλυση οι δημοσιεύσεις που καλύφθηκαν από τα Προγράμματα Συμμετοχής του ΣΕΑΒ (SCOAP³ και Open Library of Humanities), λόγω του πολύ διαφορετικού τρόπου λειτουργίας τους.

⁴⁵ Ίσχυαν διαφορετικοί όροι για κάθε σύμβαση. Στις περισσότερες συμβάσεις το κόστος καθοριζόταν από το περιοδικό, ενώ στην περίπτωση της Royal Society of Chemistry το κόστος ήταν ίδιο για όλες τις δημοσιεύσεις, ανεξαρτήτως τύπου δημοσίευσης και περιοδικού.

Ίδρύματα με αριθμό δημοσιεύσεων άνω του Μέσου Όρου

Ίδρυμα	Δημοσιεύσεις	Ποσοστό
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών	71	16,00%
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	54	12,00%
Πανεπιστήμιο Πατρών	38	8,00%
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	36	8,00%
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	33	7,00%
Πανεπιστήμιο Κρήτης	30	6,00%
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	19	4,00%
Εθνικό Κέντρο Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης	17	3,00%
Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας	14	3,00%

Πίνακας 5 Ίδρύματα με αριθμό δημοσιεύσεων άνω του Μέσου Όρου

Στον παραπάνω πίνακα αναφέρονται τα Πανεπιστήμια από τα οποία προέρχονται οι περισσότερες δημοσιεύσεις. Τον μεγαλύτερο αριθμό δημοσιεύσεων φαίνεται να τον έχουν συλλέξει τα μεγαλύτερα Πανεπιστήμια της χώρας, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, καταλαμβάνοντας το 16% και το 12% των δημοσιεύσεων αντίστοιχα. Αμέσως μετά έρχονται το Πανεπιστήμιο Πατρών και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, με άλλα μεγάλα και ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα να ακολουθούν.

Κατανομή δημοσιεύσεων ανά εκδότη

Εκδότες	Δημοσιεύσεις
Elsevier	151
Royal Society of Chemistry	120
Cambridge University Press	84
IEEE	53
Wiley	24
Oxford University Press	9
Emerald	1

Πίνακας 6 Κατανομή δημοσιεύσεων ανά εκδότη

Στην συνέχεια έγινε μια κατανομή των δημοσιεύσεων ανά εκδοτικό οίκο. Οι περισσότερες από τις εργασίες δημοσιεύθηκαν στον Elsevier, στον οποίο υπήρχε έκπτωση 10% από το αρχικό κόστος δημοσίευσης, και αμέσως μετά έρχεται η Royal Society of Chemistry, στην οποία υπήρξε πλήρη απαλλαγή από το κόστος δημοσίευσης.

Σε αυτό το σημείο καλό θα ήταν να σημειωθεί ότι η συμφωνία του ΣΕΑΒ κάλυπτε όλα τα Χρυσά και Υβριδικά περιοδικά του Elsevier – εκτός δύο τίτλων – και δεδομένου του υψηλού κόστους της δημοσίευσης θεωρείται πως οι συγγραφείς που επέλεξαν να δημοσιεύσουν σε αυτόν τον εκδότη είχαν ήδη τους πόρους ή την χρηματοδότηση. Κρίνεται ότι τα κίνητρα για τη δημοσίευση τους σε έναν εκδότη για τον οποίο χρειάζεται να καταβληθεί τόσο υψηλό ποσό (ο μέσος όρος του κόστους

για τον εν λόγω εκδότη ανέρχεται στα 1.737€ ανά δημοσίευση), οφείλονται στην φήμη του εν λόγω εκδότη, στην εύκολη διαδικασία ομότιμης κρίσης και στο ευρύ φάσμα περιοδικών που διαθέτει. Κάτι ακόμη επίσης ενδιαφέρον, είναι το γεγονός πως οι περισσότερες από τις δημοσιεύσεις έγιναν σε Χρυσά περιοδικά, ενώ σε μια μελέτη του κόστους της δημοσίευσης σε αυτά τα περιοδικά βρέθηκε ότι ο μέσος όρος του κόστους δημοσίευσης ανέρχεται στα 1.020€. Αντίθετα, στην περίπτωση των Υβριδικών περιοδικών το κόστος είναι πολύ υψηλότερο και ανέρχεται σε μέσο όρο της τάξης του 2.636€ ανά δημοσίευση.

Σύμφωνα με το παραπάνω, θα μπορούσε να εννοηθεί πως προκειμένου οι συγγραφείς να επιλέξουν την ανοικτή δημοσίευση σε Υβριδικά περιοδικά, θα πρέπει να ήταν υποχρεωμένοι από τους φορείς χρηματοδότησης της έρευνας, και κατ' επέκταση να είχαν στη διάθεσή τους τέτοια χρηματοδότηση. Ακόμη και αν τα μέλη των ερευνητικών/συγγραφικών ομάδων είχαν τους πόρους για την κάλυψη του κόστους δημοσίευσης, με την ανοικτή δημοσίευση να αποτελεί προτεραιότητα τους ή υποχρέωση τους (ανάλογα την περίπτωση), ενδέχεται να προτιμούσαν τη δημοσίευση σε Χρυσά περιοδικά με σκοπό την εξοικονόμηση πόρων.

Φυσικά, κάτι τέτοιο εξαρτάται και από άλλους παράγοντες, όπως η θεματική του περιοδικού και οι προτεραιότητες/προτιμήσεις των συγγραφέων. Υπάρχουν έρευνες οι οποίες υποστηρίζουν ότι οι συγγραφείς ενδέχεται να προτιμούν να δημοσιεύουν σε υβριδικά περιοδικά, χάρη στον μεγαλύτερο αριθμό αναφορών που φαίνεται να συλλέγουν σε σύγκριση με τα χρυσά περιοδικά του ίδιου κλάδου. Παράδειγμα αποτελεί μια μελέτη στον τομέα της βιοϊατρικής, με τα Υβριδικά περιοδικά να φαίνεται ότι έχουν πράγματι ένα πλεονέκτημα ως προς τις αναφορές (Saravudecha κ.ά., 2023).

Αντίθετα, στην περίπτωση της Royal Society of Chemistry, αν και καλυπτόταν ολόκληρο το κόστος της δημοσίευσης, στη συμφωνία εντάσσονταν μόνο τα Υβριδικά περιοδικά. Σε αυτή την περίπτωση παρατηρήθηκαν τρία κύρια φαινόμενα. Στην πρώτη περίπτωση – η οποία ήταν και η πιο σπάνια – οι συγγραφείς ήταν ενήμεροι για τη συμφωνία του ΣΕΑΒ με τον εκδότη, και εσκεμμένα υπέβαλαν εργασία στο εν λόγω περιοδικό, επέλεξαν την ανοικτή δημοσίευση και συνέχιζαν με αυτόν τον δρόμο. Στην δεύτερη περίπτωση, αβέβαιοι/ες υπέβαλαν την εργασία τους εν αγνοία, ενδεχομένως όχι μόνο για την δυνατότητα της κάλυψης από τον ΣΕΑΒ, αλλά και για την δυνατότητα της Ανοικτής δημοσίευσης γενικότερα, και το ανακάλυπταν στη συνέχεια. Στην τρίτη και συχνότερη περίπτωση, οι συγγραφείς αγνοούσαν τις ενημερώσεις του εκδότη για κάλυψη του κόστους δημοσίευσης από τον ΣΕΑΒ, και επέλεξαν τη συνδρομητική δημοσίευση κατά την οποία δεν υποχρεούνταν να καταβάλουν κάποιο ποσό. Σε συνέχεια αυτού, εφόσον τα άρθρα παρέμεναν επιλέξιμα υπό τη συμφωνία και σε συνεννόηση με τους/τις βιβλιοθηκονόμους των Ιδρυμάτων τους

ή με το προσωπικό της Μονάδας Επιστημονικής Επικοινωνίας του ΣΕΑΒ, ήταν σε θέση να προχωρήσουν σε αναδρομική δημοσίευση των άρθρων τους σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.

Αυτή η παρατήρηση είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς υπογραμμίζεται ο σημαντικός ρόλος που λαμβάνουν οι βιβλιοθήκες όχι μόνο ως φορείς χρηματοδότησης, αλλά και ως περαιτέρω υποστήριξη των χρηστών/στριων σε όλα τα στάδια της ερευνητικής διαδικασίας. Παρατηρείται επίσης η δύναμη που έχουν οι φορείς χρηματοδότησης στην διαδικασία της δημοσίευσης, καθώς μπορούν σε μεγάλο βαθμό να προσανατολίσουν τους ερευνητές και τις ερευνήτριες, και να ορίσουν το μέλλον της επιστημονικής δημοσίευσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

Πρώτα 10 περιοδικά

Εκδότης	Περιοδικό	Δημοσιεύσεις
IEEE	IEEE Access	44
Elsevier	Data in Brief	19
Royal Society of Chemistry	Physical Chemistry Chemical Physics	14
Royal Society of Chemistry	Dalton Transactions	13
Royal Society of Chemistry	Nanoscale	12
Cambridge University Press	Journal of Fluid Mechanics	11
Royal Society of Chemistry	Soft Matter	9
Royal Society of Chemistry	ChemComm	8
Royal Society of Chemistry	Inorganic Chemistry Frontiers	8
Royal Society of Chemistry	Organic & Biomolecular Chemistry	8

Πίνακας 7 Τα πρώτα 10 περιοδικά σε αριθμό δημοσιεύσεων

Η παραπάνω ανάλυση αποτυπώνει τον τρόπο κατανομής των δημοσιεύσεων ανά εκδότη, με έμφαση στον πρωτεύοντα ρόλο του περιοδικού IEEE Access του εκδοτικού οίκου IEEE, ακολουθούμενο από το περιοδικό Data in Brief του Elsevier και αρκετά περιοδικά της Royal Society of Chemistry. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, ακόμη και στον εκδοτικό οίκο IEEE, όπου η κάλυψη αφορούσε έκπτωση της τάξης του 10%, αναδεικνύεται εκ νέου η θεωρία που αναφέρθηκε προηγουμένως. Συγκεκριμένα, υποδεικνύεται ότι συχνά οι ερευνητές/τριες διαθέτουν συγκεκριμένα χρηματοδοτικά ποσά με συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις που πρέπει να συμμορφωθούν.

Επίσης, παρατηρείται ότι ανάμεσα στα πρώτα δέκα περιοδικά περιλαμβάνεται ένα περιοδικό του Cambridge University Press, όπου το κόστος δημοσίευσης καλύφθηκε πλήρως σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, για υβριδικά περιοδικά του εκδότη.

Κατανομή δημοσιεύσεων ανά επιστημονικό κλάδο

Με αριθμό δημοσιεύσεων άνω του μέσου όρου

Επιστημονικός Κλάδος	Δημοσιεύσεις
Επιστήμη Υλικών και Βιοϋλικά	86
Επιστήμη Υπολογιστών και Τεχνητή Νοημοσύνη	74
Επιστήμες και Πολιτική Υγείας	56
Χημεία και Αναλυτικές Επιστήμες	31
Μαθηματικά και Φυσική	27
Πολυθεματικές Επιστήμες	26
Βιοτεχνολογία και Μικροβιολογία	20
Μηχανική και Τεχνολογία	16

Πίνακας 8 Επιστημονικοί κλάδοι με αριθμό δημοσιεύσεων άνω του Μέσου Όρου

Τέλος, γίνεται μια ανάλυση στους πιο δημοφιλείς επιστημονικούς κλάδους του δείγματος, δηλαδή στους κλάδους εκείνους που συλλέξαν αριθμό δημοσιεύσεων άνω του μέσου όρου. Ιδιαίτερα δημοφιλείς φαίνεται να είναι οι κλάδοι «Επιστήμη Υλικών και Βιοϋλικά» και «Επιστήμη των Υπολογιστών και Τεχνητή Νοημοσύνη», συλλέγοντας το 19,5% και το 16,7% του συνόλου των δημοσιεύσεων αντίστοιχα.

Πράγματι, ορισμένοι από τους τομείς έρευνας που αναπτύσσονται πιο γρήγορα είναι εκείνοι που σχετίζονται με την τεχνητή νοημοσύνη, τη μηχανική μάθηση και τη βαθιά μάθηση, ενώ άλλοι τομείς που επίσης παρουσιάζουν σημαντική ανάπτυξη περιλαμβάνουν τη βιοτεχνολογία, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τους κβαντικούς υπολογιστές. Φυσικά, ιδιαίτερα ως προς την μηχανική μάθηση, πρόκειται για έναν τομέα που απασχόλησε ερευνητικά πολλούς/ες, λόγω της ταχείας ανάπτυξης του και αλλά και του αυξανόμενου ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος (Wen κ.ά., 2019). Η πανταχού παρουσία της τεχνητής νοημοσύνης έχει τροφοδοτήσει περαιτέρω το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για την έρευνα. Ως προς την επιστήμη των υλικών πρόκειται επίσης για ένα πλέον δημοφιλές ερευνητικό θέμα, κάτι το οποίο προσδίδεται στην διεπιστημονική του φύση και της εφαρμογής του κλάδου σε διάφορους τομείς της επιστήμης και της μηχανικής (Fecht, 2022). Όχι μόνο αυτό, αλλά υποστηρίζεται ότι τα τελευταία χρόνια υπήρξε αύξηση των δημοσιεύσεων και του ερευνητικού ενδιαφέροντος ως προς την εφαρμογή πρακτικών τεχνικής νοημοσύνης και μηχανικής μάθησης στον κλάδο της επιστήμης των υλικών (Sardeshmukh κ.ά., 2022).

Δεν παραλείπεται επίσης το γεγονός ότι μέσα σε αυτές τις θεματικές δεν συμπεριλαμβάνονται κλάδοι των Ανθρωπιστικών Επιστημών, όπως είναι οι κοινωνικές επιστήμες, η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η νομική, η ιστορία, η αρχαιολογία κ.ά. Η αντιδημοτικότητα των ανθρωπιστικών επιστημών δεν πρόκειται για τάση της εποχής, αλλά μια διαρκή πραγματικότητα. Πρόκειται για κλάδους που πρέπει συνεχώς να δικαιολογούν την αξία και την νομιμότητα τους, σε σύγκριση με πιο πρακτικές και έγκυρες πτυχές της ανθρώπινης ζωής (Longxi, 2011). Ιδιαίτερα στο σημερινό περιβάλλον της τριτοβάθμια εκπαίδευση, δίνεται έμφαση στην έρευνα, την εξειδίκευση, και την

επαγγελματική αποκατάσταση, γεγονός που οδηγεί σε μειωμένη έμφαση στην ανθρωπιστική εκπαίδευση, ενώ η ωφελμιστική τάση της σύγχρονης κοινωνίας δυσκολεύει τις ανθρωπιστικές επιστήμες να αποδείξουν την πρακτική χρήση και την αξία τους.

Αυτό που παρουσιάζει λοιπόν ενδιαφέρον είναι ότι μέχρι στιγμής – ως προς την θεματική των άρθρων και την κατανομή τους – φαίνεται τα δεδομένα να έχουν κυμανθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αντικατοπτρίζουν την ευρύτερη κατάσταση του χώρου της έρευνας, και γενικότερα της πραγματικότητας. Μπορεί αυτό να ληφθεί σαν την πρώτη ένδειξη πως τα δεδομένα της εν λόγω έρευνας φαίνεται να έχουν εξωτερική εγκυρότητα, παρά την μορφή «απογραφής» της έρευνας ως προς όλα τα άρθρα που εντάχθηκαν στην συμφωνία του ΣΕΑΒ.

4.1. Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία

Παρακάτω παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία όλων των μεταβλητών όπου είχαν αριθμητικά δεδομένα

4.1.1. Κόστος

Παρακάτω παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία που αφορούν κόστος των δημοσιεύσεων. Υπενθυμίζεται ότι το κόστος της δημοσίευσης εξαρτάται από τον εκδότη, και τους όρους της συμφωνίας του ΣΕΑΒ με αυτόν. Στις περισσότερες από τις περιπτώσεις ίσχυε το κόστος του περιοδικού όπου ο ΣΕΑΒ μπορούσε να το καλύψει ολόκληρο ή μερικό, ενώ σε άλλες περιπτώσεις ίσχυε συγκεκριμένο ποσό ανά δημοσίευση, όπως για παράδειγμα στην Royal Society of Chemistry. Επίσης, το νόμισμα του κόστους όλων των δημοσιεύσεων έχει μετατραπεί σε ευρώ, με το κόστος του συναλλάγματος να έχει υπολογισθεί κατά την περίοδο ένταξης της κάθε δημοσίευσης στις συμφωνίες του ΣΕΑΒ.

Στον πίνακα αναγράφεται μόνο το αρχικό κόστος των δημοσιεύσεων (όχι το ποσό αυτό μετά την εφαρμογή της έκπτωσης όπου ίσχυε).

	Κόστος (€)
Μέσος	1.829,92
Διάμεσος	1.776
Επικρατούσα τιμή	1.776
Ελάχιστη τιμή	252
Μέγιστη τιμή	4.190

Πίνακας 9 Στατιστικά δεδομένα κόστους

Ο μέσος ανέρχεται σε κόστος 1.829,92€, ενώ ο διάμεσος, λιγότερο επηρεασμένος από διακυμάνσεις ή ακραίες τιμές, ανέρχεται στα 1.776€. Αυτή η αύξηση του κόστους συχνά παρατηρείται στη δημοσίευση σε καθεστώς ΑΠ και δεν είναι μοναδική σε αυτή την περίπτωση. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη μελέτη των D. Solomon & Björk, 2016 ο εκτιμώμενος μέσος όρος για τη δημοσίευση σε Χρυσά περιοδικά ανέρχεται περίπου στα 1.672€ και σε Υβριδικά περιοδικά στα περίπου 1.555€, για ερευνητές/τριες Πανεπιστημίων των ΗΠΑ, του Καναδά και της Δυτικής Ευρώπης, υπολογιζόμενα σε ευρώ με βάση την ισοτιμία με το δολάριο τον Δεκέμβριο του 2023.

Εύκολα συμπεραίνει κανείς ότι το υψηλό κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς ΑΠ ενδέχεται να δυσκολεύει τους ερευνητές και τις ερευνήτριες με περιορισμένους πόρους να δημοσιεύσουν έτσι τα επιστημονικά τους αποτελέσματα, ενώ η διαφορά μεταξύ του κόστους δημοσίευσης και του βασικού μισθού αντιπροσωπεύει την οικονομική πρόκληση ιδιαίτερα των ερευνητών/τριων σε χαμηλότερες βαθμίδες.

Η υπερβολική οικονομική επιβάρυνση προφανώς και αποθαρρύνει από τους ερευνητές και τις ερευνήτριες από το να δημοσιεύσουν σε ΑΠ. Το υψηλό αυτό κόστος επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα της ευρείας διάδοσης και πρόσβασης στην επιστημονική γνώση, ενώ οι πολιτικές χρηματοδότησης της έρευνας και δημοσίευσης πρέπει να εξετάζονται συνεχώς, με σκοπό της διασφάλισης της βιωσιμότητας του συστήματος. Η κατανόηση του κόστους δημοσίευσης μπορεί να οδηγήσει σε πολιτικές αλλαγές που θα υποστηρίζουν την προσβασιμότητα στην επιστημονική πληροφορία. Οι πολιτικές χρέωσης πρέπει να είναι διαφανείς και δικαιολογημένες, ενώ παράλληλα να διασφαλίζουν την προσιτότητα της επιστημονικής γνώσης.

Η χαμηλότερη τιμή των 252€ αντικατοπτρίζει την ύπαρξη δυνατότητας δημοσίευσης με χαμηλό κόστος, πιθανώς σε περιοδικά με πολιτικές Ανοικτής Πρόσβασης. Η υψηλότερη τιμή των 4.190€ μαρτυρά την ύπαρξη έκτοπων περιπτώσεων κόστους, που μπορεί να οφείλονται σε εξαιρετικές περιστάσεις ή επιλογές δημοσίευσης.⁴⁶

Αφορμή έγινε το παραπάνω για τον εντοπισμό και την ανάδειξη κάποιων βασικών χαρακτηριστικών των περιοδικών με τις δημοσιεύσεις που είχαν το υψηλότερο κόστος, ενώ η ανάλυση αυτών γίνεται στη συνέχεια της εργασίας. Εντοπίστηκαν 25 δημοσιεύσεις,

⁴⁶ Το θέμα τέθηκε το 2016 από έναν ερευνητή στο περιοδικό Acta Paediatrica του εκδοτικού οίκου Wiley – το κόστος δημοσίευσης στο οποίο ανέρχεται στα σήμερα στα 3.570€ - όπου σημειώνει το υψηλό κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Σημειώνει ότι τα APC ανέρχονται συνήθως μεταξύ 1200 και 3000 ευρώ. Με βάση το μέσο κόστος των 1.800€ ανά έτος, θα χρειαζόταν 45.000€ ετησίως μόνο για την πληρωμή αυτού του κόστους (Ludvigsson, 2016).

κατανεμημένες σε 24 περιοδικά, των οποίων το κόστος ήταν 3.000€, η περισσότερο για κάθε δημοσίευση.

Το 91% των περιοδικών αυτών ήταν Υβριδικά, ενώ το 88% των δημοσιεύσεων καλύφθηκε με έκπτωση και όχι με πλήρη απαλλαγή. Αυτό ενδεχομένως επικυρώνει την προηγούμενη υπόθεση ότι σε πολλές περιπτώσεις οι συγγραφείς λαμβάνουν ήδη χρηματοδότηση για την διεξαγωγή της έρευνας, η οποία ενδέχεται να τους/τις υποχρεώνει να δημοσιεύουν τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας ανοικτά. Για την περαιτέρω ανάλυση αυτού έγινε μια αναζήτηση των δημοσιεύσεων και των οργανισμών χρηματοδότησης τους. Το 60% των δημοσιεύσεων ανέγραφε κάποιον χρηματοδότη, με τους κύριους φορείς χρηματοδότησης να είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή,⁴⁷ με το πρόγραμμα «Horizon 2020» που αποτελεί το μεγαλύτερο πρόγραμμα έρευνας και καινοτομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης., με στόχο την προώθηση της αριστείας στην έρευνα και την καινοτομία σε διάφορους τομείς. Σύμφωνα με το άρθρο 29.2 της Πρότυπης Συμφωνίας Επιχορήγησης για εντολή για Ανοικτή Πρόσβαση στις δημοσιεύσεις, στο οποίο αναφέρεται ότι στο πλαίσιο του προγράμματος Horizon 2020, κάθε δικαιούχος/α πρέπει να διασφαλίζει την Ανοικτή Πρόσβαση σε όλες τις επιστημονικές δημοσιεύσεις που έχουν αξιολογηθεί από ομότιμους και που σχετίζονται με τα αποτελέσματα του. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως δεν γίνεται διευκρίνιση ως προς το μέσο της δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, κάτι που επιτρέπει στους ερευνητές και τις ερευνήτριες όχι μόνο να δημοσιεύουν σε Υβριδικά περιοδικά, αλλά ενδεχομένως και συνδρομητικά, ακολουθώντας σε συνέχεια την αυτό-αρχαιοθέτηση, δηλαδή τον Πράσινο δρόμο της Ανοικτής Πρόσβασης.

Σε τρεις από αυτές τις δημοσιεύσεις έγινε πλήρη απαλλαγή από το κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, και πρόκειται για δημοσιεύσεις του Oxford University Press. Επόμενο είναι ότι και αυτές οι δημοσιεύσεις θα έχουν γίνει σε Υβριδικά περιοδικά, αφού αυτός ήταν σαφής όρος της συμφωνίας του ΣΕΑΒ με τον εν λόγω εκδότη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός πως – όπως θα φανεί και στην συνέχεια – η άδεια η οποία πρωταγωνιστεί είναι η άδεια CC BY σε όλο το φάσμα των εργασιών, ενώ στις συγκεκριμένες 25 δημοσιεύσεις πρωταγωνιστεί η άδεια CC BY-NC-ND. Αυτό βέβαια μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι αυτή είναι η άδεια που πρωταγωνιστεί στην περίπτωση του Elsevier, που είναι ο κύριος εκδότης αυτών των 25 δημοσιεύσεων.

⁴⁷ Είναι η εκτελεστική αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπεύθυνη για την υλοποίηση και την διαχείριση προγραμμάτων και πολιτικών της ΕΕ. Χρηματοδοτεί έργα έρευνας, καινοτομίας και ανάπτυξης, καθώς και πολλούς άλλους τομείς.

Τέλος, το 80% αυτών των δημοσιεύσεων ανήκουν σε περιοδικό με δείκτη Q1 στην πρώτη θεματική του, με την σειρά που αυτή αναγράφεται στο Journal Citation Analysis της Clarivate.

4.1.2. Συγγραφικές ομάδες

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται μια πρώτη στατιστική ανάλυση της κατανομής των συγγραφέων όλων των άρθρων του δείγματος, καθώς και του ποσοστού εκπροσώπησης των ανδρών και των γυναικών στο συγκεκριμένο σύνολο συγγραφέων.

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο συγγραφέων
Μέσος	3.291	1.533	5.690
Τυπικό σφάλμα	0.134	0.096	0.205
Διάμεσος	3	1	5
Επικρατούσα τιμή	3	0	3
Ελάχιστο	0	0	1
Μέγιστο	22	17	38
Άθροισμα	1455	678	2515
Βαθμός εμπιστοσύνης(95,0%)	0.264084234	0.189491	0.404345

Πίνακας 10 Στατιστικά δεδομένα διάθρωσης συγγραφικών ομάδων

Το πρώτο περιγραφικό στατιστικό στοιχείο που παρατηρείται είναι ο μέσος όρος, ο οποίος βοηθά στη διευκόλυνση της κατανόησης των μοτίβων. Στην παρούσα περίπτωση, οι άντρες συγγραφείς παρουσιάζουν μέση τιμή περίπου 3,29, ενώ οι γυναίκες συγγραφείς παρουσιάζουν μια σημαντικά χαμηλότερη μέση τιμή, περίπου 1,53. Παρόμοια είναι η κατανομή και ως προς την διάμεσο, με την τιμή 3 να αντιπροσωπεύει την διάμεσο των αντρών συγγραφέων, και την τιμή ένα να αντιπροσωπεύει την διάμεσο των γυναικών συγγραφέων. Όπως είναι αναμενόμενο, και οι υπόλοιπες τιμές ακολουθούν την ίδια τάση. Ο μέγιστος αριθμός ανδρών συγγραφέων σε ένα άρθρο είναι 22, ενώ για τις γυναίκες συγγραφείς είναι 17. Παρατηρείται επίσης, ότι οι άντρες συγγραφείς αποτελούν περίπου το 57% του συνόλου, ενώ οι γυναίκες συγγραφείς μόλις το 27%,⁴⁸ λιγότερο από το μισό του συνολικού αριθμού των ανδρών.

Μια ανισότητα εις βάρος των συγγραφέων θηλυκού φύλου, όσον αφορά την κατανομή του φύλου εντός των συγγραφικών ομάδων, παρατηρείται στην παρατήρηση της επικρατούσας τιμής. Η

⁴⁸ Όπως αναφέρεται και παραπάνω, υπάρχουν περιπτώσεις όπου δεν επιτεύχθηκε η ταυτοποίηση του φύλου των συγγραφέων, κι έτσι εξακολουθεί να υπάρχει ένα ποσοστό αγνώστου φύλου, το οποίο δεν αναφέρεται στην παρούσα ανάλυση.

επικρατούσα τιμή του αριθμού των συγγραφέων αρσενικού φύλου ανέρχεται είναι τρεις, ενώ η ίδια τιμή για τις συγγραφείς είναι μηδενική.

Παρατηρείται λοιπόν μια υπο-εκπροσώπηση ως προς τις γυναίκες συγγραφείς στο εν λόγω δείγμα. Θα μπορούσε να υποτεθεί ότι αυτή η υπο-εκπροσώπηση είναι φαινομενική, και οφείλεται σε μικρό αριθμό γυναικών ερευνητριών/καθηγητριών στα ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα της χώρας. Για αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι ακόμη και αν το παραπάνω ισχύει – το οποίο αποτελεί ένα άλλο ζήτημα προς μελέτη εκτός του πλαισίου της εν λόγω εργασίας – οι δημοσιεύσεις που εντάσσονται είναι επειδή ο κύριος ή η κύρια συγγραφέα άνηκε σε ένα από τα Ιδρύματα-Μέλη του ΣΕΑΒ, κι έτσι θεωρήθηκε επιλέξιμος/η συγγραφέας υπό την εκάστοτε συμφωνία. Σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι όλα τα μέλη της συγγραφικής ομάδας ανήκουν στο ερευνητικό δυναμικό αυτών των Ιδρυμάτων. Η όποια υπο-εκπροσώπηση λοιπόν δεν αφορά και ούτε μπορεί να ερμηνευθεί λαμβάνοντας υπόψη μόνο το πλαίσιο της χώρας, αλλά πρέπει να ληφθεί υπόψη υπό μια πιο ευρεία και παγκόσμια κλίμακα.

Συνολικά, οι συγγραφικές ομάδες αποτελούνταν από 2.515 συγγραφείς, οι 1.455 εκ των οποίων είναι άνδρες, οι 678 είναι γυναίκες και 382 συγγραφείς των οποίων το φύλο ήταν αδύνατο να προσδιοριστεί. Υπήρχαν περιπτώσεις όπου μια συγγραφική ομάδα δεν είχε ούτε έναν άντρα, ή ούτε μια γυναίκα (όπως φαίνεται παραπάνω στον πίνακα το ελάχιστο και για τα δύο φύλα είναι μηδενικό).

Τέλος, παρατηρείται ότι ο μέσος αριθμός συγγραφέων ανά δημοσίευση είναι περίπου 5,7, ενώ ο διάμεσος είναι πέντε. Παρακάτω θα τεθούν περισσότερα ερωτήματα σχετικά με το πώς και το εάν ο αριθμός των συγγραφέων επηρεάζει την απήχηση της εργασίας ή σχετίζεται με άλλες πτυχές. Ο λόγος για αυτήν την ανάλυση προκύπτει από την ανακάλυψη μιας σειράς μελετών οι έχουν διερευνήσει τα χαρακτηριστικά επιστημονικών δημοσιεύσεων με πέντε ή περισσότερους συγγραφείς. Ο Silva (2016) και ο Tong (2023) υπογραμμίζουν τη σημασία της πολλαπλής συγγραφής για την προώθηση της έρευνας, με τον Tong να σημειώνει μείωση της διεθνούς συγγραφής με πολλούς/ες συγγραφείς μετά το 2020 (Teixeira da Silva & Dobránszki, 2016; Tong & Yang, 2023).

Αριθμός συγγραφέων ανά θέμα

Θεματική ενότητα	Γυναίκες	Άνδρες	Σύνολο συγγραφέων
Πληροφορική, Τεχνολογία και Μηχανική	18	94	113
Οικονομικά και Διοίκηση	3	9	12
Περιβαλλοντικές Επιστήμες	10	33	45
Επιστήμες Υγείας	26	60	86
Ανθρωπιστικές Επιστήμες	4	9	13

Θετικές Επιστήμες	21	138	164
Κοινωνικές Επιστήμες	3	6	9

Πίνακας 11 Αριθμός συγγραφέων ανά θεματική ενότητα

Προτού παρουσιαστούν τα υπόλοιπα στοιχεία όσον αφορά την εργασία, κρίθηκε απαραίτητο να γίνει μια μικρή αναφορά στον τρόπο με τον οποίο οι συγγραφείς κατανέμονται ανά επιστημονικό κλάδο. Στην μελέτη εντάσσονται μόνο οι κύριοι/ες συγγραφείς του δείγματος, εκ των οποίων φαίνεται ότι οι 85 είναι θηλυκού φύλου, και οι 349 αρσενικού φύλου (υπάρχουν οκτώ συγγραφείς των οποίων το φύλο παραμένει άγνωστο ή απροσδιόριστο). Φαίνεται ότι τα περισσότερα από τα άρθρα υπάγονται στους κλάδους «Πληροφορική, Τεχνολογία και Μηχανική» και στις «Θετικές Επιστήμες», με την κατανομή των φύλων να τους καθιστά κλάδους ανδροκρατούμενους για το εν λόγω δείγμα.

4.1.3. Απήχηση των δημοσιεύσεων

Παρακάτω παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία που αφορούν τον αριθμό των αναφορών που είχαν συλλέξει οι δημοσιεύσεις. Ο αριθμός των αναφορών χωρίζεται σε δύο στήλες, ενώ στις επόμενες αναλύσεις χρησιμοποιείται ο αριθμός των αναφορών που έχει συλλεχθεί από όλες τις Βάσεις Δεδομένων (πρώτη στήλη)

	Αριθμός αναφορών - όλες οι ΒΔ	Αριθμός αναφορών - WoS
Μέσος	9,938	9,785
Τυπικό σφάλμα	0,949	0,928
Διάμεσος	5	5
Επικρατούσα τιμή	0	0
Ελάχιστο	0	0
Μέγιστο	240	234
Άθροισμα	4393	4325
Πλήθος	442	442
Βαθμός εμπιστοσύνης(95,0%)	1,865	1,825

Πίνακας 12 Στατιστικά στοιχεία δεδομένων αναφοράς

Τα σημαντικότερα στοιχεία αυτού του πίνακα είναι ότι ο μέσος αριθμός αναφορών που συνέλλεξαν οι εργασίες που καλύφθηκαν από τον ΣΕΑΒ κατά την τριετία 2019-2021 είναι μεταξύ 9,8 και 9,93 (ανάλογα το σύστημα ευρετηρίασης), ενώ ενδιαφέρον είναι το γεγονός πως η επικρατούσα τιμή είναι μηδενική.

Λαμβάνοντας υπόψη την πρώτη στήλη (αριθμός αναφορών σε όλες τις βάσεις δεδομένων), παρατηρείται ότι ο μέγιστος αριθμός αναφορών που έχει συλλέξει μια εργασία είναι 240. Με αφορμή με αυτό, έγινε μια βιβλιογραφική μελέτη όσον αφορά τα χαρακτηριστικά που μοιράζονται

οι εργασίες που συλλέγουν μεγάλο αριθμό αναφορών. Αν και δεν βρέθηκαν επαρκείς πληροφορίες όσον αφορά τις εργασίες που έχουν συλλέξει πάνω από έναν συγκεκριμένο αριθμό αναφορών (πχ.: πάνω των 200 αναφορών), υπήρξε μια εκτενής βιβλιογραφία για τις εργασίες με υψηλή αναφορά (δηλ.: highly cited). Ως εργασίες με υψηλή αναφορά ορίζονται αυτές που κατατάσσονται στο κορυφαίο 1% με βάση τις αναφορές για το πεδίο και το έτος δημοσίευσης. Αυτές οι εργασίες συχνά περιλαμβάνουν διεθνή συνεργασία και συντάσσονται από μεγάλο αριθμό επιστημόνων, ενώ αναδεικνύονται τόσο από υψηλή ποιότητα, όσο και υψηλή «προβολή» (Elgendi, 2019). Με τον αριθμό των αναφορών να αποτελεί βασικό μέτρο της παραγωγικότητας των συγγραφέων, οι συγγραφείς φαίνεται πάντα να στοχεύουν να αυξήσουν την προβολή των άρθρων τους, με σκοπό να προσελκύσουν περισσότερες αναφορές και να βελτιώσουν την ποιότητα και το πρότυπο της έρευνας τους (Himani κ.ά., 2021).

Αξίζει λοιπόν να επισημανθεί ότι παρ' όλο που η δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης δεν δύναται να επηρεάσει την ποιότητα μιας εργασίας, μπορεί να επηρεάσει την προβολή της και το κατά πόσο αυτή είναι προσβάσιμη προς το ευρύ κοινό.

4.2. Ανάλυση των μεταβλητών ως προς τις συσχετίσεις τους

Στη συνέχεια, η παρουσίαση των αποτελεσμάτων,⁴⁹ επικεντρώνεται κυρίως στην αναζήτηση συσχετίσεων μεταξύ των διάφορων μεταβλητών. Άλλες πληροφορίες (κυρίως ποσοτικές) αναφέρονται όπου είναι απαραίτητο, αλλά το κύριο ενδιαφέρον είναι οι σχέσεις που μπορεί να έχουν οι μεταβλητές μεταξύ τους. Κάτι τέτοιο μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του πώς οι μεταβλητές επηρεάζονται μεταξύ τους και αν υπάρχει δυνάμει αιτιώδης σχέση. Λόγω του μικρού δείγματος δεδομένων της εν λόγω ανάλυσης δεν είναι δυνατή η εύρεση πραγματικής αιτιώδους σχέσης μεταξύ τους, καθώς το ότι δύο μεταβλητές είναι συσχετισμένες δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η μία προκαλεί την άλλη, αλλά μπορεί να δώσει ώθηση για περαιτέρω έρευνα. Επίσης, η εύρεση συσχετίσεων μπορεί να αποκαλύψει πρότυπα στα δεδομένα, που μπορεί να μην είναι προφανή από την απλή παρατήρηση των μεμονωμένων μεταβλητών.

Όπως αναφέρεται και στη σχετική ενότητα, για την εύρεση συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών έχει χρησιμοποιηθεί στατιστική ανάλυση. Για να θεωρηθεί ότι υπάρχει συσχέτιση στατιστικά σημαντική, θα πρέπει το αποτέλεσμα της ανάλυσης να έχει αριθμό p μικρότερο ή ίσο του 0,05. Για

⁴⁹ Εξωτερική εγκυρότητα είναι η εγκυρότητα της εφαρμογής των συμπερασμάτων μιας επιστημονικής μελέτης εκτός του πλαισίου αυτής της μελέτης. Δηλαδή, είναι ο βαθμός στον οποίο τα αποτελέσματα μιας μελέτης φαίνεται να γενικεύονται και σε άλλες καταστάσεις, ανθρώπους, ερεθίσματα και χρόνους.

Ωστόσο, στους εκδοτικούς οίκους οι οποίοι ενδεχομένως αναγνωρίζοντας την επιρροή των αδειών αυτών, παρουσιάζονται ευκαιρίες αξιοποίησης των πιο κλειστών αδειών, όπως για παράδειγμα της BY-NC-ND. Οι εκδότες έχουν την ευκαιρία να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα της δημιουργίας εσόδων από τα πνευματικά δικαιώματα που συνεχίζουν να έχουν ή να διαχειρίζονται (Lewis, 2022). Φαίνεται επίσης ότι η παραπάνω συσχέτιση του Elsevier και της άδειας BY-NC-ND – που αποτελεί την πιο κλειστή άδεια που παρατηρείται στο σύνολο των δεδομένων – δεν είναι τυχαία, αλλά υπάρχουν έρευνες που υποστηρίζουν μια ισχυρή σύνδεση μεταξύ των δυο, με την παράκαμψη του εμπάργκο να αναφέρεται σαν το κύριο κίνητρο της επιλογής της εν λόγω άδειας (Bolick, 2018). Για παράδειγμα, οι Fraser κ.ά., διαπίστωσαν ότι ο Elsevier απαιτεί όλες οι εκδόσεις πριν από τη δημοσίευση να φέρουν την εν λόγω άδεια, η οποία επιτρέπει στους συγγραφείς να ανατρέπουν το εμπάργκο σε θεσμικά αποθετήρια δημοσιεύοντας ένα αντίγραφο με την κατάλληλη άδεια στην προσωπική τους σελίδα (Fraser κ.ά., 2023). Εάν ο/η συγγραφέας – και κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων – θέλει να κάνει ο ίδιος/η ίδια εμπορική χρήση του άρθρου, πρέπει να πάρει την άδεια από τον εκδότη. Πρέπει να επισημανθεί ότι ως εμπορική χρήση ονομάζεται και η ανάρτηση σε εμπορικούς ιστοτόπους ακαδημαϊκών δικτύων, όπως για παράδειγμα το academia.edu, με εξαίρεση την περίπτωση όπου ο εκδότης έχει ειδική συμφωνία μαζί τους. Οποιοσδήποτε επιθυμεί την αίτηση άδειας για εμπορική χρήση του έργου, θα πρέπει να υποβάλει αυτό το αίτημα στον εκδότη – όχι στον/την συγγραφέα – και εκείνος/η δεν έχει λόγο για το ποια παράγοντα έργα επιτρέπονται ή όχι. Ακόμη κι αν τα ίδια τα μέλη της συγγραφικής ομάδας επιθυμούν τη δημιουργία ενός παράγωγου έργου πάνω στη δική τους έρευνα, πρέπει να ζητήσουν την άδεια του εκδότη. Γενικότερα, αυτή η άδεια είναι εκείνη που επιτρέπει στους εκδότες να διατηρούν το μεγαλύτερο δυνατό μερίδιο των εσόδων από το αρχικό έργο (Mustonen, 2010).

Αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είναι η ένδειξη πως φαίνεται σαν κάτι τέτοιο να είναι προαπαιτούμενο για τη δημοσίευση του όποιου άρθρου. Στην σελίδα της πολιτικής του εκδότη⁵⁴ αναφέρεται «Σε όλες τις περιπτώσεις των αποδεκτών για δημοσίευση εργασιών (...) θα πρέπει να έχουν την άδεια CC BY-NC-ND – το οποίο γίνεται εύκολα».⁵⁵

Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση των αδειών CC, ιδιαίτερα της άδειας CC BY, έχει αυξηθεί σαν απαιτούμενο μεταξύ χρηματοδοτικών οργανισμών και ερευνητικών οργανισμών, καθώς ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της Ανοικτής Πρόσβασης και επιτρέπει τη μεγαλύτερη επαναχρησιμοποίηση και διάδοση της έρευνας (Schmidt κ.ά., 2016). Κάτι τέτοιο έρχεται μερικώς σε σύγκρουση με την ιδέα πως για τη δημοσίευση σε περιοδικά με μερική κάλυψη του κόστους

⁵⁴ Βλ.: <https://www.elsevier.com/about/policies-and-standards/sharing#Accepted-manuscript> (πρόσβαση στις 19 Ιανουαρίου 2024)

⁵⁵ In all cases accepted manuscripts should (...) bear a CC-BY-NC-ND license — this is easy to do».

τέτοιας συσχέτισης. Επομένως, κυριαρχεί η υπόθεση πως με τους όρους των συμφωνιών να καλύπτουν συγκεκριμένους τύπους άρθρου ανά εκδότη, γίνεται και η αντίστοιχη κατανομή.

Ως προς το φύλο των συγγραφέων

Στην συνέχεια, έγινε μια ανάλυση του κατά πόσο το φύλο ενός/μίας συγγραφέα μπορεί να αλληλοεπιδρά και να συσχετίζεται με άλλες μεταβλητές. Για τις ανάγκες της εν λόγω ανάλυσης, τα δεδομένα χωρίστηκαν σε τρεις κύριες κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία έγινε ανάλυση των μεταβλητών σε σχέση με το φύλο του κύριου συγγραφέα, με το φύλο να είναι αρσενικό, θηλυκό ή άγνωστο/απροσδιόριστο. Στην δεύτερη κατηγορία έγινε ανάλυση της σχέσης των μεταβλητών, και το αν η συγγραφική ομάδα αποτελείται κυρίως από συγγραφείς αρσενικού φύλου ή όχι, ενώ στην τρίτη κατηγορία ήταν με το αν η συγγραφική ομάδα αποτελείται κυρίως από συγγραφείς θηλυκού φύλου ή όχι. Στις δύο τελευταίες κατηγορίες, περιπτώσεις όπου η συγγραφική ομάδα αποτελείται εξίσου από άνδρες όσο και από γυναίκες, έχουν αποκλειστεί.

Ως προς την πρώτη κατηγορία, η περισσότερο στατιστικά σημαντική σχέση παρατηρήθηκε μεταξύ του Ιδρύματος του/της κύριου/ας συγγραφέα, και του φύλου του/της, με $p=0.00078038$. Συγκεκριμένα, κύριοι συγγραφείς αρσενικού φύλου είναι πιο πιθανό να προέρχονται από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ή το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ενώ κύριες συγγραφείς θηλυκού φύλου είναι πιο πιθανό να προέρχονται από το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πανεπιστήμιο Κρήτης, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ή το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Αμέσως επόμενη έρχεται η συσχέτιση με τον εκδότη στον οποίο έχουν δημοσιεύσει, με $p=0.035204$, ενώ στη σχέση μεταξύ του φύλου και της θεματικής ενότητας του δημοσιευμένου άρθρου, το αποτέλεσμα ήταν $p=0.061297$. Και στις δύο περιπτώσεις φαίνεται να υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών. Αν και αυτό είναι ένα φαινόμενο το οποίο χρειάζεται πολλή περισσότερη μελέτη και ανάλυση από μόνο του, μπορεί να γίνει μια συνοπτική αναφορά στο ζήτημα της υπο-εκπροσώπησης γυναικών σαν κύριων σε συγκεκριμένους εκδότες ή θεματικές.

Τέλος, αναλύθηκαν μεταβλητές όπως το αν έχει γίνει χρήση του Ιδρυματικού e-mail ή όχι, ο αριθμός των αναφορών που έχει συλλέξει το άρθρο και ο αριθμός των συγγραφέων. Καμία από αυτές τις μεταβλητές δεν παρουσίασε στατιστικά σημαντική σχέση με το φύλο του κύριου ή της κύριας συγγραφέως.

Ως προς την δεύτερη κατηγορία, η περισσότερο στατιστικά σημαντική σχέση ήταν αυτή μεταξύ του αν η πλειοψηφία των συγγραφέων είναι άνδρες ή όχι, και του εκδότη στον οποίο δημοσιεύουν, με $p=0.001056532$. Όπου η πλειοψηφία των συγγραφέων ήταν αρσενικού φύλου, ήταν περισσότερο πιθανό να δημοσιεύσουν στην IEEE, ή στον Oxford University Press, ενώ όταν αυτό δεν ισχύει είναι περισσότερο πιθανό να δημοσιεύσουν στον Cambridge University Press.

Αναλύοντας την ίδια κατηγορία, παρατηρήθηκε επίσης στατιστική σημαντικότητα ως προς τον αριθμό των συγγραφέων, με $p=0.002018453$. Μετατρέποντας αυτή την συσχέτιση σε μια ποσοτική ανάλυση, παρατηρείται κυριαρχία του ανδρικού φύλου στα έργα ενός συγγραφέα, με περίπου 90,48% των δημοσιεύσεων να έχουν συγγραφείς αρσενικού φύλου. Καθώς ο αριθμός των συγγραφέων αυξάνεται, υπάρχει μεγαλύτερη διακύμανση στην κατανομή του φύλου. Έργα με τέσσερις έως δέκα συγγραφείς, παρουσιάζουν μικτή κατανομή φύλου. Στην ποσοτική αυτή ανάλυση, δεν βρέθηκε σαφής γραμμική τάση στην κατανομή κατά φύλο με βάση τον αριθμό των συγγραφέων. Τα δεδομένα δείχνουν ότι η αναπαράσταση του φύλου μπορεί να διαφέρει σημαντικά από το ένα έργο στο άλλο, ακόμη και όταν ο αριθμός των συγγραφέων είναι ίδιος.

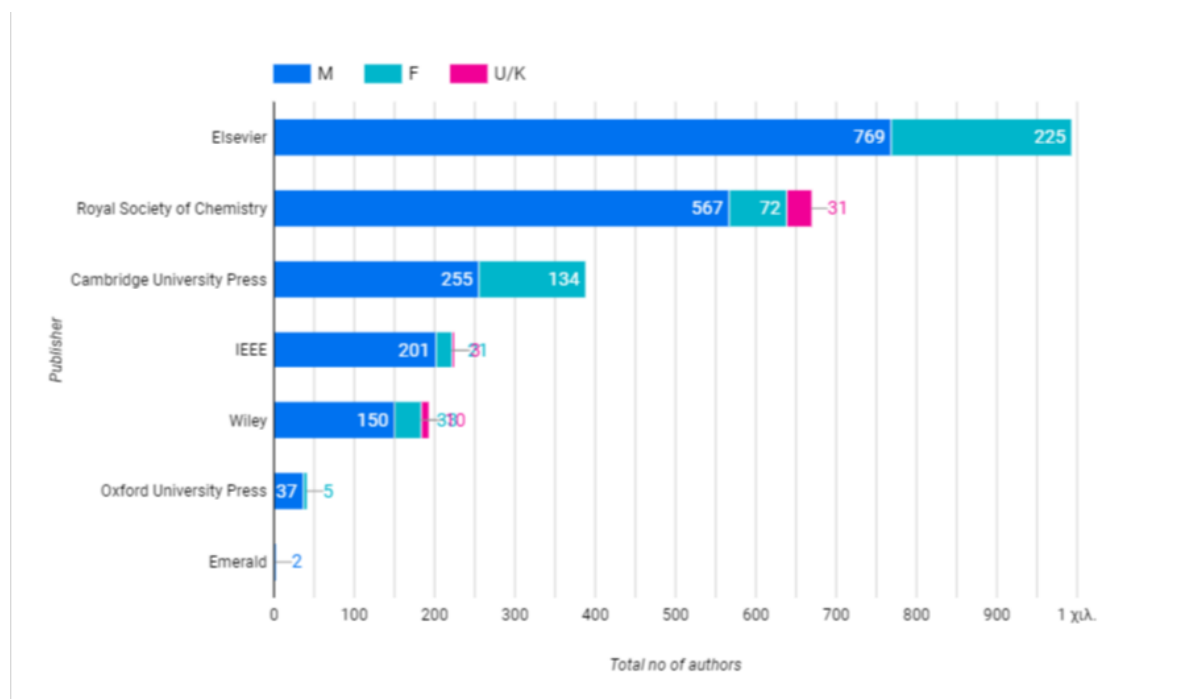
Παρόμοιο ήταν το αποτέλεσμα ως προς την στατιστική σημαντικότητα και ως προς τη θεματική ενότητα, με $p=0.000232014$. Στους κλάδους της Πληροφορικής, της Επιστήμης των Υλικών, στις Επιστήμες Υγείας και την Χημεία είναι πιο πιθανό η πλειοψηφία των συγγραφέων να είναι αρσενικού φύλου, ενώ στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, στις Περιβαλλοντικές Επιστήμες, στην Πράσινη και Βιώσιμη Τεχνολογία, στα Μαθηματικά και Φυσική και στην Ανθρωπολογία και Αρχαιολογία, αυτό είναι λιγότερο πιθανό.

Σημειώνεται ότι δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική σχέση όσον αφορά τον αριθμό των αναφορών με $p=0.993236933$.

Ως προς την τρίτη κατηγορία, η περισσότερο στατιστικά σημαντική σχέση ήταν αυτή μεταξύ του αν η πλειοψηφία των συγγραφέων είναι θηλυκού φύλου ή όχι, και το θέμα της δημοσίευσης, με $p=0.001844023$, με τις γυναίκες πιο πιθανό να πρωταγωνιστούν στους θεματικούς τομείς: «Ανθρωπολογία και Αρχαιολογία», «Ανοσολογία και Λοιμώδη Νοσήματα», και στην «Κτηνιατρική». Στατιστική σημαντικότητα παρατηρήθηκε και ως προς τον αριθμό των συγγραφέων, με $p=0.073787199$. Σε αντίθεση με την προηγούμενη περίπτωση, όπου δεν παρατηρήθηκε κάποιο συγκεκριμένο μοτίβο στην ποσοτική εξέταση των δεδομένων, σε αυτή την περίπτωση παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες (ως συγγραφική ομάδα με το περισσότερο από το 50% να αποτελείται από συγγραφείς γυναικείου φύλου), πρωταγωνιστούσαν κατ' αποκλειστικότητα σε μία περίπτωση, και αυτό όταν ο αριθμός των ατόμων της συγγραφικής ομάδας ήταν 11.

Δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική σχέση όσον αφορά των αριθμό των αναφορών με $p=0.993236933$, ούτε ως προς τον εκδότη με $p=0.489707633$

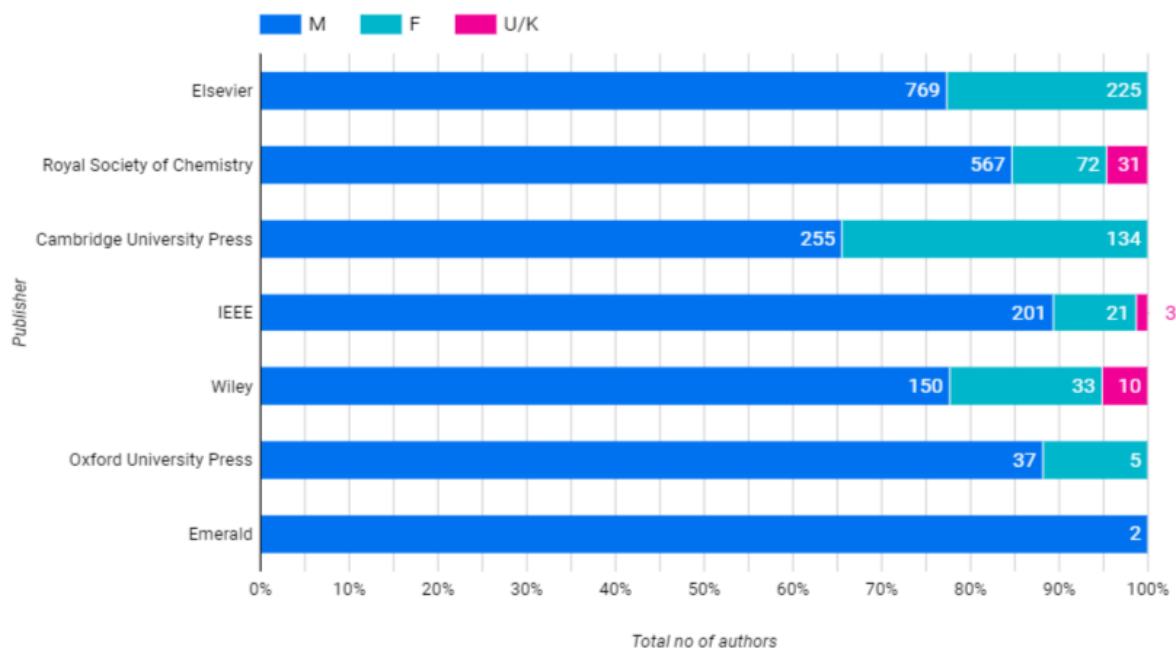
Για την καλύτερη κατανόηση της εν λόγω διακύμανσης, έχει προστεθεί το παρακάτω γράφημα, στο οποίο φαίνεται το φύλο του κύριου ή της κύριας συγγραφέας ανά εκδότη. Όπου M=male (άντρας), όπου F=female (γυναίκα), και το U/K αντιστοιχεί σε unknown, δηλαδή συγγραφέα αγνώστου φύλου. Το παρακάτω γράφημα () βοηθάει όχι μόνο την κατανόηση της κατανομής των

Γράφημα 3 Κατανομή του συνόλου των κύριων συγγραφέων ως προς το φύλο ανά εκδοτικό οίκο

συγγραφέων ως προς το φύλο, αλλά και την κατανομή των συγγραφικών ομάδων γενικότερα, με τον Elsevier να συλλέγει συνολικό τον υψηλότερο αριθμό συγγραφέων, κάτι το οποίο είναι αναμενόμενο καθώς όπως αναφέρθηκε συλλέγει και την υψηλότερη ερευνητική παραγωγή με τις 151 στο σύνολο δημοσιεύσεις.

Λόγω του τρόπου με τον οποίο γίνεται η κατανομή στο παραπάνω γράφημα, ενδεχομένως να είναι δύσκολο να προσδιορισθεί – παρατηρώντας μόνο το γράφημα τουλάχιστον – του πως ακριβώς κυμαίνονται τα δεδομένα. Για παράδειγμα, λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω γράφημα, φαίνεται ότι οι περισσότερες κύριες συγγραφείς γυναικείου φύλου είναι στον εκδοτικό οίκο Elsevier. Αυτό αν και είναι ποσοτικά αληθές, είναι συγκριτικά λάθος δεδομένου του αριθμού των συγγραφέων που έχουν δημοσιεύσει σε αυτόν τον εκδότη. Για τον λόγο αυτό, έχει προστεθεί και ένα δεύτερο γράφημα (Γράφημα 4), με την ανάδειξη των ίδιων δεδομένων σε μορφή ποσοστού.

Γράφημα 4 Κατανομή του συνόλου των κύριων συγγραφέων ως προς το φύλο ανά εκδοτικό οίκο, σε ποσοστά

Σε αυτή την περίπτωση, φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο εκδότης με την μεγαλύτερη ισορροπία ως προς την έμφυλη κατανομή των κύριων συγγραφέων, είναι ο Cambridge University Press, ενώ ο εκδοτικός οίκος με το μεγαλύτερο ποσοστό υπό-εκπροσώπησης των φύλων φαίνεται να είναι η IEEE.

Τα δεδομένα και των δύο αυτών γραφημάτων παρουσιάζονται στο τέλος της εργασίας (Πίνακας 18 Έμφυλη κατανομή συγγραφέων ανά εκδοτικό οίκο)

Ως προς τις αναφορές

Προτού γίνει μια αναλυτική αναφορά στο πως κυμάνθηκαν οι δημοσιεύσεις ως προς το θέμα τους, τους εκδότες, τα περιοδικά, τον αριθμό αναφορών κ.ά., θεωρείται χρήσιμο να γίνει μια αναφορά στις δημοσιεύσεις οι οποίες αναδείχθηκαν ως «highly cited» από το Web of Science. Αν και ο αριθμός των υψηλά αναφερόμενων εργασιών ήταν εξαιρετικά μικρός, αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό που εννοείται με τον όρο «highly cited», είναι οι δημοσιεύσεις οι οποίες ανήκαν στο υψηλότερο 1% της θεματικής τους κατηγορίας εκείνο το έτος, ως προς τον αριθμό των αναφορών που έχουν συλλέξει.

Από τις δημοσιεύσεις Ανοικτής Πρόσβασης που κάλυψε ο ΣΕΑΒ, τρία άρθρα ήταν αυτά που αναδείχθηκαν ως «Highly Cited», ενώ κανένα δεν πήρε τον τίτλο του «Hot Paper».⁶¹ Δύο από αυτά τα άρθρα είναι από τον κλάδο της Πληροφορικής και Τεχνητής Νοημοσύνης, ενώ το τρίτο είναι από τον κλάδο της Επιστήμης των Υλικών και Βιοϋλικών. Από τα τρία αυτά άρθρα, μόνο το ένα είναι δημοσιευμένο και μέσω της αυτό-αρχαιοθέτησης, ενώ δεν παρατηρείται καμία διάκριση ως προς την άδεια creative commons που έχει δοθεί σε κάθε περίπτωση. Ο κύριος συγγραφέας των άρθρων είναι άντρας και στις τρεις περιπτώσεις, ενώ μόνο σε ένα από αυτά συμμετέχει και γυναίκα στην συγγραφική ομάδα. Ο αριθμός των συγγραφέων κυμαίνεται μεταξύ σε τρία και πέντε.

Δυστυχώς ο μικρός αριθμός των δημοσιεύσεων που ήταν Highly-Cited δεν μας επιτρέπει να βγάλουμε αποτελέσματα, συμπεράσματα ή υποθέσεις ως προς τους ακριβείς παράγοντες που συμβάλλουν στον υψηλό αριθμό αναφορών, πέραν από της συνάφειας, της ποιότητας του και του ενδιαφέροντος της ερευνητικής κοινότητας.

Για αυτόν τον λόγο, έγινε μια ακόμη συνοπτική μελέτη των χαρακτηριστικών των εργασιών που συνέλεξαν περισσότερες από 50 αναφορές. Ο αριθμός αυτός ανέρχεται στις 10 δημοσιεύσεις, και χωρίζονται σε έξι βασικές κατηγορίες:

- Βιοτεχνολογία και Μικροβιολογία
- Χημεία και Αναλυτικές Επιστήμες
- Πληροφορική και Τεχνητή Νοημοσύνη
- Πράσινη και Αειφόρος Τεχνολογία
- Ανοσολογία και Λοιμωξιολογία
- Επιστήμη των Υλικών και Βιοϋλικών

Η μελέτη που αφορά τον αριθμό των αναφορών που έχει συλλέξει μια εργασία και στις μεταβλητές που μπορεί να τον επηρεάζουν έχει χωριστεί σε τέσσερις υποκατηγορίες ως προς τη διαθεσιμότητα (άδεια, αυτό-αρχαιοθέτηση), τα χαρακτηριστικά του άρθρου (τύπος του άρθρου, θεματική κατηγορία, κόστος του άρθρου), τα χαρακτηριστικά του περιοδικού (αν είναι Χρυσό ή Υβριδικό, ο ίδιος ο τίτλος του περιοδικού) και τα χαρακτηριστικά των συγγραφέων (μέγεθος συγγραφικής ομάδας, Ίδρυμα κύριου συγγραφέα). Καθώς ο αριθμός των μεταβλητών που μελετάται στην εν λόγω ενότητα είναι μεγάλος, θεωρήθηκε προτιμότερο να μην αναφέρεται η τιμή p για όλες τις

⁶¹ Τα Hot Papers είναι εργασίες που δημοσιεύτηκαν τα τελευταία δύο χρόνια και λαμβάνουν αναφορές γρήγορα μετά τη δημοσίευσή τους. Αυτές οι εργασίες έχουν αναφερθεί αρκετές φορές την πιο πρόσφατη διμηνιαία περίοδο ώστε να τοποθετηθούν στο κορυφαίο 0,1% σε σύγκριση με τις εργασίες του ίδιου τομέα και να προστεθούν στη βάση δεδομένων την ίδια περίοδο.

αναλύσεις που γίνονται, αλλά μόνο για όσες θεωρούνται στατιστικά σημαντικές, δηλαδή με $p \leq 0,15$. Τα αποτελέσματα αναγράφονται συνοπτικά, και όπου χρειάζεται επεκτείνεται.

Πρώτα έγινε ανάλυση συσχέτισης μεταξύ του αριθμού των αναφορών και μεταβλητών που αφορούν την διαθεσιμότητα. Για τις ανάγκες της ανάλυσης αναλύθηκε η άδεια, και το αν η δημοσίευση είναι διαθέσιμη και μέσω κάποιου αποθετηρίου, δηλαδή μέσω της αυτό-αρχειοθέτησης. Σε καμία από τις δύο περιπτώσεις δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών.

Όσον αφορά την χρήση της άδειας, αυτό είναι ένα εύρημα που έρχεται σε σύγκρουση με την σχετική βιβλιογραφία, όπου υποστηρίζεται ότι η χρήση της άδειας CC BY για δημοσιεύσεις Ανοικτής Πρόσβασης υποστηρίζει μερικώς ότι αυξάνει τις αναφορές, αν και πολλές φορές αυτές οι έρευνες αναφέρονται σε σύγκριση μεταξύ κλειστών και ανοικτών δημοσιεύσεων (όπου οι απόψεις δίστανται). Σε ένα πιο θεωρητικό υπόβαθρο, δεν φαίνεται να λαμβάνουν απαραίτητα περισσότερες αναφορές οι συγγραφείς που μοιράζονται το έργο τους με άδεια CC BY, σε σχέση με εκείνους που δεν το κάνουν (Bogers κ.ά., 2023). Ωστόσο, η κοινή χρήση και επαναχρησιμοποίηση πόρων – όπως τα δεδομένα – μπορεί να αυξήσει σημαντικά τον αντίκτυπο των παραπομπών (Shtefan, 2022), και φαίνεται ότι οι εργασίες που μοιράζονται τουλάχιστον έναν πόρο τείνουν να έχουν υψηλότερο αντίκτυπο στις αναφορές, ιδιαίτερα όταν μοιράζονται πόρους δεδομένων και πόρους σχεδιασμού (Snijder, 2015). Άλλες έρευνες υποστηρίζουν ότι η επαναχρησιμοποίηση πόρων από μόνη της δεν μπορεί να αυξήσει σημαντικά τον αντίκτυπο των παραπομπών (Mustonen, 2010). Ένα καλό συμπέρασμα που προκύπτει και από τα ευρήματα της ανάλυσης που έγινε για την εν λόγω εργασία, και από περαιτέρω αναλύσεις, θα ήταν να πούμε ότι ενώ η κοινή χρήση εργασίας με άδεια CC BY μπορεί να μην οδηγεί άμεσα σε περισσότερες αναφορές, η κοινή χρήση και η επαναχρησιμοποίηση των πόρων μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στην διακύμανση των αναφορών (Bolick, 2018).

Όσον αφορά την ανάρτηση σε αποθετήριο ενώ το άρθρο είναι ήδη δημοσιευμένο σε καθεστώς ΑΠ, δεν φαίνεται να έχει γίνει κάποια σχετική μελέτη, επομένως δεν ήταν δυνατόν να αναλυθεί περαιτέρω. Μια καλή υπόθεση θα μπορούσε να ήταν ότι όσο μεγαλύτερη η προβολή της εργασίας, τόσο μεγαλύτερη και η απήχηση, κάτι το οποίο δεν φαίνεται να υποστηρίζεται από τα δεδομένα της παρούσας μελέτης.

Στην συνέχεια, έγινε ανάλυση συσχέτισης μεταξύ των αναφορών, και των μεταβλητών που αφορούν τα χαρακτηριστικά του άρθρου, δηλαδή τον τύπο του άρθρου, την θεματική κατηγορία και το κόστος του (αρχικό κόστος του άρθρου και όχι το ποσό το οποίο έχει καλυφθεί από τον ΣΕΑΒ). Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση στη θεματική κατηγορία, ούτε στο κόστος του

άρθρου. Ως προς τον τύπο του άρθρου, παρατηρήθηκε μια οριακά στατιστικά σημαντική συσχέτιση, με $p=0.140023057$.

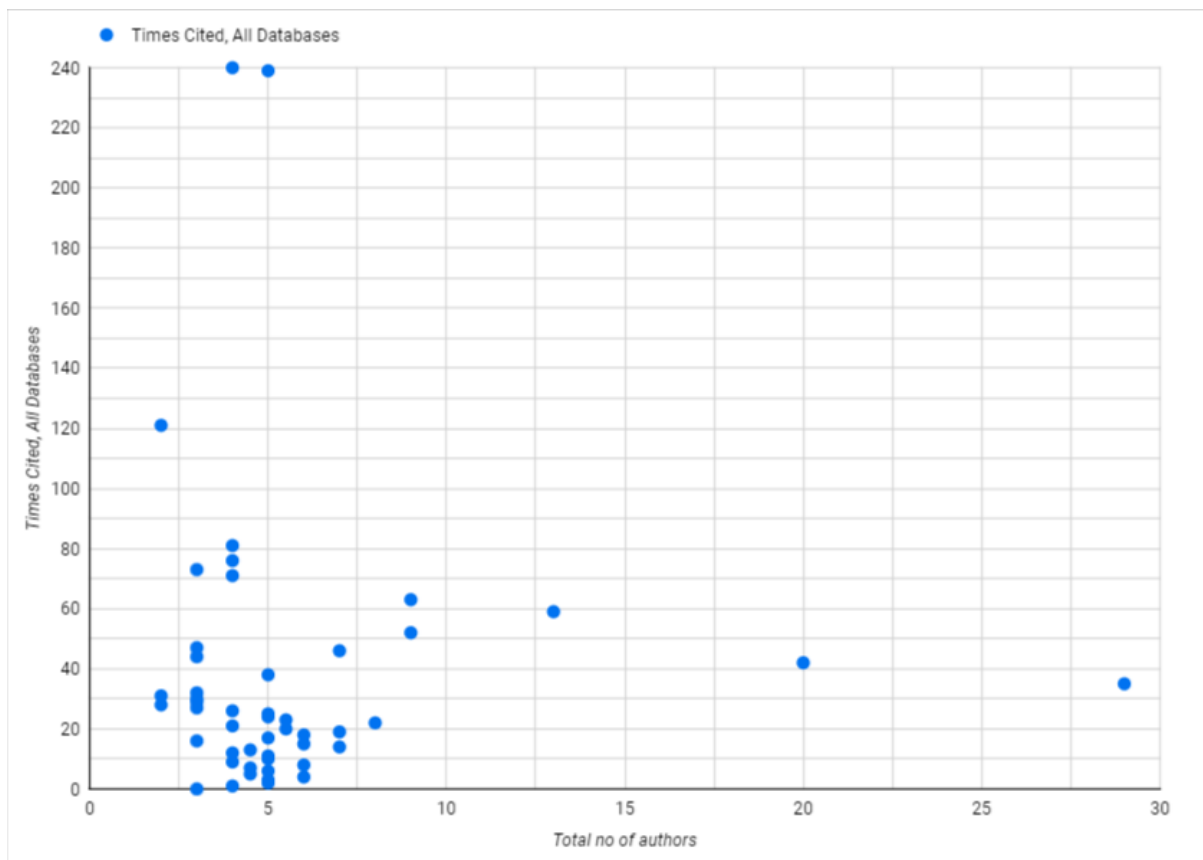
Δεν υπάρχει μεγάλη ερευνητική παραγωγή η οποία να υποστηρίζει ότι ο τύπος των άρθρων μπορεί να επηρεάζει σημαντικά τον αντίκτυπο ενός άρθρου. Στην έρευνα τους οι Himani S. κ.ά., υποστηρίζουν ότι τα άρθρα ανάλυσης ή ανασκόπησης (review papers), φαίνεται να έχουν ένα προτέρημα όσον αφορά τις αναφορές που συλλέγουν (Himani κ.ά., 2022). Άλλες σχετικές έρευνες δεν φαίνεται να υποστηρίζουν αυτό το εύρημα, ή κάτι άλλο που να σχετίζει τον τύπο του άρθρου με τις αναφορές που έχουν συλλεχθεί σε κάθε περίπτωση.

Σημαντικό είναι επίσης να σημειωθεί ότι ενώ βιβλιογραφικά η ύπαρξη σχέσης μεταξύ της θεματικής ενός άρθρου και των αναφορών που μπορεί να συλλέξει έχει άμεση σχέση, η εν λόγω ανάλυση δεν φαίνεται να το υποστηρίζει.

Έπειτα μελετήθηκαν τα χαρακτηριστικά του περιοδικού, όπως το αν πρόκειται για Χρυσό ή Υβριδικό περιοδικό, καθώς και το ίδιο το περιοδικό (ανάλυση που έγινε με τον τίτλο του περιοδικού). Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση ως προς τον τύπο του περιοδικού, ενώ βρέθηκε μια συσχέτιση με το ίδιο το περιοδικό, με τιμή $p= 0.144293172$.

Ήδη παραπάνω αναφέρθηκε η σχέση που έχει το περιοδικό με την απήχηση του άρθρου, την επιστημονική του εγκυρότητα και την γενικότερη ποιότητα όπως σχετίζεται και με την εν λόγω θεματική. Προφανώς, τέτοιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην απήχηση που θα έχει ένα άρθρο στην ευρύτερη επιστημονική κοινότητα, αφού οι ερευνητές συχνά φαίνεται να θεωρούν κάποιους εκδότες ή/και περιοδικά περισσότερο αξιόπιστα από κάποια άλλα της ίδιας θεματικής. Σε μεγάλο βαθμό, παίζει ρόλο και το γεγονός πως περιοδικά υψηλής απήχησης τείνουν να επιλέγουν άρθρα που προσελκύουν περισσότερες αναφορές, και επίσης ενισχύουν το ποσοστό αναφορών των δημοσιευμένων άρθρων (Traag, 2021).

Τέλος, διενεργήθηκε ανάλυση συσχέτισης μεταξύ του αριθμού των αναφορών και μεταβλητών που αφορούν τα χαρακτηριστικά της συγγραφικής ομάδας, όπως είναι το μέγεθος της ή το Ίδρυμα του κύριου ή της κύριας συγγραφέως. Παρ' όλο που δεν βρέθηκε καμία στατιστικά σημαντική σχέση όσον αφορά το Ίδρυμα του κύριου ή της κύριας συγγραφέως, φαίνεται ότι σημαντικό ρόλο παίζει ο αριθμός των συγγραφέων, με τιμή $p= 8.22503E-14$.⁶² Μια γενικότερη παρατήρηση είναι ότι οι δημοσιεύσεις με αριθμό συγγραφέων από επτά έως εννιά, ενώ δεν συλλέγουν ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό αναφορών, έχουν περισσότερες πιθανότητες να συλλέξουν περισσότερες σε σχέση με τις άλλες δημοσιεύσεις.

Γράφημα 5 Διακύμανση αριθμού αναφορών κάθε δημοσίευσης, ανά του αριθμού των μελών της συγγραφικής ομάδας

Στο παραπάνω γράφημα (Γράφημα 5)⁶³ έχει χρησιμοποιηθεί η μέση τιμή του αριθμού των συγγραφέων και η μέση τιμή του αριθμού των αναφορών των άρθρων, για την όσο το δυνατόν καλύτερη οπτικοποίηση της σχέσης μεταξύ αριθμού συγγραφέων και αριθμού αναφορών. Όπως φαίνεται και από το γράφημα, σχέση μεταξύ των δύο δεν σημαίνει ότι όσο αυξάνεται το ένα,

⁶² Δηλ.: 0.0000000000000822503

⁶³ Τα αριθμητικά δεδομένα του γραφήματος μπορούν να βρεθούν στον πίνακα της σελ.: 42, Πίνακας 17 Σχέση αριθμού συγγραφέων με απήχηση του άρθρου.

αυξάνεται και το άλλο, δηλαδή ότι άρθρα από μεγάλες συγγραφικές ομάδες μπορούν να αναφερθούν και περισσότερο. Σημαίνει μόνο ότι ενδέχεται να υπάρχει μια χρυσή τομή μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών που τις καθιστά σχετιζόμενες, ή να αλληλεπιδρούν με κάποιον τρόπο.

4.3. Κυριότερα ευρήματα

Σε συνέχεια της παρουσίασης των αποτελεσμάτων της έρευνας, γίνεται μια αναφορά στα κυριότερα ευρήματα, καθώς και μια προσπάθεια επεξήγησης τους λαμβάνοντα υπόψη έρευνες και δεδομένα που έχουν ήδη αναπτυχθεί παραπάνω, τον τρόπο διεξαγωγής των συμφωνιών του ΣΕΑΒ, και επιπλέον πηγές που εντοπίστηκαν σε συνέχεια της στατιστικής ανάλυσης των δεδομένων.

Μια γενικότερη και σημαντική παρατήρηση αφορά το κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, το οποίο ήταν ιδιαίτερα υψηλό. Παρατηρήθηκε επίσης ότι τα Υβριδικά περιοδικά ήταν αυτά με το υψηλότερο κόστος, με τον Μέσο Όρο να ανέρχεται στα 2.636€, ενώ τα Χρυσά περιοδικά είχαν Μέσο Όρο 1.020€. Σε όλο το σύνολο των δεδομένων, το ελάχιστο κόστος που εντοπίστηκε εντός των δεδομένων ήταν αυτό των 252€, ενώ το μέγιστο ήταν 4.190€. Καθώς η διακύμανση αυτή είναι πολύ μεγάλη, αξίζει να σημειωθεί και πάλι ότι ο μέσος όρος του κόστους ήταν 1.829€, ενώ ο διάμεσος 1.776€. Κάτι το οποίο – όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως – δεν μπορεί να μελετηθεί στην εν λόγω εργασία, είναι το κατά πόσο οι δημοσιεύσεις που προέρχονται από συγγραφείς μελών-Ιδρυμάτων του ΣΕΑΒ δημοσιεύουν σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης μέσω του Πράσινου δρόμου, τι αντίκτυπο έχει αυτό στην αναγνωσιμότητα τους και την έρευνα τους γενικότερα.

Όπως αναφέρθηκε και στην σχετική ενότητα, το υψηλό κόστος της δημοσίευσης δεν είναι κάτι που παρατηρείται μόνο σε αυτή την περίπτωση, αλλά ένα παγκόσμιο φαινόμενο όσον αφορά το κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης μέσω του Χρυσού δρόμου. Κάτι τέτοιο δημιουργεί μια σειρά ερωτημάτων, όπως το πως αυτό το κόστος επηρεάζει την πρόσβαση στην επιστημονική πληροφορία, και το αν είναι πράγματι το κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς ΑΠ τόσο υψηλό.

Στην αρχή της εργασίας ήδη αναφέρθηκε το φαινόμενο της αύξησης των χρεώσεων της συνδρομής σε επιστημονικό υλικό, κάτι που οδήγησε μεγάλο αριθμό βιβλιοθηκών να ακυρώσουν μια σειρά από συνδρομές, και στην συνέχεια να αρχίσουν να ενισχύουν τη δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Ωστόσο, αυτή η στροφή προς την Ανοικτή Πρόσβαση είχε ως αποτέλεσμα τη μεταφορά του οικονομικού βάρους από το αναγνωστικό κοινό, στα μέλη της συγγραφικής ομάδας (Santhanam & Goyal, 2023). Συνέχεια αυτού είναι τα υψηλά τέλη της συνδρομής και τα

APC που επιβάλλονται από τις μεγάλες εκδοτικές εταιρείες να εμποδίζουν περαιτέρω την πρόσβαση στην επιστημονική γνώση (Budzinski κ.ά., 2020).

Κάτι το οποίο ίσως βοηθά στην αποσαφήνιση ή την δικαιολόγηση αυτού του υψηλού κόστους, είναι το γεγονός πως φαίνεται ότι το κόστος της δημοσίευσης σε καθεστώς ΑΠ – ενώ μπορεί να μην σχετίζεται άμεσα ούτε με το πραγματικό κόστος της ανοικτής δημοσίευσης σαν διαδικασία, ούτε με την ποιότητα των άρθρων – ενδέχεται να συνδέεται με την ποιότητα και τις υπηρεσίες που προσφέρονται από τα περιοδικά. Το πρόβλημα που προκύπτει σε αυτή την περίπτωση είναι ότι οι υψηλές χρεώσεις των περιοδικών, δεν επιτρέπουν σε ερευνητές/τριες εργαστηρίων που λαμβάνουν χρηματοδοτήσεις μικρότερων ποσών – ή λιγότερες χρηματοδοτήσεις γενικότερα – να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες ως προς το μέσο και το καθεστώς δημοσίευσης.

Όσον αφορά την κατανομή των άρθρων, τα Ιδρύματα με ποσοστό δημοσιεύσεων άνω του 10% ήταν το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών με ποσοστό 18% και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με ποσοστό 12%. Ένα επίσης σημαντικό εύρημα αποτελεί το γεγονός πως μεγάλος αριθμός των δημοσιεύσεων ήταν από τους εκδότες Elsevier και Royal Society of Chemistry, με τον πρώτο να έχει μερική κάλυψη από τον ΣΕΑΒ, και τον δεύτερο να έχει πλήρη απαλλαγή. Παρά το γεγονός πως οι δύο αυτοί εκδότες πρωταγωνιστούσαν, το περιοδικό με το μεγαλύτερο ποσοστό δημοσιεύσεων ήταν το IEEE Access του εκδοτικού οίκου IEEE. Επίσης, οι κλάδοι με τον μεγαλύτερο αριθμό δημοσιεύσεων ήταν τρεις. Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Επιστήμη των Υλικών και Βιοϋλικών, δεύτερη έρχεται η Πληροφορική και Τεχνητή Νοημοσύνη, και τέλος οι Επιστήμες Υγείας. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το 80% των δημοσιεύσεων άνηκαν σε περιοδικά με δείκτη Q1 στην πρώτη θεματική που αναγραφόταν στο JCR.

Ενδιαφέροντα ήταν τα ευρήματα και ως προς τις συσχετίσεις. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η σχέση μεταξύ του εκδότη και της άδειας που επιλέγεται, με αφορμή την οποία μελετήθηκε ο τύπος κάλυψης, και ο τύπος άδειας που επιλέγεται.⁶⁴ Υπάρχουν και άλλες έρευνες οι οποίες υποστηρίζουν ότι η επιλογή της άδειας Creative Commons ενός άρθρου μπορεί να επηρεαστεί από τον εκδοτικό οίκο, με έρευνες να εντοπίζονται ήδη από το 2010 (Mustonen, 2010), ενώ πιο πρόσφατες έρευνες φαίνεται να εξακολουθούν να το υπογραμμίζουν (Westkamp, 2022). Οι εκδότες μπορούν οικειοθελώς να ενδώσουν στη διαπραγμάτευση με τους/τις συγγραφείς, με σκοπό τη διευκόλυνση της επιλογής τους και την καθοδήγηση τους με απώτερο στόχο είτε τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους, είτε την αποτροπή της χρήσης κάποιων αδειών (Anderson, 2010). Ορισμένοι εκδότες έχουν

⁶⁴ Ιδιαίτερη ενδιαφέρουσα θα ήταν μια μελλοντική έρευνα ως προς τις άδειες που χρησιμοποιήθηκαν σε εκδότες με τους οποίους ο ΣΕΑΒ είχε συμφωνία για έκπτωση την πρώτη τριετία της συμφωνίας, αλλά πλήρους απαλλαγής την δεύτερη τριετία λειτουργίας.

εφαρμόσει πολιτικές που επιτρέπουν στους/στις συγγραφείς να επιλέγουν την άδεια Creative Commons που ταιριάζει καλύτερα στις ανάγκες τους ή στις απαιτήσεις των χρηματοδοτών τους (Gadd κ.ά., 2018). Τα κίνητρα και οι πρακτικές διαφορετικών εκδοτών μπορεί να διαφέρουν σημαντικά.

Μέχρι στιγμής έχουν επισημανθεί και αναλυθεί πολλές από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ερευνητές/τριες, μόνο ως προς τη δημοσίευση της έρευνας τους, που αποτελεί και το τελευταίο στάδιο. Εδώ υπογραμμίζεται και ο ρόλος των βιβλιοθηκών, αλλά και των βιβλιοθηκονόμων. Ήδη είναι ευρέως γνωστό ότι οι βιβλιοθήκες παίζουν καίριο ρόλο στην διασφάλιση της πρόσβασης στην επιστημονική πληροφορία και – όσο αυτό είναι δυνατόν – σε όσο το δυνατόν πιο ποιοτικό επιστημονικό περιοδικό. Ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων είναι όμως εξίσου σημαντικός. Με την σωστή ενημέρωση των ερευνητών/τριων πάνω σε καλές πρακτικές, ιδιαίτερα ως προς τον εντοπισμό «αρπακτικών» περιοδικών,⁶⁵ στην επιλογή της κατάλληλης άδειας και στην αξιολόγηση των πραγματικών τους επιλογών ως προς την άδεια. Ένα παράδειγμα αποτελεί η τάση των κακώς ενημερωμένων ερευνητών/τριων ως προς τις άδειες, στο να επιλέγουν εκείνη που αισθάνονται ότι τους προσφέρει την μεγαλύτερη δυνατή «νομική προστασία», χωρίς να μπορούν να προσδιορίζουν ακριβώς τους κινδύνους από τους όποιους σπεύδουν να προστατευτούν. Σε μια σχετική έρευνα η οποία δημοσιεύθηκε το 2021 (Wakaruk κ.ά., 2021), σημειώνεται ότι παρ' όλο που η διαφάνεια που παρέχουν οι άδειες creative commons ως προς τις δυνατότητες και τις νομικές ελευθερίες που παρέχονται, οι άδειες που παρέχουν πλήρη προστασία, όπως η «με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος», ενδέχεται να κάνουν τους/τις δημιουργούς να αισθανθούν πιο ασφαλείς όσον αφορά τον έλεγχο της χρήσης του έργου τους. Η έλλειψη ενημέρωσης των συγγραφέων δυνητικά τους αδυνατεί απέναντι στις πολιτικές και συστάσεις των εκδοτικών οίκων. Οι εκδοτικοί οίκοι, εκμεταλλεόμενοι αυτήν την έλλειψη ενημέρωσης, ή ακολουθώντας πολιτικές επιλογής συγκεκριμένων αδειών – όπως συνέβη στην περίπτωση του Elsevier που παραπάνω αναφέρθηκε – προωθούν τις άδειες που περιορίζουν τη νομική ελευθερία των συγγραφέων, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα μεγαλύτερα κέρδη για τους ίδιους.

Ως προς την ανάλυση των χαρακτηριστικών της συγγραφικής ομάδας, επισημάνθηκε η υποεκροσώπηση των γυναικών συγγραφέων στο εν λόγω σύνολο δεδομένων, με την επικρατούσα τιμή του αριθμού συγγραφέων αρσενικού φύλου να είναι τρεις, ενώ για τις γυναίκες συγγραφείς να είναι μηδενική. Θα ήταν επικίνδυνο – και ίσως άδικο – το εν λόγω εύρημα να ερμηνευθεί ως απουσία γυναικών συγγραφέων στην επιστημονική δημοσίευση ή στις ευκαιρίες που δίνονται, στην

⁶⁵ Ο αντίστοιχος αγγλικός όρος είναι «predatory journal». Τα περιοδικά αυτής της άτυπης κατηγορίας, εκμεταλλεύονται τους/τις συγγραφείς να δημοσιεύσουν έναντι κάποιας αμοιβής, χωρίς την αντίστοιχη παροχή των κατάλληλων υπηρεσιών, όπως της σωστής ομότιμης κρίσης και επεξεργασίας του άρθρου

ανάδειξη μιας πιθανής υπο-εκπροσώπησης στα Ιδρύματα, ή απλώς στο εν λόγω δείγμα. Αν και σημαντικό, είναι προτιμότερο να εξετασθεί σε συνδυασμό με άλλες έρευνες και δεδομένα, όπως αναφέρεται στην συνέχεια (5.3).

Παρατηρήθηκε επίσης μια σχέση μεταξύ του φύλου του κύριου ή της κύριας συγγραφέα και του Ιδρύματος προέλευσης, παρόλο που αυτή η σχέση δεν μπορεί να επαρκώς τεκμηριωθεί ή εξηγηθεί με βάση προηγούμενες μελέτες εντός της χώρας. Ίσως η κατανομή του φύλου των συγγραφέων ανά Ίδρυμα να αποτελεί πιθανή δικαιολογία για αυτήν τη σχέση. Για παράδειγμα, από ένα ανδροκρατούμενο Ίδρυμα είναι πιο πιθανό οι δημοσιεύσεις να έχουν συνταχθεί από συγγραφείς αρσενικού φύλου, ενώ σε ένα γυναικοκρατούμενο Ίδρυμα από συγγραφείς θηλυκού φύλου αντιστοίχως. Μια επιπλέον σημαντική παρατήρηση αφορά το γεγονός ότι στη μελέτη που εξέταζε το αν οι συγγραφικές ομάδες απαρτίζονταν από άτομα αρσενικού ή θηλυκού φύλου, παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες εμφανίζονταν ως πρωταγωνίστριες μόνο όταν ο αριθμός των ατόμων στη συγγραφική ομάδα ήταν έντεκα. Λαμβάνοντας υπόψη τον περιορισμένο όγκο των διαθέσιμων δεδομένων, είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι προτείνεται η διεξαγωγή μελλοντικών ερευνών προκειμένου να εξακριβωθεί η γενικευσιμότητά μιας τέτοιας παρατήρησης, παρότι είναι ενδιαφέρουσα.

Σημαντικά ήταν επίσης τα ευρήματα όσον αφορά την απήχηση των δημοσιεύσεων, ιδιαίτερα αν σημειωθεί το γεγονός πως κάτι τέτοιο επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την χρηματοδότηση που μπορεί να λάβει μια ερευνητική ομάδα στο μέλλον, την εξέταση της παραγωγικότητας και της ποιότητας ενός εργαστηρίου, τμήματος, ή Πανεπιστημίου, την επιρροή μελλοντικών συνεργασιών και την γενικότερη προαγωγή της έρευνας. Υπενθυμίζεται, ότι αναφέρθηκε ότι ο μέσος αριθμός των αναφορών για τις εργασίες που καλύφθηκαν από τον ΣΕΑΒ κατά την τριετία 2019-2021 κυμαίνεται μεταξύ 9,8 και 9,93 ανάλογα με το σύστημα ευρετηρίασης, και η επικρατούσα τιμή είναι μηδενική. Παρά το γεγονός ότι η Ανοικτή Πρόσβαση δεν επηρεάζει την ποιότητα της έρευνας, μπορεί να επηρεάσει την προβολή και την προσβασιμότητα της, ενώ οι συγγραφείς επιδιώκουν να αυξήσουν την προβολή των εργασιών τους, στοχεύοντας σε περισσότερες αναφορές.

Τέλος, αξιοσημείωτες παρατηρήσεις όσον αφορά τα δεδομένα αναφοράς περιλαμβάνουν το γεγονός ότι το περιοδικό φαίνεται να επηρεάζει τον αριθμό των αναφορών που μια εργασία μπορεί να συγκεντρώσει. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως άλλες έρευνες φαίνεται να μην υποστηρίζουν αυτή τη θέση, συχνά παρουσιάζοντας αποτελέσματα που τονίζουν την σχέση που έχει ένας υψηλότερος αριθμός αναφορών με την δημοσίευση σε Υβριδικά περιοδικά, έναντι των Χρυσών περιοδικών. Η ανάλυση αυτής της εργασίας δεν επιβεβαιώνει κάτι τέτοιο, καθώς φαίνεται ότι ο τύπος του περιοδικού δεν επηρεάζει την απήχηση των εργασιών.

Επιπλέον, παρατηρήθηκε συσχέτιση μεταξύ του αριθμού των συγγραφέων και του αριθμού των αναφορών, κάτι το οποίο προσθέτει μια επιπλέον διάσταση στην κατανόηση της επιστημονικής παραγωγής, καθώς ο αριθμός των συγγραφέων μπορεί να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επιρροή και αποδοχή μιας εργασίας από την επιστημονική κοινότητα. Φαίνεται ότι οι εργασίες που έχουν επτά έως εννιά συγγραφείς, έχουν και περισσότερες πιθανότητες να συλλέξουν περισσότερες αναφορές. Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί από την ποικιλία των επιστημονικών προσεγγίσεων και τη συνεργατική προσέγγιση που προσφέρει μια ομάδα συγγραφέων. Συγκεκριμένα, η διαφορετική εμπειρογνωμοσύνη, η απόδοση ειδικών ρόλων στην ομάδα και η συνεργασία μεταξύ επιστημόνων μπορούν να οδηγήσουν σε μια πιο πλήρη έρευνα.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις σημειώνονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 13 Κυριότερα ευρήματα). Τα ευρήματα οργανώνονται σύμφωνα με την θεματική τους ως προς την ανοικτότητα, την απήχηση και τα έμφυλα χαρακτηριστικά – όπου αυτή εφαρμόζεται – καθώς και τις κατηγορίες μεταβλητών σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση που γίνεται στο κεφάλαιο: «Συγκρότηση συνόλου και συλλογή δεδομένων», στον πίνακα «Πίνακας 4 Μεταβλητές ανά κατηγορία». Τέλος, σημειώνεται το αν τα ευρήματα επιβεβαιώνονται από την βιβλιογραφική ανάλυση που γίνεται καθ'όλη τη διάρκεια της εργασίας.

Θεματική	Κατηγορία	Εύρημα	Επιβεβαίωση από την βιβλιογραφία	
Ανοικτότητα	3-Περιοδικά 6-Διαδικασία	Υψηλότερο κόστος για τα Υβριδικά περιοδικά	Ναι	
	3-Περιοδικά 5-Άδειες	Συσχέτιση: Εκδότης – Άδεια creative commons	Ναι	
	6-Διαδικασία	Υψηλό κόστος δημοσίευσης	Ναι	
	6-Διαδικασία 5-Άδειες	Συσχέτιση: Τύπος κάλυψης – Άδεια creative commons	Μη εφαρμόσιμο	
	Απήχηση	2-Απήχηση	Μέσος όρος αναφορών: 9,8 – 9,93	Μη εφαρμόσιμο
		2-Απήχηση	Επικρατούσα τιμή αναφορών: 0	Μη εφαρμόσιμο
3-Περιοδικά		Το 80% των δημοσιεύσεων σε περιοδικό με δείκτη Q1	Μη εφαρμόσιμο	
3-Περιοδικό 2-Απήχηση		Συσχέτιση: Περιοδικό – Αριθμός αναφορών	Μερικώς	
4-Συγγραφική ομάδα 2- Απήχηση		Συσχέτιση: Αριθμός συγγραφέων – Αριθμός αναφορών	Μερικώς	
Έμφυλα χαρακτηριστικά	4-Συγγραφική ομάδα	Συσχέτιση: Φύλο κύριου/ας συγγραφέα – Ίδρυμα κύριου/ας συγγραφέα	Μη εφαρμόσιμο	
<i>Μη εφαρμόσιμο</i>	3-Περιοδικά	Κύριες θεματικές: Επιστήμη των Υλικών και Βιοϋλικών, Τεχνητή Νοημοσύνη, Επιστήμες Υγείας	Μη εφαρμόσιμο	

3-Περιοδικά	Βασικοί εκδότες: Elsevier, Royal Society of Chemistry	<i>Μη εφαρμόσιμο</i>
3-Περιοδικά	Κύριο περιοδικό: IEEE Access	<i>Μη εφαρμόσιμο</i>
4-Συγγραφική ομάδα	Μεγαλύτερο ποσοστό δημοσιεύσεων: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	<i>Μη εφαρμόσιμο</i>
4-Συγγραφική ομάδα	Μέσος όρος συγγραφέων ανά δημοσίευση: 5,7	<i>Μη εφαρμόσιμο</i>

Πίνακας 13 Κυριότερα ευρήματα

5. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Μελλοντικές επεκτάσεις

5.1. Συζήτηση/Συμπεράσματα

Το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης στη χώρα φαίνεται να αναπτύσσεται γρήγορα, παρά το πρώιμο στάδιο της εξέλιξής του. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 14 Αριθμός δημοσιεύσεων ανά έτος), το 2019, ο ΣΕΑΒ κάλυψε μόλις 35 δημοσιεύσεις, ενώ το 2020 ο αριθμός αυξήθηκε σημαντικά στις 177 δημοσιεύσεις. Το 2021, ο αριθμός αυτός ανήλθε σε 230. Παρατηρείται ότι υπήρξε αύξηση 405,71% το 2020 σε σχέση με το 2019, καθώς και αύξηση 29,94% το 2021 σε σχέση με το 2020. Ο μέσος όρος του ποσοστού αύξησης ανέρχεται στο 217,82%. Αυτή η υψηλή γενική αύξηση οφείλεται κυρίως στη σημαντική διαφορά του αριθμού των δημοσιεύσεων μεταξύ των ετών 2019 και 2020. Ωστόσο, για να αντικατοπτριστεί πιο ακριβώς η εξέλιξη από το 2019 έως το 2021, μπορεί απλώς να σημειωθεί ότι η συνολική αύξηση ανέρχεται περίπου στο 557,14%. Ακόμη και εάν υποθέσουμε ότι ο μικρός αριθμός δημοσιεύσεων του πρώτου έτους οφείλεται σε ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία της έναρξης των συμφωνιών του ΣΕΑΒ – περισσότερα για την οποία αναφέρονται στη σχετική ενότητα (Συμφωνίες ΑΠ του ΣΕΑΒ) – όπως είναι η καθυστέρηση όσον αφορά τις συμφωνίες, άγνοια των συγγραφέων ή αδυναμία ένταξης των δημοσιεύσεων τους στο πλαίσιο της συμφωνίας, η σημαντική αύξηση του αριθμού των τελευταίων δύο ετών παραμένει εμφανής.

Έτος	Αριθμός δημοσιεύσεων	Ποσοστό αύξησης από το προηγούμενο έτος
2019	35	(Μη εφαρμόσιμο)
2020	177	405,71%
2021	230	29,94%

Πίνακας 14 Αριθμός δημοσιεύσεων ανά έτος

Ίσως ένας καλός τρόπος για να γίνει καλύτερα κατανοητή ή αύξηση αυτής της μετρικής είναι να συγκριθεί με άλλες μετρήσεις δημοσιεύσεων Ανοικτής Πρόσβασης. Για παράδειγμα, σε μια παρόμοια έρευνα από τους (Hobert κ.ά., 2021), η οποία μελέτησε τη δημοσίευση άρθρων σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης από πανεπιστήμια της Γερμανίας από το 2010 έως το 2018. Αυτή η ανάλυση ανέδειξε αύξηση 54,21% στον αριθμό των δημοσιεύσεων το 2018 σε σύγκριση με αυτές του 2010, παρά το γεγονός ότι ο συνολικός αριθμός δημοσιεύσεων ήταν πολύ μεγαλύτερος απ' ό,τι των συμφωνιών του ΣΕΑΒ στην Ελλάδα. Σημειώνεται ότι αυτή η έρευνα δεν περιορίζεται σε δημοσιεύσεις σε πλαίσιο συμφωνιών μιας συγκεκριμένης κοινοπραξίας, αλλά αναλύει όλες τις δημοσιεύσεις από όλα τα πανεπιστήμια της Γερμανίας. Χρησιμοποιείται ως παράδειγμα για να προσφέρει ένα πλαίσιο στην αύξηση του ρυθμού των ανοικτών δημοσιεύσεων τα τελευταία χρόνια, και βοηθά να γίνει αντιληπτό το γεγονός ότι ο τρόπος με τον οποίο κυμάνθηκαν οι συμφωνίες με

τους εκδότες τα τρία εκείνα χρόνια, ενδέχεται να μην είναι μεμονωμένα ή μοναδικά μόνο στο περιβάλλον της χώρας.

Όσον αφορά το κόστος, μια σημαντική παρατήρηση είναι το γεγονός πως ο μέσος όρος του συνολικού κόστους φτάνει περίπου τα 1.829,92€, δηλαδή περίπου 159,92€ περισσότερα από τον μηνιαίο βασικό μισθό του μισθολογικού κλιμακίου ένα, της βαθμίδας του Ερευνητή Α', ο οποίος ορίζεται στα 1.670€ σύμφωνα με το άρθρο 134 του Νόμου 4472/17,⁶⁶ προσδιορίζοντας την ανάγκη για χρηματοδότηση στον επιστημονικό κόσμο.

Στην πορεία της προώθησης της Ανοικτής Πρόσβασης, η συμβολή των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αναδεικνύεται ως ουσιαστική. Πέρα από τον απλό χρηματοδοτικό στήριγμα για ανοικτές δημοσιεύσεις, οι βιβλιοθήκες αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο στη διόρθωση παρανοήσεων σχετικά με την Ανοικτή Πρόσβαση, δημιουργώντας ένα ενημερωμένο και ευαισθητοποιημένο κοινό.

Αναφέρθηκε και προηγουμένως, ότι στις περιπτώσεις όπου από τον ΣΕΑΒ μπορούσε να καλυφθεί μερικώς το κόστος της ανοικτής δημοσίευσης, ενδέχεται η έρευνα να έχει χρηματοδοτηθεί από άλλους φορείς. Πρώτα απ' όλα, πρέπει να τονιστεί ότι η παραπάνω πρόταση αποτελεί μια θεωρία και όχι αναγκαία πραγματικότητα, διότι δεν υποστηρίζεται ούτε εξετάζεται στη συγκεκριμένη έρευνα. Ακόμη και αν αυτή η θεωρία αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα, δεν είναι δυνατόν να ισχύει για όλες τις εργασίες που δημοσιεύθηκαν σε αυτά τα επιστημονικά περιοδικά. Είναι πολύ πιθανό να υπάρχει ένας αριθμός ερευνητών που, μετά την αποδοχή τους για δημοσίευση, αναζήτησαν πόρους και χρηματοδότηση. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί επειδή επιθυμούσαν τη δημοσίευση υπό καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, επειδή αναγνώριζαν τη σημασία της δημοσίευσης σε ένα περιοδικό με καλή φήμη ή σχετικό με το θέμα τους, ή επειδή δεν γνώριζαν ότι στον συγκεκριμένο εκδότη, ιδίως στην περίπτωση των Χρυσών Περιοδικών, θα πρέπει να καταβάλουν το αντίστοιχο ποσό για τις χρεώσεις επεξεργασίας άρθρων προκειμένου να δημοσιεύσουν.

Όπως προαναφέρθηκε λοιπόν, εκτός από την παροχή πρόσβασης σε ακαδημαϊκό υλικό και τη χρηματοδότηση δημοσιεύσεων, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες παρέχουν πλήρη υποστήριξη σε όλο

⁶⁶ Αναλυτικά ο Νόμος αναφέρει: Άρθρο 134 Βασικός μισθός Ο μηνιαίος βασικός μισθός του Μ.Κ. 1 της βαθμίδας του Ερευνητή Α' ορίζεται στο ποσό των χιλίων εξακοσίων εβδομήντα (1.670) ευρώ. Ο βασικός μισθός των λοιπών μισθολογικών κλιμακίων διαμορφώνεται με πρόσθεση στο αμέσως προηγούμενο Μ.Κ. του ποσού των πενήντα έξι (56) ευρώ. Ο μηνιαίος βασικός μισθός των λοιπών βαθμίδων διαμορφώνεται σε ποσοστό επί του αντίστοιχου Μ.Κ. του Ερευνητή Α', ως εξής: α. Γενικός Διευθυντής ή Διευθυντής Ερευνητικού Κέντρου, Ινστιτούτου και αυτοτελούς Ερευνητικού Ινστιτούτου, καθώς και του Προέδρου της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (Ε.Ε.Α.Ε.) 120% β. Ερευνητής Β' 85% γ. Ερευνητής Γ' 75% δ. Ερευνητής Δ' 70% ε. Ε.Λ.Ε. Α' 85% στ. Ε.Λ.Ε. Β' 73% ζ. Ε.Λ.Ε. Γ' 63% η. Ε.Λ.Ε. Δ' 60%. Όλοι οι ως άνω βασικοί μισθοί στρογγυλοποιούνται στην πλησιέστερη μονάδα ευρώ.

το φάσμα της ερευνητικής διαδικασίας. Συμμετέχουν στη βιβλιομετρία, τη διαχείριση δεδομένων, την ψηφιακή διατήρηση και στην Ανοικτή Πρόσβαση και δημοσίευση περιοδικών. Παρά την αύξηση εναλλακτικών υπηρεσιών ανακάλυψης, οι βιβλιοθήκες διατηρούν τον κεντρικό τους ρόλο στην επικοινωνία της επιστήμης.

Εντούτοις, υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης στην ερευνητική κοινότητα σχετικά με τη σημασία της Ανοικτής Πρόσβασης, κάτι που προκαλεί δυσκολίες για τους/τις βιβλιοθηκονόμους να επιδείξουν τη σπουδαιότητά της (Ukwoma & Onyebina, 2021). Επίσης, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου αυξάνεται η ευαισθητοποίηση για την Ανοικτή Πρόσβαση, εξακολουθεί να υπάρχει σύγχυση και παρεξήγηση για τα μοντέλα ΑΠ (Hadad & Aharony, 2023). Επιπλέον, οι βιβλιοθηκονόμοι αντιμετωπίζουν προκλήσεις στο να αποδείξουν την αξία του δωρεάν περιεχομένου λόγω έλλειψης μετρήσεων και δεδομένων (Sultan & Rafiq, 2021).

Κάτι από το οποίο επίσης προκύπτουν ερωτήματα, είναι το γεγονός πως το 42% των δημοσιεύσεων του δείγματος, αν και ήδη σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, αναρτήθηκαν και σε αποθετήρια από τους/τις συγγραφείς αυτών. Μια τέτοια πρακτική μπορεί να ερμηνευθεί με διάφορους τρόπους. Μπορεί να οφείλεται σε μια συνήθεια των ερευνητών/τριων να αυτό-αρχειοθετούν τις δημοσιεύσεις τους, είτε σε ανάρτηση που έγινε προτού η εργασία δημοσιευθεί, ή προτού δημοσιευθεί σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.⁶⁷ Επίσης, πολύ συχνά οι ερευνητές/τριες προσπαθούν να κάνουν τις δημοσιεύσεις τους όσο πιο αναζητήσιμες γίνεται, κάτι το οποίου τους/τις ωθεί πέραν από την δημοσίευση σε περιοδικό, να αναρτήσουν επίσης στο ακαδημαϊκό τους αποθετήριο, σε άλλες πλατφόρμες αρχειοθέτησης όπως το ResearchGate ή το Academia – αν και δεν θεωρούνται δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης μέσω του Πράσινου δρόμου – ή ακόμη και να τις αναρτήσουν στις ιστοσελίδες τους εφόσον υπάρχουν. Τέλος, αυτό μπορεί να οφείλεται σε έλλειψη κατανόησης της εκάστοτε ερευνητικής ομάδας του τι σημαίνει η δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.

Όσον αφορά την αυτό-αρχειοθέτηση – γενικότερα, και όχι στο συγκεκριμένο πλαίσιο – φαίνεται ότι οι ερευνητές/τριες τον επιλέγουν για διάφορους λόγους. Κάποιες μελέτες υποστηρίζουν ότι αυτό οφείλεται στην ανάγκη των συγγραφέων να αυξήσουν την διαθεσιμότητα των εργασιών τους (Destro Bisol et al., 2022), κάτι το οποίο παρατηρείται ιδιαίτερα καθώς αποκτούν περισσότερη

⁶⁷ Αυτό μπορεί να έγινε μόνο σε περιπτώσεις που η εργασία δημοσιεύθηκε αναδρομικά σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τους εκδότες Cambridge University Press, Royal Society of Chemistry και Oxford University Press. Σημειώνεται ότι το 33% των δημοσιεύσεων που αρχειοθετήθηκαν σε αποθετήρια προέρχονται από αυτούς τους εκδότες. Ωστόσο, δεδομένου ότι δεν υπήρξε αναδρομική Ανοικτή Πρόσβαση για όλες τις δημοσιεύσεις αυτών των εκδοτών, η παρατήρηση αυτή πιθανόν να είναι ισχυρή μόνο για έναν περιορισμένο αριθμό δημοσιεύσεων.

εμπειρία και δίνουν λιγότερη έμφαση στους παράγοντες επιρροής του περιοδικού (López-Vergara κ.ά., 2020). Έχει παρατηρηθεί ότι ο Πράσινος Δρόμος εμφανίζει έντονη επιρροή σε χώρες με εξαιρετική υποδομή αποθετηρίων, ειδικά εκεί όπου τα περιοδικά διαθέτουν περιορισμένη εμπορική σημασία (Abadal, 2013).

Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη θεωρία, φαίνεται πιθανό ότι οι ερευνητές/τριες που συμμερίζονται αυτήν την άποψη έχουν υψηλότερη πιθανότητα να επιλέξουν τη δημοσίευση σε αποθετήρια. Μια προηγούμενη μελέτη (Koutras & Bottis, 2014) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ερευνητική κοινότητα της χώρας δεν δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αυτο-απόθεση, ενώ οι φοιτητές και φοιτήτριες προπτυχιακού επιπέδου φαίνεται να εκδηλώνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα Ιδρυματικά αποθετήρια. Μια πιο πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μέλη ΔΕΠ και ΕΔΙΠ των ελληνικών ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων ανέδειξε ότι περίπου το 80% αυτών εκφράζει θετική ή απόλυτα θετική άποψη για τα Ιδρυματικά Αποθετήρια, ενώ μόλις το 2.2% εξέφρασε αρνητική άποψη. Παρόλα αυτά, ανησυχητικό ήταν το γεγονός ότι το 28% ανέφερε ότι δεν είχε γνώση για το αποθετήριο του Ιδρύματός τους, με τα υψηλότερα ποσοστά να παρατηρούνται στις Επιστήμες Υγείας και τις Θετικές Επιστήμες (Φραντζή κ.ά., 2022).

Αυτό που σε κάθε περίπτωση αξίζει να σημειωθεί είναι το γεγονός ότι οι ερευνητές/τριες έχουν γενικά μια θετική στάση απέναντι στη δημοσίευση σε καθεστώς ΑΠ, ιδιαίτερα όταν αυτό γίνεται χωρίς κόστος και χωρίς να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα ζητήματα (Francke, 2018). Ωστόσο, υπάρχει η ανάγκη να δοθούν κίνητρα για την αυτό-αρχειοθέτηση των δημοσιεύσεων ώστε να μεγιστοποιηθεί η χρήση και ο αντίκτυπος τους. Στην Ινδία, για παράδειγμα, οι ερευνητές/τριες στα Ινστιτούτα Τεχνολογίας έχουν υψηλό επίπεδο υιοθέτησης της ανοικτής δημοσίευσης, με την πλειονότητα των άρθρων τους να διατίθενται μέσω του πράσινου δρόμου (Nazim & Zia, 2019).

Επίσης, το υψηλό κόστος, υπο-εκπροσώπηση των γυναικών στην ακαδημαϊκή έρευνα και άλλα σχετικά φαινόμενα που εντοπίστηκαν στην εργασία, φαίνεται να μην αποτελούν αποκλειστικό ζήτημα της χώρας, αλλά είναι κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται και από άλλες έρευνες. Ο εκδοτικός κλάδος της ΑΠ δεν είναι χωρίς προκαταλήψεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με το φύλο, τον θεσμό και την χρηματοδότηση (Dickson & Holm, 2022). Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση αυτών των προκαταλήψεων και τη διασφάλιση της βιωσιμότητας της Ανοικτής Πρόσβασης (Jurchen, 2020), κάτι το οποίο μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από σχετικές μελέτες και με τον διαμοιρασμό αυτής της γνώσης με την ερευνητική κοινότητα του εκάστοτε Ιδρύματος ή/και φορέα. Σε κάθε περίπτωση, το καλύτερο μέσο για την αντιμετώπιση προκαταλήψεων είναι η επιστημονικά τεκμηριωμένη πληροφορία στις ανησυχίες των ερευνητών/τριων, όπου αυτές υπάρχουν.

Παρόλο που το περιορισμένο σύνολο μας αποτρέπει από το να βγάλουμε απόλυτα έγκυρα συμπεράσματα, μπορούμε να διαμορφώσουμε μια σχετικά καλή εικόνα για τον τρόπο λειτουργίας της συμφωνίας κατά την πρώτη τριετία της ύπαρξής της.

5.2. Συνοπτική παρουσίαση των δυσκολιών που αντιμετωπίστηκαν

Καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας αναφέρονται κάποιοι βασικοί περιορισμοί και δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν ως προς τη διεκπεραίωση της έρευνας.

Μια βασική πρόκληση που αντιμετωπίστηκε ήταν η διαφορά στη μέθοδο συλλογής δεδομένων σε σχέση με παραδοσιακές δειγματοληπτικές έρευνες, μιας και η εν λόγω έρευνα βασίστηκε στην ανάλυση συγκεκριμένων δεδομένων. Αυτό δεν δημιούργησε προκλήσεις μόνο ως προς την γενίκευση των αποτελεσμάτων, αλλά έκανε επίσης τη βιβλιογραφική επισκόπηση πολύ πιο χρονοβόρα και περίπλοκη. Ακόμη και κατά τη διάρκεια ανάλυσης των δεδομένων ήταν αναγκαίο να διατηρείται συνεχή επαφή με τη διεθνή βιβλιογραφία και να εξετάζεται η αντιστοιχία των ευρημάτων. Επιπλέον, η αναζήτηση νέας βιβλιογραφίας απαιτούσε προσεκτική μελέτη στον τρόπο συλλογής των δεδομένων σε κάθε περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τις μεθόδους και τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών. Ένας μεγάλος αριθμός ερευνητικών εργασιών δεν μπορούσε να συμπεριληφθεί στη μελέτη, λόγω του διαφορετικού τρόπου συλλογής δεδομένων. Αυτό προέκυψε λόγω της διαφοράς στη μεθοδολογία, ορισμένες εργασίες επικεντρώνονταν αποκλειστικά σε συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών και συγκέντρωναν τα αντίστοιχα δεδομένα με πιο συγκεκριμένο τρόπο, που δεν ήταν συμβατός με την προσέγγιση της εργασίας. Παρόμοιες προκλήσεις παρατηρούνταν καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και απαιτούσαν συνεχή προσοχή και αναθεώρηση της μεθοδολογίας προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

Ακόμη, ιδιαίτερα σημαντική ήταν η έλλειψη ως προς τον προσδιορισμό του φύλου, όπου βασίστηκε στο πρώτο όνομα του/της συγγραφέα, κάτι που μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει σε ανακρίβειες. Πέραν αυτού, περιπτώσεις αγνώστου φύλου έκαναν ένα μικρό – αλλά ίσως σημαντικό – σύνολο δεδομένων να αποκλείεται από συγκεκριμένες αναλύσεις, με την απώλεια τυχόν ενδιαφερόντων ευρημάτων να μην μπορεί να προσδιοριστεί.

Ως προς την ποικιλία των δεδομένων, η χρήση πρωτογενών ποσοτικών δεδομένων δημιούργησε μεγάλη ποικιλία στα δεδομένα με αποτέλεσμα να απαιτούν περαιτέρω επεξεργασία και ανάλυση. Επιπλέον, η χρήση συμπληρωματικών δεδομένων από το Web of Science, το Scopus και άλλες

βάσεις δεδομένων πρόσθεσε πολυπλοκότητα στην ανάλυση και απαιτούσε επιπλέον προσπάθειες για τη συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων.

5.3. Αξιοποίηση/ Πρακτικές προεκτάσεις της έρευνας

Η συστηματική καταγραφή των ερευνητικών αποτελεσμάτων που αφορούν τις συμφωνίες Ανοικτής Πρόσβασης του ΣΕΑΒ αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την ενίσχυση της αξιοπιστίας και την παροχή διαφάνειας στη διαδικασία.⁶⁸ Η προσεκτική τεκμηρίωση των αποτελεσμάτων μπορεί να συμβάλει στην λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν την Ανοικτή Πρόσβαση, ενώ η χρήση συγκεκριμένων δεδομένων ως βάση για τις αποφάσεις ενισχύει την λογική και την ουσιαστική επιχειρηματολογία πίσω από κάθε απόφαση.

Επιπλέον, η τεκμηρίωση παρέχει στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων μια αναγκαία βάση για τη διαχείριση κινδύνων. Με τα γεγονότα να είναι τεκμηριωμένα, είναι πιο εύκολο να ανιχνευθούν πιθανά προβλήματα και αντιμετωπισθούν ενδεχόμενοι κίνδυνοι που μπορεί να προκύψουν στο πλαίσιο της εφαρμογής των συμφωνιών Ανοικτής Πρόσβασης. Για παράδειγμα, αναφέρθηκε παραπάνω το ενδεχόμενο να καλύπτεται ολόκληρο ή μερικό από το ποσό των δημοσιεύσεων σε καθεστώς ΑΠ από τον ΣΕΑΒ, ενώ οι ερευνητές/τριες έχουν λάβει ήδη χρηματοδότηση από άλλους φορείς, με ή χωρίς την υποχρέωση να δημοσιεύσουν τα αποτελέσματα της έρευνας ανοιχτά. Από αυτό το φαινόμενο προκύπτει εύκολα το ερώτημα του αν θα μπορούσε αυτό το χρηματικό ποσό να χρηματοδοτήσει άλλες ελλείψεις στην ερευνητική διαδικασία ή την ευρύτερη ερευνητική κοινότητα. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα προέκταση της εν λόγω έρευνας, τόσο όσον αφορά το συγκεκριμένο σύνολο δεδομένων, όσο και άλλες μελλοντικές έρευνες που εξετάζουν σχετικές μεταβλητές.

Αναφέρθηκε και προηγουμένως, ότι στις περιπτώσεις όπου από τον ΣΕΑΒ μπορούσε να καλυφθεί μερικό από το κόστος της ανοικτής δημοσίευσης, ενδέχεται η έρευνα να έχει χρηματοδοτηθεί από άλλους φορείς. Κάτι τέτοιο γεννά το ερώτημα του κατά πόσο είναι ωφέλιμο για την κοινότητα να καταβάλει ένα μέρος αυτού του ποσού ο ΣΕΑΒ – το 10% στην προκειμένη περίπτωση – ενώ το ίδιο ποσό θα μπορούσε να έχει καταβληθεί αλλού όπως ενδεχομένως σε παροχή συνδρομής σε περισσότερο υλικό, ή στην κάλυψη επιπλέον χρεώσεων όπως είναι οι επιπλέον σελίδες, ή οι έγχρωμες σελίδες.

⁶⁸ Για τυχόν ενδιαφερόμενους/ες, η Μονάδα Επιστημονικής Επικοινωνίας του ΣΕΑΒ εκδίδει από το 2020 τριμηνιαίες και ετήσιες αναφορές για την πρόοδο αυτών των προγραμμάτων ΑΠ. Όλες οι αναφορές μπορούν να βρεθούν στην ιστοσελίδα: <https://scholarly.heal-link.gr/monitoring/> (ανάκτηση: 18 Φεβρουαρίου 2024).

Η προοπτική για περαιτέρω έρευνα προκύπτει με δύο κύριες κατευθύνσεις, παρέχοντας περισσότερες δυνατότητες εξερεύνησης και κατανόησης του αντικειμένου. Πρώτον, η επανάληψη της έρευνας την επόμενη τριετία προτείνεται, για να διερευνηθεί κατά πόσο τα παρατηρούμενα δεδομένα διατηρούνται σταθερά ή υπάρχουν αλλαγές στις διαφορές και τις συσχετίσεις μεταξύ τους. Αυτή η προσέγγιση θα προσφέρει μια χρονική διάσταση στην ανάλυση, επιτρέποντας την κατανόηση της εξέλιξης των παρατηρούμενων μοτίβων. Δεύτερον, μια ευρύτερη προοπτική προτείνεται, πέραν των περιορισμένων θεμάτων που κάλυψε ο ΣΕΑΒ. Μια πιθανή κατεύθυνση είναι η έρευνα φαινομένων σε ευρύτερο πλαίσιο, εξετάζοντας πτυχές όπως ο αριθμός των συγγραφέων και ο αριθμός των αναφορών. Μια τέτοια διευρυμένη προσέγγιση θα επέτρεπε την αξιολόγηση της συμφωνίας Ανοικτής Πρόσβασης σε συνάρτηση με πιο γενικές πτυχές της επιστημονικής έρευνας και των δημοσιεύσεων.

Δεδομένα γραφημάτων

Δεδομένα για το Γράφημα 1 (σελ.: 61), για την οπτικοποίηση της κατανομής των αδειών ανά εκδοτικό οίκο.

Publisher	License	DOI
Elsevier	BY-NC-ND	100
Cambridge University Press	BY	80
Royal Society of Chemistry	BY	69
Elsevier	BY	51
Royal Society of Chemistry	BY-NC	51
IEEE	BY	48
Wiley	BY	15
Wiley	BY-NC-ND	6
IEEE	BY-NC-ND	5
Oxford University Press	BY-NC	5
Oxford University Press	BY	4
Cambridge University Press	BY-NC-SA	4
Wiley	BY-NC	3
Emerald	BY	1

Πίνακας 15 Κατανομή άδειας creative commons ανά εκδοτικό οίκο

Δεδομένα για το Γράφημα 2 (σελ.: 63), για την οπτικοποίηση της κατανομής των αδειών ανά τύπο κάλυψης.

Cost type	License	DOI
Waive	BY	153
Discount	BY	115
Discount	BY-NC-ND	111
Waive	BY-NC	56
Waive	BY-NC-SA	4
Discount	BY-NC	3

Πίνακας 16 Κατανομή άδειας creative commons ανά τύπο κάλυψης

Δεδομένα για το Γράφημα 5 (σελ.: 72), για την οπτικοποίηση της σχέσης μεταξύ του αριθμού των αναφορών ενός άρθρου, και του αριθμού των μελών της συγγραφικής ομάδας.

Times Cited, All Databases	Total no of authors
0,00	3,00
1,00	4,00
2,00	5,00
3,00	5,00
4,00	6,00
5,00	5,00
6,00	5,00
7,00	5,00
8,00	6,00
9,00	4,00

10,00	5,00
11,00	5,00
12,00	4,00
13,00	5,00
14,00	7,00
15,00	6,00
16,00	3,00
17,00	5,00
18,00	6,00
19,00	7,00
20,00	6,00
21,00	4,00
22,00	8,00
23,00	6,00
24,00	5,00
25,00	5,00
26,00	4,00
27,00	3,00
28,00	2,00
29,00	3,00
30,00	3,00
31,00	2,00
32,00	3,00
35,00	29,00
38,00	5,00
42,00	20,00
44,00	3,00
46,00	7,00
47,00	3,00
52,00	9,00
59,00	13,00
63,00	9,00
71,00	4,00
73,00	3,00
76,00	4,00
81,00	4,00
121,00	2,00
239,00	5,00
240,00	4,00

Πίνακας 17 Σχέση αριθμού συγγραφέων με απήχηση του άρθρου

Δεδομένα για το Γράφημα 3 και το Γράφημα 4 (σελ.: 67 και 68 αντίστοιχα), για την κατανομή του φύλου του κύριου ή της κύριας συγγραφέα ανά εκδοτικό οίκο.

Publisher	Gender - Corr_auth	Total no of authors
-----------	-----------------------	------------------------

Elsevier	M	769
Royal Society of Chemistry	M	567
Cambridge University Press	M	255
Elsevier	F	225
IEEE	M	201
Wiley	M	150
Cambridge University Press	F	134
Royal Society of Chemistry	F	72
Oxford University Press	M	37
Wiley	F	33
Royal Society of Chemistry	U/K	31
IEEE	F	21
Wiley	U/K	10
Oxford University Press	F	5
IEEE	U/K	3
Emerald	M	2

Πίνακας 18 Έμφυλη κατανομή συγγραφέων ανά εκδοτικό οίκο

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Φραντζή, Μ., Σαλαμούρα, Α., & Τσάκωνας, Γ. (2022). *Η Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα: αντιλήψεις στα ακαδημαϊκά ιδρύματα*. <https://scholarly.heal-link.gr/openaccessperceptions>.
- Abadal, E. (2013). Gold or green: The debate on open access policies. *International Microbiology*, 16(3), 199–203. <https://doi.org/10.2436/20.1501.01.194>
- Allen, N., & Heath, O. (2013). Reputations and Research Quality in British Political Science: The Importance of Journal and Publisher Rankings in the 2008 RAE. *The British Journal of Politics and International Relations*, 15(1), 147–162. <https://doi.org/10.1111/1467-856X.12006>
- Altman, M. (2022). Designing Community Tracking Indicators for Open and Inclusive Scholarship. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 59(1), 393–397. <https://doi.org/10.1002/pr2.640>
- Anauati, V., Galiani, S., & Gálvez, R. H. (2016). QUANTIFYING THE LIFE CYCLE OF SCHOLARLY ARTICLES ACROSS FIELDS OF ECONOMIC RESEARCH. *Economic Inquiry*, 54(2), 1339–1355. <https://doi.org/10.1111/ecin.12292>
- Anderson, T. (2010). IRRODL policy changes. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 11(1). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v11i1.827>
- Basson, I., Blanckenberg, J. P., & Prozesky, H. (2021). Do open access journal articles experience a citation advantage? Results and methodological reflections of an application of multiple measures to an analysis by WoS subject areas. *Scientometrics*, 126(1), 459–484. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03734-9>
- Björk, B.-C., & Solomon, D. (2012). Open access versus subscription journals: a comparison of scientific impact. *BMC Medicine*, 10(1), 73. <https://doi.org/10.1186/1741-7015-10-73>
- Bogers, T., Larsen, B., Koolen, M., Gäde, M., Hall, M. M., & Petras, V. (2023). Collaboration Patterns and Impact of Sharing at CHIIR. *Proceedings of the 2023 Conference on Human Information Interaction and Retrieval*, 313–320. <https://doi.org/10.1145/3576840.3578276>
- Bolick, J. (2018). Exploiting Elsevier's CC License Requirement to Subvert Embargo. *Journal of Copyright in Education & Librarianship*, 2(1). <https://doi.org/10.17161/jcel.v2i1.7162>
- Brondz, I. (2015). The Journal Voice of the Publisher. *Voice of the Publisher*, 01(01), 1–7. <https://doi.org/10.4236/vp.2015.11001>
- Budzinski, O., Grebel, T., Wolling, J., & Zhang, X. (2020). Drivers of article processing charges in open access. *Scientometrics*, 124(3), 2185–2206. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03578-3>
- Büttner, F., Ardern, C. L., Blazey, P., Dastouri, S., McKay, H. A., Moher, D., & Khan, K. M. (2021). Counting publications and citations is not just irrelevant: it is an incentive that subverts the impact of clinical research. *British Journal of Sports Medicine*, 55(12), 647–648. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2020-103146>

- Chen, C., & Song, M. (2017). Measuring Scholarly Impact. Στο *Representing Scientific Knowledge* (σε. 139–204). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-62543-0_4
- Chernova, O. (2022). The effect of Open Access on scientometric indicators of Russian economic journals. *Upravlenets*, 13(4), 69–82. <https://doi.org/10.29141/2218-5003-2022-13-4-6>
- Clark, A. D., Myers, T. C., Steury, T. D., Krzton, A., Yanes, J. A., Barber, A., Barry, J. L., Barua, S., Eaton, K. M., Gosavi, D., Nance, R. L., Pervaiz, Z. H., Ugochukwu, C. G., Hartman, P., & Stevison, L. S. (2022). Does it pay to pay? A comparison of the benefits of open-access publishing across various sub-fields in Biology. *bioRxiv*.
- Clayson, P. E., Baldwin, S. A., & Larson, M. J. (2021). The open access advantage for studies of human electrophysiology: Impact on citations and Altmetrics. *International Journal of Psychophysiology*, 164, 103–111. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2021.03.006>
- Destro Bisol, G., Anagnostou, P., & Capocasa, M. (2022). How can we get more open access to medical studies? Simple, let's take the green road. *Current Medical Research and Opinion*, 38(9), 1555–1557. <https://doi.org/10.1080/03007995.2022.2092353>
- Dorta-González, P., & Dorta-González, M. I. (2022). *The influence of funding on the Open Access citation advantage*.
- Dorta-González, P., & Dorta-González, M. I. (2023a). Citation differences across research funding and access modalities. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(4), 102734. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102734>
- Dorta-González, P., & Dorta-González, M. I. (2023b). The Influence of Funding on the Open Access Citation Advantage. *Journal of Scientometric Research*, 12(1), 68–78. <https://doi.org/10.5530/jscires.12.1.010>
- Dudley, R. G. (2021). The Changing Landscape of Open Access Publishing: Can Open Access Publishing Make the Scholarly World More Equitable and Productive? *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 9(1). <https://doi.org/10.7710/2162-3309.2345>
- Elgendí, M. (2019). Characteristics of a Highly Cited Article: A Machine Learning Perspective. *IEEE Access*, 7, 87977–87986. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2925965>
- Ellison, T. S., Koder, T., Schmidt, L., Williams, A., & Winchester, C. C. (2019). Open access policies of leading medical journals: a cross-sectional study. *BMJ Open*, 9(6), e028655. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-028655>
- Eysenbach, G. (2006). Citation Advantage of Open Access Articles. *PLOS Biology*, 4(5), e157-. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.0040157>
- Fecht, H.-J. (2022). Materials Science. Στο *Generation and Applications of Extra-Terrestrial Environments on Earth* (σε. 211–218). River Publishers. <https://doi.org/10.1201/9781003338277-26>

- Francke, H. (2018). Researcher attitudes to offset agreements for OA publishing. *Septentrio Conference Series, 1*. <https://doi.org/10.7557/5.4540>
- Fraser, N., Hobert, A., Jahn, N., Mayr, P., & Peters, I. (2023). No deal: German researchers' publishing and citing behaviors after Big Deal negotiations with Elsevier. *Quantitative Science Studies, 4*(2), 325–352. https://doi.org/10.1162/qss_a_00255
- Gadd, E., Fry, J., & Creaser, C. (2018). The influence of journal publisher characteristics on open access policy trends. *Scientometrics, 115*(3), 1371–1393. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2716-8>
- Gaudet, S., Marchand, I., Bujaki, M., & Bourgeault, I. L. (2022). Women and gender equity in academia through the conceptual lens of care. *Journal of Gender Studies, 31*(1), 74–86. <https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1944848>
- Hadad, S., & Aharony, N. (2023). Librarians and Academic Libraries' Role in Promoting Open Access: What Needs to Change? *College & Research Libraries*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/shqnv>
- Harnad, S., Brody, T., ValliÃres, F., Carr, L., Hitchcock, S., Gingras, Y., Oppenheim, C., Stamerjohanns, H., & Hilf, E. R. (2004). The Access/Impact Problem and the Green and Gold Roads to Open Access. *Serials Review, 30*(4), 310–314. <https://doi.org/10.1080/00987913.2004.10764930>
- Himani, S., Kumar, M. H., Enduri, M. K., Begum, S. S., Rageswari, G., & Anamalamudi, S. (2021). An Empirical Study on Impact of News Articles. *2021 13th International Conference on Computational Intelligence and Communication Networks (CICN)*, 39–43. <https://doi.org/10.1109/CICN51697.2021.9574670>
- Himani, S., Kumar, M. H., Enduri, M. K., Begum, S. S., Rageswari, G., & Anamalamudi, S. (2022). A Comparative Study on Machine Learning based Prediction of Citations of Articles. *2022 6th International Conference on Trends in Electronics and Informatics (ICOEI)*, 1819–1824. <https://doi.org/10.1109/ICOEI53556.2022.9777184>
- Hobert, A., Jahn, N., Mayr, P., Schmidt, B., & Taubert, N. (2021). Open access uptake in Germany 2010–2018: adoption in a diverse research landscape. *Scientometrics, 126*(12), 9751–9777. <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04002-0>
- Huesmann, D. (2023). Becoming the First Open Access Journal in the *Macromolecular Journals Family*. *Macromolecular Materials and Engineering, 308*(1). <https://doi.org/10.1002/mame.202200672>
- Jamali, H. R., & Nikzad, M. (2011). Article title type and its relation with the number of downloads and citations. *Scientometrics, 88*(2), 653–661. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0412-z>
- Jurchen, S. (2020). Open Access and the Serials Crisis: The Role of Academic Libraries. *Technical Services Quarterly, 37*(2), 160–170. <https://doi.org/10.1080/07317131.2020.1728136>
- Koutras, N., & Bottis, M. (2014). In Search of One Sole Institutional Repository in Greece: Adventures and Solutions for an Integration of Repositories towards Bridging Digital Divide. Στο *American International Journal of Contemporary Research* (τ. 4, Τεύχος 2). <http://eureka.lib.teithe.gr:8080/>

- Lewis, D. W. (2022). Digital Publishing's Four Challenges. *The Journal of Electronic Publishing*, 25(1). <https://doi.org/10.3998/jep.2012>
- Longxi, Z. (2011). The Humanities: Their Value, Defence, Crisis, and Future. *Diogenes*, 58(1–2), 64–74. <https://doi.org/10.1177/0392192112448338>
- López-Vergara, C., Flores Asenjo, P., & Rosa-García, A. (2020). Incentives to Open Access: Perspectives of Health Science Researchers. *Publications*, 8(2), 29. <https://doi.org/10.3390/publications8020029>
- Ludvigsson, J. F. (2016). The costs of open access papers should not be the responsibility of individual researchers. *Acta Paediatrica*, 105(11), 1247–1248. <https://doi.org/10.1111/apa.13554>
- Ma, A., Mondragón, R. J., & Latora, V. (2015). Anatomy of funded research in science. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(48), 14760–14765. <https://doi.org/10.1073/pnas.1513651112>
- Maddi, A. (2021). *Game theory and scholarly publishing: premises for an agreement around open access*.
- Malicke, D., & Markovac, J. (2018). Chapter 2 - Open Access Journal Publishing. Στο J. Markovac, M. Kleinman, & M. Englesbe (Επιμ.), *Medical and Scientific Publishing* (σσ. 9–16). Academic Press. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809969-8.00002-4>
- Mammola, S., Piano, E., Doretto, A., Caprio, E., & Chamberlain, D. F. (2022). Measuring the influence of non-scientific features on citations. *Scientometrics*, 127, 4123–4137.
- McKiernan, E. C., Bourne, P. E., Brown, C. T., Buck, S., Kenall, A., Lin, J., McDougall, D., Nosek, B. A., Ram, K., Soderberg, C. K., Spies, J. R., Thaney, K., Updegrave, A., Woo, K. H., & Yarkoni, T. (2016). Point of View: How open science helps researchers succeed. *eLife*, 5, e16800. <https://doi.org/10.7554/eLife.16800>
- Mering, M., & Hoeve, C. D. (2020). A Brief History to the Future of Open Access. *Serials Review*, 46(4), 300–304. <https://doi.org/10.1080/00987913.2020.1850041>
- Morillo, F. (2020). Is open access publication useful for all research fields? Presence of funding, collaboration and impact. *Scientometrics*, 125(1), 689–716. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03652-w>
- Mustonen, M. I. (2010). Economics of Creative Commons. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1702285>
- Naim, K., Brundy, C., & Samberg, R. G. (2021). Collaborative transition to open access publishing by scholarly societies. *Molecular Biology of the Cell*, 32(4), 311–313. <https://doi.org/10.1091/mbc.E20-03-0178>
- Natarajan, S., & Nair, A. (2016). "FakeBooks" - predatory journals: The dark side of publishing. *Indian Journal of Ophthalmology*, 64(2), 107. <https://doi.org/10.4103/0301-4738.179733>

- Nazim, M., & Ali, A. (2023). An Investigation of Open Access Availability of Library and Information Science Research. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 43(02), 101–111. <https://doi.org/10.14429/djlit.43.02.18580>
- Nazim, M., & Zia, S. (2019). Acceptance and adoption of open access publishing by researchers in India. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 68(1/2), 148–158. <https://doi.org/10.1108/GKMC-09-2018-0077>
- Nishioka, C., & Färber, M. (2020). Trends of Publications' Citations and Altmetrics Based on Open Access Types. *Proceedings of the ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries in 2020*, 503–504. <https://doi.org/10.1145/3383583.3398584>
- Piwowar, H., Priem, J., Larivière, V., Alperin, J. P., Matthias, L., Norlander, B., Farley, A., West, J., & Haustein, S. (2018). The state of OA: a large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. *PeerJ*, 6, e4375. <https://doi.org/10.7717/peerj.4375>
- Ram, S., & Rameshwar, R. (2017). *Measuring Research Impact of Scholarly Publications Using Altmetrics* (σσ. 205–223). <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-1697-2.ch010>
- Repiso, R., Moreno-Delgado, A., & Aguaded, I. (2020). Factors affecting the frequency of citation of an article. *Iberoamerican Journal of Science Measurement and Communication*, 1(1), 007. <https://doi.org/10.47909/ijsmc.08>
- Robinson, N. J., Mills, S., St.Andrews, L., Sundstrom, A., Thibodeau, J., Yaney-Keller, A., & Gatto, C. R. (2022). Representation in sea turtle science: Slow progress towards gender equity and globalization revealed from thirty years of symposium abstracts. *Frontiers in Marine Science*.
- Rosa, R., & Clavero, S. (2022). Gender equality in higher education and research. *Journal of Gender Studies*, 31(1), 1–7. <https://doi.org/10.1080/09589236.2022.2007446>
- Santhanam, S., & Goyal, M. (2023). OPEN ACCESS PUBLISHING — “SO NEAR AND YET SO FAR”. *Central Asian Journal of Medical Hypotheses and Ethics*, 3(4), 257–262. <https://doi.org/10.47316/cajmhe.2022.3.4.05>
- Saravudecha, C., Na Thungfai, D., Phasom, C., Gunta-in, S., Metha, A., Punyaphet, P., Sookruay, T., Sakuludomkan, W., & Koonrunsesomboon, N. (2023). Hybrid Gold Open Access Citation Advantage in Clinical Medicine: Analysis of Hybrid Journals in the Web of Science. *Publications*, 11(2), 21. <https://doi.org/10.3390/publications11020021>
- Sardeshmukh, A., Reddy, S., Gautham, B. P., & Agrawal, A. (2022). Machine Learning for Materials Science (MLMS). *Proceedings of the 28th ACM SIGKDD Conference on Knowledge Discovery and Data Mining*, 4902–4903. <https://doi.org/10.1145/3534678.3542902>
- Scharf, N. (2017). Creative Commons-ense? An analysis of tensions between copyright law and Creative Commons. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 12(5), 376–383. <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpx023>

- Schmidt, L. M., Courtney, K. K., & Manning, C. (2016). CC-BY: Is There Such a Thing as Too Open in Open Access? *Where Do We Go From Here? Charleston Conference Proceedings 2015*. <https://doi.org/10.5703/1288284316309>
- Shahbazi-Moghadam, M., Salehi, H., Amin Embi, M., Zavvari, A., Shakiba, M., Mohammadjafari, M., Ale Ebrahim, N., & Bakhtiyari, K. (2015). Effective Factors for Increasing Rate of University Publication and Citation. *Asian Social Science, 11*(16). <https://doi.org/10.5539/ass.v11n16p338>
- Shtefan, A. (2022). Citation in works created by the creative industries. *Theory and Practice of Intellectual Property, 3*, 15–25. <https://doi.org/10.33731/32022.262618>
- Smith, R. P. (2011). Auditing Audaciously Augmented Authorship. *Obstetrics & Gynecology, 117*(2), 388–390. <https://doi.org/10.1097/AOG.0b013e31820513f2>
- Snijder, R. (2015). Better Sharing Through Licenses? Measuring the Influence of Creative Commons Licenses on the Usage of Open Access Monographs. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication, 3*(1). <https://doi.org/10.7710/2162-3309.1187>
- Snijder, R., & Mosterd, T. (2022). Open access books: building blocks and policies. *Septentrio Conference Series, 1*. <https://doi.org/10.7557/5.6621>
- Solomon, D., & Björk, B.-C. (2016). Article processing charges for open access publication—the situation for research intensive universities in the USA and Canada. *PeerJ, 4*, e2264. <https://doi.org/10.7717/peerj.2264>
- Stremersch, S., Verniers, I., & Verhoef, P. C. (2007). The Quest for Citations: Drivers of Article Impact. *Journal of Marketing, 71*(3), 171–193. <https://doi.org/10.1509/jmkg.71.3.171>
- Sukhov, A., Burrall, B., & Maverakis, E. (2016). The history of open access medical publishing: a comprehensive review. *Dermatology Online Journal, 22*(9). <https://doi.org/10.5070/D3229032497>
- Sultan, M., & Rafiq, M. (2021). Open access information resources and university libraries: Analysis of perceived awareness, challenges, and opportunities. *The Journal of Academic Librarianship, 47*(4), 102367. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102367>
- Sun, Y., & Xia, B. S. (2016). The scholarly communication of economic knowledge: a citation analysis of Google Scholar. *Scientometrics, 109*(3), 1965–1978. <https://doi.org/10.1007/s11192-016-2140-x>
- Tannenbaum, C., Ellis, R. P., Eyssel, F., Zou, J., & Schiebinger, L. (2019). Sex and gender analysis improves science and engineering. *Nature, 575*(7781), 137–146. <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1657-6>
- Teixeira da Silva, J. A., & Dobránszki, J. (2016). Multiple Authorship in Scientific Manuscripts: Ethical Challenges, Ghost and Guest/Gift Authorship, and the Cultural/Disciplinary Perspective. *Science and Engineering Ethics, 22*(5), 1457–1472. <https://doi.org/10.1007/s11948-015-9716-3>

- Thelwall, M., Kousha, K., Abdoli, M., Stuart, E., Makita, M., Wilson, P., & Levitt, J. (2023). Why are coauthored academic articles more cited: Higher quality or larger audience? *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 74(7), 791–810. <https://doi.org/10.1002/asi.24755>
- Tong, S., & Yang, L. (2023). *Multi-Affiliated Authors Behave Differently across Fields and Host Country Preferences: A Comparison in G7 and BRICS*.
- Traag, V. A. (2021). Inferring the causal effect of journals on citations. *Quantitative Science Studies*, 2(2), 496–504. https://doi.org/10.1162/qss_a_00128
- Vadhera, A. S., Lee, J. S., Veloso, I. L., Khan, Z. A., Trasolini, N. A., Gursoy, S., Kunze, K. N., Chahla, J., & Verma, N. N. (2022). Open Access Articles Garner Increased Social Media Attention and Citation Rates Compared With Subscription Access Research Articles: An Altmetrics-Based Analysis. *The American Journal of Sports Medicine*, 50(13), 3690–3697. <https://doi.org/10.1177/03635465221124885>
- Wakaruk, A., Gareau-Brennan, C., & Pietrosanu, M. (2021). Introducing the Copyright Anxiety Scale. *Journal of Copyright in Education & Librarianship*, 5(1). <https://doi.org/10.17161/jcel.v5i1.15212>
- Wassef, D. W., Barinsky, G. L., Behbahani, S., Peddireddy, S., Grube, J. G., Fang, C. H., Baredes, S., & Eloy, J. A. (2022). The Relationship Between Open Access Article Publishing and Short-Term Citations in Otolaryngology. *Annals of Otolaryngology, Rhinology & Laryngology*, 131(7), 704–708. <https://doi.org/10.1177/00034894211039627>
- Wen, L., Zhang, W., Jin, X., & Liu, Z. (2019). Detection of Research Front Topic Based on Data of NSF Artificial Intelligence Project. *2019 International Conference on Artificial Intelligence and Advanced Manufacturing (AIAM)*, 82–86. <https://doi.org/10.1109/AIAM48774.2019.00023>
- Westkamp, G. (2022). In It for the Money? Academic Publishing, Open Access and the Authors' Claim to Self-Determination in Private International Law. *GRUR International*, 71(11), 1034–1047. <https://doi.org/10.1093/grurint/ikac089>
- White, R. K. A., Angelo, A., Fitchett, D., Fraser, M., Hayes, L., Howie, J., Richardson, E., & White, B. (2021). Only two out of five articles by New Zealand researchers are free-to-access: a multiple API study of access, citations, cost of Article Processing Charges (APC), and the potential to increase the proportion of open access. *PeerJ*, 9, e11417. <https://doi.org/10.7717/peerj.11417>
- Will, T. R., Proaño, S. B., Thomas, A. M., Kunz, L. M., Thompson, K. C., Ginnari, L. A., Jones, C. H., Lucas, S.-C., Reavis, E. M., Dorris, D. M., & Meitzen, J. (2017). Problems and Progress regarding Sex Bias and Omission in Neuroscience Research. *eneuro*, 4(6), ENEURO.0278-17.2017. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0278-17.2017>

- Xie, F., Khozy, S., Kallmes, D. F., & Lehman, J. S. (2022). Do open-access dermatology articles have higher citation counts than those with subscription-based access? *PLOS ONE*, *17*(12), e0279265. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0279265>
- Xie, J., Gong, K., Li, J., Ke, Q., Kang, H., & Cheng, Y. (2019). A probe into 66 factors which are possibly associated with the number of citations an article received. *Scientometrics*, *119*(3), 1429–1454. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03094-z>
- Zharinova, A., & Yaroshenko, T. (2023). Deposit of Intellectual Activity Results: Challenges and Opportunities of Open Access and Open Science for Ukraine. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, *11*, 62–81. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282663>